

Tussen ongeloof, ondersteuning en opsporing

Over georganiseerd sadistisch misbruik van minderjarigen

Eindrapport

Tijdelijke Onderzoekscommissie Georganiseerd Sadistisch Misbruik van
Minderjarigen – Commissie Hendriks

21 december 2022

Voorwoord

In april 2021 kreeg ik de vraag of ik het voorzitterschap van de Tijdelijke Onderzoekscommissie Georganiseerd Sadistisch Misbruik van Minderjarigen op me wilde nemen. Al snel werd duidelijk dat onder sadistisch misbruik vooral ritueel misbruik werd verstaan, dat vaak binnen een netwerk zou plaatsvinden.

Toen ik uiteindelijk 'ja' zei tegen dit verzoek, besepte ik dat dit een zeer beladen onderwerp is dat al sinds de jaren negentig van de vorige eeuw tot verhitte discussies heeft geleid onder wetenschappers, slachtoffers en belangenorganisaties. Omdat ik mij nooit via de media of via wetenschappelijke publicaties heb geuit over dit onderwerp, voelde ik me vrij om deze opdracht te aanvaarden. Hetzelfde geldt voor de overige commissieleden: Anne-Marie Slotboom en Trudy Mooren.

Ons uitgangspunt was dat we alleen gedegen onderzoek naar georganiseerd sadistisch misbruik van minderjarigen konden doen als we de mogelijkheid zouden krijgen om dit fenomeen van alle kanten te belichten. Daarom wilden we naast slachtoffers en hun therapeuten ook praten met degenen die twijfels hebben over het bestaan van georganiseerd sadistisch misbruik met rituele aspecten.

De Commissie was nog niet geïnstalleerd of ze ontving telefoontjes van diverse personen die allerlei gruwelijke vormen van misbruik van kinderen meldden. Naast serieuze verhalen over ervaringen met seksueel misbruik werden ook enkele (verkapte) bedreigingen geuit tegen commissieleden en werden leden van het Koningshuis, (voormalig) ministers en personen die een belangrijke rol speelden bij de bestrijding van covid-19 genoemd als daders. Zij zouden behoren tot de satanische pedofiele elite.

Vervolgens meldden zich diverse belangenorganisaties bij de Commissie waaronder Caleidoscoop, Spotlight, Stichting Misbruikt! en het Kenniscentrum Transgenerationeel Georganiseerd Geweld (KTGG) die in meer of mindere mate sceptisch stonden tegenover de Commissie en haar onderzoeksopdracht. Een belangrijk bezwaar van de belangenorganisaties betrof het gegeven dat de Commissie in het leven is geroepen door de toenmalige Minister van Justitie en Veiligheid en daders werkzaam zouden zijn op dit ministerie. Andere bezwaren waren dat ze geen inspraak hadden in de benoeming van de commissieleden en dat ook met organisaties werd gesproken die kritisch staan tegenover het bestaan van ritueel misbruik. We hebben veel tijd en aandacht besteed om de aarzelingen ten opzichte van de Commissie en het onderzoek weg te nemen. Uiteindelijk besloten de eerdergenoemde organisaties mee te werken aan het onderzoek, nadat ze voldoende veiligheids garanties hadden gekregen voor degenen die hun verhaal wilden doen aan de Commissie.

Uit diverse verhalen van slachtoffers bleek dat angst voor het netwerk en wantrouwen tegenover alles wat met politie en justitie te maken had, als centrale thema's naar voren kwamen. Ook hulpverleners voelden zich soms onveilig en uitten hun angst voor manipulatie en geweld vanuit het netwerk of andere organisaties. Slachtoffers bleken zich vaak weggezet te voelen als personen met een stoornis, bij wie misbruikverhalen door therapeuten zouden zijn uitgelokt via onwetenschappelijke methodes. Dat zorgde voor verbolgenheid en argwaan tegen degenen die sceptisch staan ten opzichte van hun verhalen. De pijlen van slachtoffers richtten zich vooral op de politie, die meldingen en aangiftes niet serieus zou nemen, sceptische wetenschappers en de Landelijke Expertisegroep Bijzondere Zedenzaken (LEBZ) die een vooringenomen standpunt zou innemen ten opzichte van slachtoffers van misbruik met rituele kenmerken.

De Commissie werd vlak na de installatie ook benaderd door organisaties die kritisch staan ten opzichte van verhalen over ritueel misbruik. De voormalige Werkgroep Fictieve Herinneringen deelde

verhalen over ouders die ten onrechte beschuldigd zouden zijn van (ritueel) seksueel misbruik en over de verwoestende gevolgen die dat heeft gehad voor het gezinsleven. Ook andere personen en internetfora benaderden ons om hun kritische visie op de verhalen van melders te geven.

Vanaf de start van ons werk hebben we als Commissie aangegeven dat we niet aan waarheidsvinding kunnen doen, omdat het verifiëren van bewijsmateriaal voorbehouden is aan politie en justitie. We beseffen dat dit teleurstellend kan zijn voor slachtoffers. Dat geldt overigens ook voor degenen die aangeven dat ze ten onrechte beschuldigd zijn van georganiseerd sadistisch misbruik.

Waarheidsvinding in zedenzaken is gewoonlijk al een complexe zaak en extra complex wanneer er bijvoorbeeld sprake is van herinneringen voor het derde levensjaar of van hervonden herinneringen. Psychische klachten bij de aangevers kunnen leiden tot inconsistente verhalen, wat waarheidsvinding nog meer bemoeilijkt.

Met het rapport van onze Commissie hopen we bij te dragen aan kennis over dit onderwerp en zicht te geven op de veelheid aan argumenten hierbij. Het is te danken aan de bereidwilligheid van instanties als het KTGG, Spotlight en Stichting Misbruikt! dat we de gelegenheid kregen om met slachtoffers te spreken. Het KTGG heeft ons daarnaast specifiek gewezen op literatuur over georganiseerd sadistisch misbruik (met rituele kenmerken). Hiervoor zijn wij ze veel dank verschuldigd. We hebben verder contact gehad met tientallen organisaties en professionals, die we op deze plek niet allemaal afzonderlijk kunnen bedanken. Hun medewerking aan dit onderzoek is van groot belang geweest. Onze dank gaat vooral uit naar de slachtoffers die hun ervaringen aan ons hebben verteld. Daarnaast bedanken we in het bijzonder de Werkgroep Fictieve herinneringen, de programmamakers van Argos en de medewerkers van de LEBZ. Met deze instanties hebben we diverse keren uitvoerig gesproken en zij hebben ons van veel relevante informatie voorzien.

Verder gaat onze dank uit naar de externe onderzoekers, die een waardevolle bijdrage hebben geleverd aan het eindrapport: Anton van Wijk en Nicole Brouwer, Johanneke Kroesbergen, Kitty Smeekes en Fleur van den Houwen. Ook de vele experts en wetenschappers die we gesproken hebben, bedanken we voor hun bijdragen aan ons onderzoek. De Commissie is ondersteund door drie medewerkers. Zonder Hanneke Schönberger (onderzoeker), Danielle Lako en Yorick Peterse (secretarissen) zou dit rapport nooit tot stand zijn gekomen. Zij hebben alle drie naast een organisatorische ook een belangrijke inhoudelijke bijdrage geleverd. Onze dank gaat voorts ook uit naar Inssaf Cherif, die belangrijk voorbereidend werk heeft gedaan voor de Commissie. Ten slotte bedanken we Alice Burrige (Green Writing) voor haar zorgvuldige eindredactie van de deelrapporten.

We spreken de hoop uit dat ons onderzoek een bijdrage levert aan opvang en hulpverlening aan degenen die als minderjarigen slachtoffer zijn geworden van georganiseerd seksueel geweld. Ook hopen we dat onze adviezen bijdragen aan de oprichting van een goed toegerust en toegankelijk meldpunt en een zo professioneel mogelijke afhandeling van aangiften door politie en justitie.

Jan Hendriks

21 december 2022

Inhoud

Voorwoord	1
Inhoud	3
Hoofdstuk 1 Inleiding	6
Aanleiding onderzoek.....	6
Instelling van de Commissie	9
Beschouwingen vooraf.....	9
Wat verstaat de Commissie onder georganiseerd sadistisch misbruik van minderjarigen?	11
Doel en onderzoeksvragen.....	12
Hoofdstuk 2 Aanpak	14
Vorbereiding, vertrouwelijkheid en communicatie over voortgang.....	14
Gevolgde onderzoeksprocedure	14
Deelrapporten	17
Eindrapportage en afronding	21
Opbouw van eindrapport	21
Hoofdstuk 3 De aard en context van het fenomeen.....	23
Aard en context van georganiseerd sadistisch misbruik volgens meerdere bronnen van slachtofferverhalen	23
Beïnvloedings- en controlemethoden binnen netwerken	25
Meldingen van ritueel misbruik	26
Mediaberichten	26
Het perspectief van beschuldigen van georganiseerd sadistisch misbruik en van herroepers	26
Wetenschappelijke inzichten over complex trauma, dissociatie, DIS en geheugen	27
Een sociaalwetenschappelijk perspectief op verhalen over ritueel misbruik.....	28
De invloed van desinformatie en complotmythen.....	29
Hoofdstuk 4 Aandachtspunten voor hulpverlening	30
Belemmerende factoren voor adequate behandeling.....	30
Bevorderende factoren voor adequate behandeling.....	31
Hoofdstuk 5 Opsporing en justitie.....	32
Hoofdstuk 6 De meldpunten	35
Hoofdstuk 7 Beantwoording van de vraagstelling en slotbeschouwing	37
1. Wat melden de diverse informatiebronnen en in het bijzonder slachtoffers en therapeuten over de aard en context van dit misbruik?	37
2. Welke vormen van externe beïnvloeding kunnen een rol spelen bij deze vorm van misbruik? ..	38
3. Wat is de wetenschappelijke stand van zaken over complex trauma in relatie tot dissociatie, geheugen en hervonden herinneringen?.....	39

4. Welke belemmerende en bevorderende factoren voor adequate behandeling worden genoemd door slachtoffers en therapeuten?	40
5. Wat melden de diverse informatiebronnen en in het bijzonder slachtoffers en therapeuten over de aangiftebereidheid, aangiftemogelijkheden en afhandeling door politie en justitie?	41
6. Wat is de ervaring van de politie met deze aangiftes?	42
7. Hoe beoordeelt de LEBZ de feiten die worden aangedragen over deze vorm van misbruik en welke criteria worden gehanteerd bij het onderscheid tussen kansrijke en kansloze aangifte?	43
8. Hoe kunnen de aangiftebereidheid en de kans op vervolging worden vergroot, gegeven de knelpunten die genoemd worden door de diverse bronnen?	44
9. In hoeverre kan een nieuw meldpunt bijdragen aan het vergroten van de kennis over georganiseerd sadistisch misbruik en het vergroten van de aangiftebereidheid en hoe kan dit worden ingepast in bestaande meldpunten?	44
Slotbeschouwing	46
Aanbevelingen voor hulpverlening bij georganiseerd sadistisch misbruik	49
Toegang tot deskundige hulp	49
Bevorderen en delen van expertise en kennis	49
Aard van hulp	50
Aanbevelingen voor aangifte en opsporing van georganiseerd sadistisch misbruik	51
Voorlichting en communicatie	51
Ondersteuning bij doen van melding of aangifte.....	51
De opsporing	52
Samenwerking met andere organisaties.....	52
Aanbevelingen voor het instellen van een algemeen meldpunt voor seksueel misbruik	53
De voorwaarden voor een meldpunt	53
Vorm van het meldpunt	53
Werking van het meldpunt.....	54
Multidisciplinair kenniscentrum.....	54
Bronnenlijst	55
Lijst met afkortingen	57
Bijlage A1 Het politieke proces.....	58
Bijlage A2 Instellingsbesluit en wijzigingen	60
Bijlage A3 Onderzoeksprotocol	66
Bijlage A4 Gedragscode.....	69
Bijlage A5 Integriteits- en geheimhoudingsverklaring	73
Bijlage A6 Informatiebrief voor slachtoffers en toestemmingsverklaring	74
Bijlage A7 Overzicht gesprekken met organisaties, wetenschappers en andere experts	77
Bijlage A8 Het meldpunt in Duitsland: de Unabhängige Beauftragte für Fragen des sexuellen Kindesmissbrauchs	82

Bijlage A9 Samenstelling leescommissie	85
Bijlage A10 Advies vanuit belangenverenigingen over aangifte, opsporing en een meldpunt	86
Aandachtspunten voor aangifte en opsporing.....	86
Aandachtspunten voor een meldpunt	86
Bijlage A11 Informatie van medewerkers politie en het OM.....	95
Bijlage A12 Politieonderzoek naar ritueel misbruik	96
Bijlage B1 Tabel reactie belangenorganisatie Stichting Misbruikt!.....	98
Bijlage B2 Tabel reactie Kenniscentrum Transgenerationeel Georganiseerd Geweld.....	105
Bijlage B3 Tabel reactie belangenorganisatie Spotlight	113

Hoofstuk 1 Inleiding

Aanleiding onderzoek

In 2019 startte Argos, platform voor onderzoeksjournalistiek van de omroepen VPRO en HUMAN, een onderzoek naar slachtoffers van georganiseerd seksueel misbruik. Dit onderzoek leidde onder meer tot een radio-uitzending over georganiseerd ritueel misbruik met de titel *Glasscherven en duistere rituelen* op 27 juni 2020 (Argos, 2020a). Hierin zijn schokkende verhalen van slachtoffers te horen, geflankeerd door analyses van onderzoekers en steunbetuigingen van therapeuten.

Argos

In 2018 maakte Argos-redacteur Sanne Terlingen een uitzending over het meisje Lisa (niet haar echte naam) die door haar vader en andere mannen zou zijn misbruikt ('Het verhaal van Lisa'; Argos, 2018). Het verhaal bevatte gruwelijke details. Na afloop van de uitzending ontving Argos veel reacties, zowel van slachtoffers als van therapeuten die vertelden elementen uit het verhaal te herkennen uit verhalen van cliënten. Sanne Terlingen en collega-redacteur Huub Jaspers deden vervolgens in 2019 en 2020 een jaar lang onderzoek naar ervaringen van slachtoffers van georganiseerd seksueel misbruik. Ze verzamelden ervaringen van ruim 200 slachtoffers via een online enquête die ze samenstelden met hulp van deskundigen. 140 van de slachtoffers zouden ervaringen hebben van seksueel misbruik met rituele en/of satanische kenmerken. Ze bevatten gruwelijke details over misbruik waarbij slachtoffers gemarteld en baby's ritueel geofferd zouden zijn. Bij dit misbruik zouden vaak meerdere mensen betrokken zijn. De journalisten zagen dat de verhalen overeenkomsten bevatten. Ze legden die voor aan verschillende deskundigen in binnen- en buitenland. Op 27 juni 2020 presenteerden ze hun bevindingen in een uitzending met de titel *Glasscherven en duistere rituelen* (Argos, 2020a). Deze uitzending leidde tot verschillende Kamervragen en moties.

De Commissie heeft geen toegang gekregen tot de data die Argos verzamelde en heeft daardoor geen kennis over het exacte aantal slachtoffers en de aard van het misbruik. Naast Argos zeggen ook behandelaars in de ggz, belangenorganisaties zoals Caleidoscoop, Spotlight en Stichting Misbruikt! en het Kenniscentrum Transgenerationeel Georganiseerd Geweld dat ze slachtoffers kennen van dit misbruik. Voor de Commissie was niet na te gaan of de organisaties deels dezelfde slachtoffers zien.

Daarnaast wordt in de uitzending aandacht besteed aan de rol van de politie en de Landelijke Expertisegroep Bijzondere Zedenzaken¹ (LEBZ) die volgens betrokkenen allesbehalve faciliterend is en daarmee slachtoffers in de kou laat staan.

Met de Argos-uitzendingen komt georganiseerd seksueel misbruik met rituele kenmerken opnieuw in de belangstelling in Nederland. In de Verenigde Staten speelde in de jaren 80 en 90 van de vorige eeuw de *Satanic panic*². Bij de toenmalige Inspectie Jeugdhulpverlening van de ministeries van

¹ De LEBZ kan in complexe zedenzaken worden geconsulteerd door een officier van justitie om de feiten uit een opsporingsonderzoek nader te analyseren. In hoofdstuk 5 wordt verder ingegaan op de rol en werkwijze van de LEBZ in zaken van ritueel misbruik.

² De *Satanic panic* was de maatschappelijke onrust die ontstond over ongeveer 12.000 vermeende gevallen van ritueel misbruik. Die begon in de Verenigde Staten aan het begin van de jaren 80 van de vorige eeuw en verspreidde zich over andere delen van de wereld (Introvigne, 2016).

Welzijn, Volksgezondheid en Cultuur (WVC) en Justitie komen begin jaren 90 van de vorige eeuw meldingen binnen van instellingen voor jeugdhulpverlening over ritueel misbruik van minderjarigen. In 1993 ontstaat toenemende belangstelling voor het fenomeen na een reeks uitzendingen van het tv-programma NOVA. In de periode 1992–1993 wordt bekeken in hoeverre de geestelijke gezondheidszorg, jeugdhulpverlening, politie en justitie zicht hebben op het verschijnsel en welke problemen er over het onderwerp zijn tussen hulpverleners en politie en justitie.

In 1993 stelt de staatssecretaris van Justitie een Werkgroep Ritueel Misbruik in om het fenomeen te definiëren en in kaart te brengen en om te onderzoeken welke problemen zich voordoen bij aangifte van ritueel misbruik. De werkgroep kon zonodig voorstellen doen voor nader onderzoek en/of een meldingsprocedure formuleren (Ministerie van Justitie, 1994). In 1994 verschijnt het onderzoeksrapport van de werkgroep. De werkgroep concludeert onder meer dat tientallen minderjarigen en volwassenen in Nederland weliswaar verhalen melden van ritueel misbruik, maar dat dergelijk misbruik in geen van deze gevallen kon worden aangetoond. De werkgroep geeft ook aan dat er goede gronden zijn om te betwijfelen of het verschijnsel daadwerkelijk voorkomt in de vorm waarin het in de verhalen wordt beschreven. Tegelijkertijd laat ze ruimte voor de mogelijkheid dat het bestaat. Er worden ook enkele mogelijke verklaringen gegeven voor het ontstaan van verhalen over ritueel misbruik (Ministerie van Justitie, 1994). De conclusies van de werkgroep sluiten aan bij vergelijkbaar onderzoek dat rond dezelfde tijd in het Verenigd Koninkrijk en de Verenigde Staten wordt uitgevoerd (Goodman et al., 1994; La Fontaine, 1994; Lanning, 1992; Lanning, 2018). Een van de aanbevelingen van de Werkgroep Ritueel Misbruik is het oprichten van een beraad om de ontwikkelingen met betrekking tot ritueel misbruik op langere termijn te blijven volgen (Ministerie van Justitie, 1994).

In 2000 vraagt de minister van Volksgezondheid, Welzijn en Sport aan de Gezondheidsraad advies over de stand van wetenschap over therapieën waarbij hervonden herinneringen aan traumatische jeugdervaringen, in het bijzonder aan seksueel misbruik, een rol spelen. De Gezondheidsraad stelt vervolgens een commissie in die in 2004 het rapport *Omstreden herinneringen* publiceert. De auteurs stellen dat opgeslagen herinneringen aan traumatische gebeurtenissen in het algemeen goed, maar soms fragmentarisch zijn. Het is aannemelijk dat die herinneringen geheel of gedeeltelijk – tijdelijk of contextafhankelijk – ontoegankelijk kunnen raken. Overmatige angst of stress kan van invloed zijn op het functioneren van het geheugen. De precieze mechanismen achter het vergeten van traumatische ervaringen bij slachtoffers zijn echter niet bekend. Psychotherapie kan het toelaten of ophalen van deze herinneringen mogelijk maken (Gezondheidsraad, 2004). Het rapport stelt dat door een suggestieve werkwijze van een therapeut fictieve herinneringen kunnen ontstaan waarvan de inhoud aansluit bij de suggestie. Dat kan gebeuren als een verklaring van de klachten wordt gezocht. Dan zou het gaan om cliënten of patiënten met bepaalde persoonlijkheidskenmerken en psychiatrische aandoeningen. Bepaalde methoden om herinneringen op te halen, zoals hypnose en geleide fantasie, kunnen de kans op fictieve herinneringen vergroten (Gezondheidsraad, 2004).

De Argos-uitzending van 27 juni 2020 zette veel in werking. Er volgde een lang politiek proces met verschillende Kamervragen, moties en reacties van de minister waarna uiteindelijk werd besloten om een commissie in te stellen. Belangrijk daarbij is dat de term ‘georganiseerd sadistisch misbruik’ werd geïntroduceerd. Een uitgebreide beschrijving van het politieke proces dat aan het instellen van de commissie vooraf ging, staat in [Bijlage A1](#). Het Wetenschappelijk Onderzoek- en

Documentatiecentrum (WODC) liet een onderzoek uitvoeren naar het schatten van de omvang van kindermishandeling, waaronder georganiseerd sadistisch misbruik van minderjarigen.

Bevindingen WODC-onderzoek

Wilms en Huberts (2022) deden op verzoek van het WODC onderzoek naar de mogelijkheid om de omvang van (seksuele) kindermishandeling te schatten en spraken met diverse experts. Om tot een valide en betrouwbare schatting te komen van de omvang van een bepaalde vorm van kindermishandeling moet deze vorm, volgens Wilms en Huberts, minimaal de volgende kenmerken hebben:

- Het misbruik moet op verschillende manieren geregistreerd zijn, bijvoorbeeld in strafdossiers, bij een meldpunt, in surveys of bij ngo's.
- De cases moeten substantieerbaar of op zijn minst geloofwaardig zijn.
- De cases moeten met een niet-verwaarloosbare frequentie voorkomen.

Dat geldt zowel voor vormen van kindermishandeling in algemene zin als voor vormen van kindermishandeling die gerelateerd zijn aan ideologie of geloof in gesloten gemeenschappen. Het gaat dan om een 'dark number'-schatting binnen een verborgen populatie, waarbij kenmerken inherent aan de mishandeling de schatting van de omvang bemoeilijken. Op basis van de expertsessie is de conclusie onontkoombaar dat de experts geen heil zien in een betrouwbare omvangschatting op basis van de beschouwde methodes. Dit beeld is in aanvullende en validerende interviews bevestigd. De opmerkingen over afbakening, registratie en databronnen moeten dan ook tegen de achtergrond van deze (negatieve) bevinding worden gezien. Bij alle geselecteerde vormen van kindermishandeling of misbruik in dit onderzoek is de registratie een obstakel voor een valide en betrouwbare schatting. Bij kindermishandeling onder de algemene bevolking is weliswaar sprake van een substantiële omvang, maar kindermishandeling wordt bij de politie geregistreerd onder verschillende maatschappelijke klassen, bijvoorbeeld onder mishandeling, huiselijk geweld, verdachte situatie, etcetera. Daar komt bij dat kindermishandeling onder de algemene bevolking een breed begrip is waarbinnen verschillende typen worden onderscheiden: fysieke mishandeling, emotionele mishandeling, fysieke verwaarlozing, emotionele verwaarlozing, partnergeweld waarvan het kind getuige is, verwaarlozing van het onderwijs, en seksueel misbruik. Dat vraagt om een nauwgezette codering bij de registratie (bij meldingen bij de politie of in surveys) en de koppeling van gegevens.

Bij specifieke vormen van kindermishandeling in bepaalde subgroepen, zoals seksueel misbruik van kinderen binnen de gemeenschap van Jehova's getuigen en georganiseerd sadistisch misbruik, gelden bovenstaande overwegingen ook. Maar daar vormen de inherente kenmerken van de vorm van misbruik een extra hindernis voor een betrouwbare schatting. De mate van geslotenheid is sterker, de populatieomvang is niet bekend (georganiseerd sadistisch misbruik), er zijn weinig meldingen bij de politie. Ook is het registratiesysteem van de politie er niet op toegerust, onder andere omdat religie niet mag worden bijgehouden in de systemen. Daardoor kan alleen handmatig worden onderzocht of er sprake is van een specifieke vorm van kindermishandeling in een specifieke subgroep.

Niet alleen in Nederland is het onderwerp ritueel misbruik (weer) in de maatschappelijke en politieke belangstelling. In Duitsland heeft het Ministerie voor Familie, Senioren, Vrouwen en Jeugd sinds 2010

een Onafhankelijk Regeringscommissaris tegen Kindermisbruik. Hieronder valt ook een specifieke werkgroep die zich bezighoudt met het onderwerp ritueel misbruik. Er is een landelijke telefonische hulplijn voor slachtoffers van seksueel misbruik en een specifieke hulplijn voor slachtoffers van ritueel misbruik. De belangstelling in andere landen beperkt zich vooral tot de periode in de jaren 80 en 90 van de vorige eeuw.

Instelling van de Commissie

De onderzoekscommissie heet officieel *Tijdelijke Onderzoekscommissie Georganiseerd Sadistisch Misbruik van Minderjarigen* en is ingesteld bij besluit op 19 april 2021 ([Bijlage A2](#)). De looptijd van de Commissie is bij de start van 1 april 2021 tot en met 1 april 2022. De Commissie bestaat uit voorzitter prof. dr. Jan Hendriks en commissielid dr. Anne-Marie Slotboom en opereert onafhankelijk. Het Ministerie van Justitie en Veiligheid voorziet in een secretariaat. Het secretariaat is tegenover anderen dan de Commissie verplicht om alles wat ze in de werkzaamheden van de Commissie te zien en te horen krijgen, geheim te houden. In artikel 2 van het Instellingsbesluit van de Commissie staan de belangrijkste bepalingen van de reikwijdte van het onderzoek:

De Commissie heeft tot taak:

a. aan de minister te rapporteren over de beschikbare informatie omtrent het fenomeen van georganiseerd sadistisch misbruik van minderjarigen in Nederland door gebruik te maken van zoveel mogelijk bronnen (inclusief slachtoffers, therapeuten, wetenschappelijke bronnen en deskundigen op dit specifieke terrein) en op basis van de bevindingen een advies te geven aan de opsporing.

b. de minister naar aanleiding van de moties Van den Berge c.s. en Van Nispen c.s. te adviseren over het instellen van een meldpunt en de werking ervan;

c. voor aanvang van haar veldwerkzaamheden de minister te informeren over haar plan van aanpak.

Voor alle commissieleden geldt dat ze zijdelings op de hoogte waren van het specifieke onderzoeksonderwerp. Ze hebben er echter nooit over gepubliceerd en er nooit een standpunt over ingenomen in de media. Het is onvermijdelijk dat ze wetenschappers kennen die wel duidelijke standpunten hebben ingenomen over (het bestaan) van georganiseerd sadistisch misbruik. Dat betreft overigens personen uit diverse betrokken organisaties. Per 1 juli 2021 is de Commissie versterkt met prof. dr. Trudy Mooren en werd de duur van de Commissie verlengd tot 1 juli 2022. Vanwege de omvang van het onderzoek werd de datum van 1 april 2022 niet haalbaar geacht. Op 4 mei 2022 deelt de minister aan de Kamer mee dat er opnieuw een verlenging is en wel tot 1 november 2022. In september 2022 is er een laatste verlenging en wordt de Commissie gevraagd het rapport in december 2022 op te leveren.

Beschouwingen vooraf

In Nederland is eerder onderzoek gedaan naar seksueel misbruik van minderjarigen door verschillende commissies. De Commissie Deetman deed onderzoek naar seksueel misbruik in de rooms-katholieke kerk. De Commissie Samson en Commissie De Winter deden onderzoek naar seksueel geweld tegen minderjarigen die na 1945 onder verantwoordelijkheid van de overheid in jeugdzorginstellingen en pleeggezinnen waren geplaatst. Genoemde rapporten leverden zonder uitzondering verschrikkelijke verhalen op over de manier waarop minderjarigen door volwassen mannen en vrouwen in een afhankelijkheidsrelatie werden misbruikt. Daarnaast bleek de dader niet zelden een minderjarige groepsgenoot of pleegbroer. In de meeste verhalen ging het om een-op-

eensituaties, maar vooral bij seksueel grensoverschrijdend gedrag door groepsgenoten bleek er sprake van misbruik in groepsverband (Commissie Samson, 2012).

Uit mediaberichten blijkt dat minderjarigen op allerlei wijzen slachtoffer kunnen zijn van personen en/of groepen die hen exploiteren. Twee voorbeelden uit Nederland of waar Nederlanders bij betrokken waren:

“Bij het Duitse politieonderzoek naar het kindermisbruiknetwerk rond Jörg L. zijn in totaal 65 kinderen gered. Ook zijn 429 verdachten geïdentificeerd, onder wie twee Nederlanders. [. . .] In het onderzoek stuitte de politie op enorme hoeveelheden beeldmateriaal van kindermisbruik. Alleen al op L.'s telefoon stonden 130.000 foto's en 12.000 video's. De politie kreeg duizenden verdachten in beeld. Sommige zouden hun eigen kinderen hebben misbruikt en de beelden daarvan online hebben verspreid. Ook wisselden ze tips uit, bijvoorbeeld over het toedienen van kalmeringsmiddelen aan kinderen.” (NOS, 2022)

“De 44-jarige moeder die jarenlang haar twee dochters liet misbruiken [D.] in de geruchtmakende Zeeuwse zedenzaak is vandaag veroordeeld tot tien jaar cel. De rechtbank vindt haar een medepleger omdat ze van alles op de hoogte was en haar dochters ter beschikking stelde voor seksueel misbruik. [. . .] De rechtbank achtte bewezen dat [haar partner] P. de twee dochters van D. drogeerde met ghb en medicijnen, soms in combinatie met alcohol. De meisjes werkten daardoor makkelijker mee aan het misbruik en de oudste werd ook meegenomen naar parenclubs. De Aardenburger was op de hoogte van de risico's die hij nam met het toedienen van allerlei medicijnen, zo bleek uit appverkeer. De dochters kregen regelmatig slaappillen, die niet voor kinderen zijn bestemd. Bij gebruik ervan trad ook geheugenverlies op en dat was precies wat hij beoogde. Ook kregen ze pijnstillers die bekend staan als rapedrugs.” (Steketee, 2021)

Uit bovenstaande verhalen blijkt dat er verschillende vormen zijn van georganiseerd seksueel misbruik van minderjarigen. Soms gaat het vooral om het vervaardigen van kinderpornografisch beeldmateriaal, waarbij kinderen fysiek misbruikt worden. Er kan sprake zijn van een groot aantal mensen dat als dader en/of afnemer betrokken is bij het seksueel misbruik. Soms zijn de slachtoffers de eigen kinderen van de dader(s) of vindt het misbruik in een netwerk plaats. Voor elk van deze vormen van 'georganiseerde' groepen, die ook in combinatie met elkaar kunnen voorkomen, zijn de motieven en werkwijzen anders. Er kan een financieel motief zijn bijvoorbeeld. Ook voor elk van de daders binnen een dergelijke groep kunnen de rollen en dus ook de motieven van elkaar verschillen. Drogeren, geweld of chantage zijn manieren om het misbruik te faciliteren. Georganiseerd seksueel misbruik van minderjarigen in groepsverband is geen nieuw fenomeen, en de motieven en de mate van georganiseerdheid van de groep daders zijn niet altijd heel duidelijk.

Georganiseerde aspecten van seksueel misbruik, vaak ook met rituele kenmerken, kwamen ook naar voren uit de verhalen die Caleidoscoop, landelijke vereniging voor mensen met een dissociatieve stoornis, aan de Commissie stuurde. Deze vereniging had haar leden opgeroepen om hun ervaringen in te sturen over het wel of niet melden en/of aangifte doen van zedenzaken waaronder ritueel misbruik bij de politie. Dat leverde 24 brieven met persoonlijke verhalen op.

Seksueel misbruik van minderjarigen door één dader kan leiden tot (levenslange) negatieve gevolgen zoals een chronische lichamelijke ziekte, angsten, depressie, suïcidepogingen, eetstoornis, posttraumatische stressstoornis, dissociatie en problemen met emotieregulatie (Cummings et al., 2012; Dong et al., 2004; Rutherford et al., 2015; Silberg, 2022; Yates et al., 2008). Ook is bekend dat

slachtoffers van groepen daders relatief meer negatieve gevolgen ervaren (Ullman et al., 2007). De noodzaak om deze slachtoffers te beschermen en daders te berechten is daarom des te groter.

Wat verstaat de Commissie onder georganiseerd sadistisch misbruik van minderjarigen?

Het afbakenen van het onderzoeksterrein bleek geen sinecure. De termen ‘georganiseerd’, ‘sadistisch’ en ‘misbruik’ vereisen een nadere toelichting. De commissieleden kwamen op vragen als: Is het ronselen van minderjarigen voor prostitutie (via bijvoorbeeld de loverboymethode, ook wel binnenlandse mensenhandel genoemd) ook object van dit onderzoek? Hetzelfde geldt voor ouders die tegen vergoeding hun kind via internet aanbieden voor seks of voor een groep jongens die meerdere keren verschillende meisjes seksueel heeft misbruikt. En: in hoeverre is buitenlandse handel in minderjarigen relevant? In al deze gevallen is immers een bepaalde mate van organisatie of georganiseerdheid aanwezig. De term *sadistisch* zou van toepassing kunnen zijn omdat fysieke, seksuele en/of psychische mishandeling vaak een sadistische component heeft (in ieder geval vanuit de optiek van het slachtoffer) en ook is er in alle gevallen sprake van (seksueel) misbruik. Genoemde voorbeelden vormen echter niet het object van dit onderzoek. Het is dan ook nodig dat we duidelijk maken wat we verstaan onder ‘georganiseerd’, ‘sadistisch’ en ‘misbruik’.

Georganiseerd: Er is sprake van ‘organisatie’ als twee of meer personen samenwerken om misdaden te plegen. Vertaald naar dit onderzoek moet blijken dat meerdere keren sprake is geweest van misbruik bij meerdere minderjarigen³. Hiermee sluit de Commissie deels aan bij de definitie die de LEBZ in 2008 formuleerde op basis van de door hen geanalyseerde zaken:

“[...]Een aangifte van ritueel misbruik groeit in de loop der tijd en meestal is er sprake van meerdere daders en meerdere slachtoffers” (Nierop & Van den Eshof, 2008, p. 46).

Sadistisch: Doorgaans wordt in de forensische psychiatrische literatuur onder sadistisch verstaan dat personen genieten van het geestelijk/fysiek/seksueel vernederen/pijn doen van anderen. Een probleem dat opduikt, is dat de daders nauwelijks in beeld komen in dit onderzoek. De motieven om misbruik te plegen zijn vanuit het gezichtspunt van de daders dus niet (altijd) duidelijk. Daarom wordt in dit onderzoek het gerapporteerde seksueel misbruik ‘sadistisch’ genoemd, als het duidelijke elementen omvat van extreem gewelddadig gedrag en/of het dreigen daarmee. Het geweld dat gerapporteerd wordt in de context van dit onderzoek, gaat veelal gepaard met rituele en/of satanische aspecten, zoals het dragen van gewaden, het drinken van bloed en omgekeerde kruisen. Hiermee sluit de Commissie aan bij de definitie die de Werkgroep Ritueel Misbruik (1994) hanteerde waarbij het accent werd gelegd op rituelen:

“[...]met rituelen omgeven en in groepsverband uitgevoerd seksueel sadisme jegens meerdere kinderen in combinatie met extreme vormen van fysiek geweld en bedreiging” (Ministerie van Justitie, 1994, p. 18).

Het voorgaande houdt in dat ritueel misbruik in dit rapport opgevat wordt als een vorm van georganiseerd sadistisch misbruik. Voor de vermeende daders dienen deze aspecten vaak om het extreme geweld te legitimeren. De uitvoering vindt vaak, maar niet noodzakelijkerwijs, in groepsverband plaats.

³ Slachtoffers weten niet altijd of er meerdere andere slachtoffers zijn (geweest).

De rituelen kunnen van satanische aard zijn, maar dit hoeft niet altijd zo te zijn. Om die reden wordt in dit onderzoeksrapport de term 'ritueel misbruik' gebruikt als verbijzondering van sadistisch misbruik. Waar dit van toepassing is, wordt 'ritueel' gebruikt in combinatie met 'satanisch': 'ritueel satanisch misbruik'. Dit geldt bijvoorbeeld wanneer het gaat om het onderwerp beeldmateriaal, waar het kan gaan om satanische elementen zoals gewaden en omgekeerde kruisen.

Misbruik: Het gaat om seksueel misbruik van een minderjarige⁴, dat vaak gepaard gaat met andere vormen van fysieke en psychische mishandeling, en ook verwaarlozing.

In de genoemde voorbeelden uit de recente mediaberichten die niet het object van dit onderzoek vormen, zijn minderjarigen wel steeds slachtoffer van seksueel misbruik en is ook een bepaalde mate van organisatie aanwezig, maar zijn rituele kenmerken afwezig.

We realiseren ons dat er met deze afbakening situaties blijven waarin getwijfeld kan worden of er sprake is van georganiseerd sadistisch misbruik bij minderjarigen. Dit probleem is echter inherent aan vrijwel alle definities die in de sociale wetenschappen worden gebruikt. We realiseren ons ook dat het begrip slachtoffer een complex begrip is. Het gaat in dit onderzoek niet om feitelijk bewezen slachtofferschap - de Commissie doet niet aan waarheidsvinding - maar om slachtofferschap zoals vanuit het perspectief van het slachtoffer beschreven is. Sommige slachtoffers geven de voorkeur aan de term 'overlevers'. De Commissie heeft in haar rapportage gekozen voor de term 'slachtoffer'.

Doel en onderzoeksvragen

Het doel van het onderzoek is tweeledig. Ten eerste wil de Commissie een breed perspectief bieden op het fenomeen georganiseerd sadistisch misbruik en ten tweede wil ze aanbevelingen doen voor hulpverlening, opsporing, een eventueel meldpunt en de werking daarvan. Daarvoor worden zoveel mogelijk verschillende informatiebronnen geraadpleegd. Na een overzicht te hebben gemaakt van alle onderwerpen en betrokken organisaties die van belang zijn voor het onderwerp, is de Commissie gekomen tot vier thema's met bijbehorende onderzoeksvragen.

1. De aard en context van het fenomeen
 - Wat melden de diverse informatiebronnen en in het bijzonder slachtoffers en therapeuten over de aard en context van dit misbruik?
 - Welke vormen van externe beïnvloeding kunnen een rol spelen bij deze vorm van misbruik?
 - Wat is de wetenschappelijke stand van zaken over complex trauma in relatie tot dissociatie, geheugen en hervonden herinneringen?
2. De hulpverlening aan slachtoffers
 - Welke belemmerende en bevorderende factoren voor adequate behandeling worden genoemd door slachtoffers en therapeuten?
3. Opsporing en justitie
 - Wat melden de diverse informatiebronnen en in het bijzonder slachtoffers en therapeuten over de aangiftebereidheid, aangiftemogelijkheden en afhandeling door politie en justitie?
 - Wat is de ervaring van de politie met deze aangiftes?
 - Hoe beoordeelt de LEBZ de feiten die worden aangedragen over deze vorm van misbruik en welke criteria worden gehanteerd bij het onderscheid tussen kansrijke en kansloze aangifte?

⁴ Hoewel dit onderzoek zich concentreert op minderjarigen (kinderen onder de 18 jaar), wordt soms geschreven over de ervaringen van volwassenen die hun ervaringen als minderjarige delen.

- Hoe kunnen de aangiftebereidheid en de kans op vervolging worden vergroot, gegeven de knelpunten die genoemd worden door de diverse bronnen?
- 4. De meldpunten
 - In hoeverre kan een nieuw meldpunt bijdragen aan het vergroten van de kennis over georganiseerd sadistisch misbruik en het vergroten van de aangiftebereidheid en hoe kan dit worden ingepast in bestaande meldpunten?

In hoofdstuk 2 wordt de onderzoeks aanpak beschreven.

Hoofdstuk 2 Aanpak

Voorbereiding, vertrouwelijkheid en communicatie over voortgang

De Commissie is haar werk begonnen met een plan voor het onderzoek. Dat plan van aanpak legde ze voor aan het ministerie. Ook stelde ze een onderzoeksprotocol en gedragscode op ([Bijlagen A3](#) en [A4](#)). Verder hebben de commissieleden en ondersteuners kennisgenomen van hun verplichtingen in het werk van integriteit, belangenverstrengeling, geheimhouding en informatiebeveiliging en hebben ze allemaal een integriteits- en geheimhoudingsverklaring ondertekend ([Bijlage A5](#)). Tot slot is een interne gegevensbeschermings-effectbeoordeling (*Privacy Impact Assessment*) opgesteld. De Commissie heeft in december 2021 een tussentijdse rapportage gestuurd aan het ministerie met daarin de voortgang van het onderzoeksproces.

Gevolgde onderzoeksprocedure

Verkenning van het veld

Het startpunt was oriënterende gesprekken voeren met alle betrokken organisaties die recentelijk of in de afgelopen decennia bezig zijn geweest met het fenomeen georganiseerd sadistisch misbruik. Zo spraken de commissieleden met belangenorganisaties als Caleidoscoop en Spotlight, het KTGG, de VPRO en HUMAN, waar de Argos-redactie onderdeel van is, de voormalige Werkgroep Fictieve Herinneringen (WFH), De Doos van Pandora, Meld Misdaad Anoniem, Sektesignaal, voormalige leden van de Commissie Hulsenbek (Werkgroep Ritueel Misbruik) en de LEBZ. De gesprekken, één of meer met elk van de genoemde organisaties, vonden plaats in de periode van april tot half juli 2021.

Spotlight

Spotlight is in 2020 aanvankelijk als werkgroep opgericht vanuit Caleidoscoop, landelijke vereniging voor mensen met een dissociatieve stoornis. Spotlight behartigt de belangen van slachtoffers van georganiseerd sadistisch misbruik. Ze heeft een achterban van tientallen lotgenoten. In 2021 gaat de werkgroep verder onder de paraplu van Stichting Misbruikt! en werkt ze samen met Stichting Lisa Tegen Georganiseerd Kindermisbruik, een stichting die strijdt tegen georganiseerd sadistisch kindermisbruik. In april 2022 gaat de werkgroep zelfstandig verder in de opgerichte [Stichting Spotlight](#).

Oriëntatie op te onderzoeken thema's

Op basis van de onderwerpen die de verschillende organisaties van belang achtten en op basis van een verkennende literatuurstudie zijn verschillende thema's voor deelonderzoeken bepaald. De Commissie streefde ernaar zoveel mogelijk methoden en bronnen te gebruiken om de diverse invalshoeken en verschillende opvattingen naar voren te laten komen. Er zijn interviews gehouden met belanghebbenden, deskundigen en diverse organisaties. De resultaten die beschreven zijn in de verschillende deelrapporten en de interviews en werkbezoeken vormden de onderbouwing voor dit eindrapport en de adviezen.

Kenniscentrum Transgeneratieel Georganiseerd Geweld

De oprichting van een beraad, een van de aanbevelingen van de Werkgroep Ritueel Misbruik, bleef uit. Daarom werd in 2005 het Alternatief Beraad opgericht, de voorloper van het [Kenniscentrum Transgeneratieel Georganiseerd Geweld](#) (KTGG). Het KTGG heeft verschillende doelen: onderzoek doen naar georganiseerd sadistisch misbruik van minderjarigen, het taboe erop doorbreken, de expertise in de hulpverlening vergroten, slachtoffers helpen de juiste professionele hulp te vinden en het bewustzijn van georganiseerd sadistisch misbruik bij de politiek, de ggz en zorgverzekeraars vergroten. Het KTGG organiseert verschillende activiteiten, zoals symposia en supervisie en coaching voor hulpverleners die zich willen verdiepen in de problematiek, en geeft een nieuwsbrief uit. Ook biedt het informatie over georganiseerd sadistisch misbruik van minderjarigen en over de behandeling van de gevolgen ervan en doet het onderzoek door het verzamelen van ervaringen van hulpverleners van cliënten die te maken hebben (gehad) met georganiseerd sadistisch misbruik. Aan het KTGG is een werkgroep van professionals verbonden die in hun werk te maken hebben (gehad) met slachtoffers van georganiseerd sadistisch misbruik. Die werkgroep ondersteunt het bestuur bij zijn activiteiten.

Uitvoerende fase

In de uitvoerende fase van het onderzoek is gebruik gemaakt van verschillende methoden en bronnen die hieronder besproken worden.

Interviews

Interviews hebben plaatsgevonden met slachtoffers, belangenorganisaties en therapeuten. Zowel KTGG, Spotlight, Stichting Misbruikt! als Argos zijn benaderd met de vraag om via hen met therapeuten en slachtoffers in contact te komen. Ook is aan Argos gevraagd om de geanonimiseerde data die aan de basis lagen van hun vragenlijstonderzoek in te zien. Argos zag hier vanwege privacyoverwegingen geen mogelijkheden voor.

Stichting Misbruikt!

[Stichting Misbruikt!](#) is in 2021 opgericht en behartigt de belangen van volwassenen die in hun jeugd seksueel misbruikt zijn. De stichting organiseert activiteiten zoals scholing en voorlichting over seksueel misbruik en verwijst lotgenoten door naar specifieke organisaties. Ook heeft ze een Steunpunt Lotgenoten van Georganiseerd Misbruik dat lotgenotencontact organiseert en dat bedoeld is om ervaringskennis op te halen voor belangenbehartiging.

Er zijn ook enkele belangenbehartigers van slachtoffers benaderd, die ervoor kozen om niet met de Commissie samen te werken. Toch waren er voldoende organisaties die wilden meewerken, zodat het slachtofferperspectief uitgebreid onderzocht kon worden. De slachtoffers kregen een informatiebrief en tekenden een toestemmingsverklaring voor deelname aan het onderzoek ([Bijlage A6](#)). Er zijn afspraken gemaakt over anonimiteit en over de opslag van de gespreksverslagen op een separate server van de Universiteit Utrecht. De verantwoordelijkheid voor de uitvoering van de interviews en de verslaglegging ervan lag bij de commissieleden Anne-Marie Slotboom en Trudy Mooren. Zij hebben beiden veel ervaringen met het afnemen van interviews. Verder heeft Trudy Mooren langdurige ervaring met het interviewen van minderjarigen en volwassenen met psychotrauma. Alleen zij hadden toegang tot de server waar de gespreksverslagen zijn opgeslagen.

Sommige geïnterviewde hulpverleners wilden anoniem blijven en dat heeft de Commissie gerespecteerd. Het doel van de interviews was een verdieping van wat is gebeurd, hoe het heeft kunnen plaatsvinden en aanhouden, wat de gevolgen zijn geweest voor gezondheid en welzijn, ervaringen met opsporing en hulpverlening, en welke ideeën er zijn over het belang van een meldpunt. Op de interviews is een kwalitatieve analyse uitgevoerd. De resultaten zijn beschreven in globale termen. Dat kan niet anders, omdat het geen representatieve steekproef is en de anonimiteit van de slachtoffers moet worden gewaarborgd. De procedure is voorgelegd aan de Facultaire Ethische Commissie van de Universiteit Utrecht en goedgekeurd (21-0472).

Daarnaast heeft de Commissie gesproken met wetenschappers en andere deskundigen met specifieke expertise op het gebied van bijvoorbeeld vroegkinderlijk trauma, dissociatie en de werking van het geheugen. Ook klinische experts die slachtoffers van georganiseerd sadistisch misbruik behandelen, zijn gevraagd naar hun kennis en ervaren dilemma's bij het werken met deze doelgroep. Verder is er gesproken met vertegenwoordigers van de politie, van het Openbaar Ministerie (OM) en van organisaties die zich bezighouden met kinderpornografisch beeldmateriaal. De geïnterviewde personen en/of vertegenwoordigers van verschillende organisaties staan in [Bijlage A7](#) vermeld. Om informatie te verzamelen over meldpunten zijn gesprekken gevoerd met organisaties als Coördinatiecentrum tegen Mensenhandel (CoMensha), Fier, het landelijk expertise- en behandelcentrum op het terrein van geweld in afhankelijkheidsrelaties, Centrum Seksueel Geweld, Veilig Thuis en vertegenwoordigers van de diverse meldpunten waar seksueel en/of georganiseerd geweld gemeld kan worden.

De Commissie was ervan op de hoogte dat in Duitsland al ervaringen zijn opgedaan met een meldpunt voor seksueel (ritueel) misbruik en wilde informatie inwinnen bij vertegenwoordigers van dit meldpunt. Op 2 september 2022 was de Commissie op werkbezoek bij de *Unabhängige Beauftragte für Fragen des sexuellen Kindesmissbrauchs* (UBSKM) in Berlijn. Het doel was zicht krijgen op de ervaringen met melding, opsporing en hulpverlening rondom dit fenomeen. De belangrijkste inzichten van de Commissie uit dit werkbezoek staan beschreven in [Bijlage A8](#). In [Bijlage A7](#) staan de namen van de gesprekspartners.

Literatuuronderzoek

Bij het literatuuronderzoek zijn niet alleen wetenschappelijke publicaties meegenomen, maar ook (interne) documenten van organisaties en overheidsdocumenten. Het gaat bij wetenschappelijke publicaties vooral om documenten en wetenschappelijke artikelen gericht op de Nederlandse situatie en om Engelstalige en Duitstalige wetenschappelijke artikelen. Zo is gebruik gemaakt van literatuur specifiek gericht op georganiseerd sadistisch misbruik (al dan niet met rituele aspecten), op dissociatie en de werking van het geheugen. Daarnaast is literatuuronderzoek gedaan naar manieren van extreme beïnvloeding die slachtoffers kunnen ervaren. Ook is onderzoek gedaan naar de rol van desinformatie. Verder is een sociaalwetenschappelijke analyse gemaakt van verhalen over ritueel misbruik en satanisme door de eeuwen heen. Deze drie laatstgenoemde literatuuronderzoeken zijn uitgevoerd door extern ingehuurde experts.

Overige informatiebronnen

Aanvullend op de interviews en diverse literatuuronderzoeken heeft de Commissie ten behoeve van enkele deelonderzoeken verschillende analyses gedaan of laten uitvoeren. Bij de Nationale Politie is een analyse gedaan van meldingen en aangiften van georganiseerd sadistisch misbruik (al dan niet met rituele aspecten) in de digitale politie-systemen. Er is een verdiepende analyse gemaakt van enkele dossiers die aan de LEBZ waren voorgelegd ter consultering. Om zicht te krijgen op eventuele

veroordelingen van plegers van dit type misbruik is een rechtspraakanalyse uitgevoerd. Daarnaast heeft de Commissie de brieven van slachtoffers, ontvangen via Caleidoscoop, nader geanalyseerd op veelvoorkomende beschrijvingen van het misbruik en over aangifte doen en is een taalanalyse uitgevoerd naar taalpatronen in de brieven. Tot slot is in verschillende Nederlandstalige mediabronnen gezocht naar wat er over dit type misbruik van minderjarigen vermeld is sinds het begin van de jaren negentig van de vorige eeuw.

Deelrapporten

Drie deelonderzoeken en de rapportage hierover zijn uitbesteed aan externe onderzoekers, namelijk het deelonderzoek 'Politiregistraties' door dr. Anton van Wijk en drs. Nicole Brouwer, allebei op dat moment verbonden aan Bureau Beke; het deelonderzoek 'Dwingende controle, extreme beïnvloeding en desinformatie in relatie tot georganiseerd sadistisch misbruik van minderjarigen' door drs. Kitty Smeekes, zelfstandig onderzoeker, en het deelonderzoek 'Georganiseerd ritueel misbruik: een sociaalwetenschappelijke analyse' door dr. Johanneke Kroesbergen van de Radboud Universiteit. In het deelrapport 'Brieven van slachtoffers' staan de belangrijkste resultaten van de taalanalyse beschreven door dr. Fleur van der Houwen van de Vrije Universiteit Amsterdam en drs. Kitty Smeekes. De externe onderzoekers zijn verantwoordelijk voor de inhoud en conclusies van hun deelrapporten. De Commissie is verantwoordelijk voor de inhoud van de overige deelrapporten. Een deelrapport werd pas vastgesteld na inhoudelijke discussie met de auteur(s) van het deelrapport en accordering door alle commissieleden. Voor alle deelrapporten is een [commissiesamenvatting](#) geschreven met daarin de belangrijkste bevindingen.

In Tabel 1 worden de doelstellingen, methoden en overige bijzonderheden voor elk van de veertien uitgevoerde deelonderzoeken weergegeven.

Tabel 1. Overzicht van de verschillende deelrapporten

Titel deelonderzoek ⁵	Doel	Methoden	Bijzonderheden	Auteurs
1. Slachtoffers aan het woord	In kaart brengen van aard, context en gevolgen van het misbruik, ervaringen met hulpverlening en doen van aangifte	Interviews met 21 slachtoffers en schriftelijke beantwoording van vragen door 4 slachtoffers	Interviews vonden deels online plaats en deels op een door het slachtoffer aangegeven locatie	Commissie Hendriks
2. Brieven van slachtoffers	Beschrijven van terugkerende thema's en taalpatronen in de brieven van slachtoffers	Analyses van 24 door slachtoffers geschreven brieven, waaronder een analyse van de kenmerken van schrijvers en een analyse van taalpatronen in de brieven	Brieven zijn geschreven als reactie op de oproep van Caleidoscoop	Commissie Hendriks en intern rapport
3. In gesprek met therapeuten over georganiseerd sadistisch misbruik	Klinische indrukken van therapeuten over slachtoffers	11 interviews met klinische experts	Verschillende inzichten worden belicht	Commissie Hendriks
4. Overzicht van onderzoek naar georganiseerd sadistisch misbruik van minderjarigen	In kaart brengen van (wetenschappelijke) stand van zaken over dit type misbruik	Literatuurstudie, journalistieke bronnen en overige rapportages	Gevonden literatuur is met name afkomstig uit Duitsland en Australië	Commissie Hendriks
5. Beeldmateriaal van seksueel misbruik van minderjarigen	Beschrijven relevante context van (online) kinderpornografisch beeldmateriaal en inventarisatie of beeldmateriaal van georganiseerd sadistisch misbruik gevonden is of kan worden	Bespreking literatuur over beeldmateriaal Gesprekken met diverse professionals over het bestaan en de (technische) mogelijkheden van detectie en opsporing van beeldmateriaal	De Commissie mag volgens de wet geen toegang hebben tot beeldmateriaal van seksueel misbruik. Om die reden is een brede inventarisatie gedaan bij verschillende instanties die tot op zekere hoogte wel toegang hebben tot beeldmateriaal	Commissie Hendriks
6. Neurowetenschappelijke en psychologische inzichten met	In kaart brengen van wetenschappelijke stand van zaken	Literatuurstudie	Verschillende inzichten worden belicht	Commissie Hendriks

⁵ In alle deelonderzoeken is ook specifiek gevraagd of gezocht naar ritueel misbruik. Daar waar dit centraal stond, wordt de term 'ritueel misbruik' gebruikt. In andere gevallen wordt de term 'georganiseerd sadistisch misbruik' gebruikt.

Titel deelonderzoek ⁵	Doel	Methoden	Bijzonderheden	Auteurs
betrekking tot geheugen, trauma en dissociatie	over werking geheugen, trauma, dissociatie en hervonden herinneringen			
7. Beschuldigingen van seksueel misbruik en twijfels aan herinneringen	Inzicht bieden in de gevolgen van onjuiste beschuldigingen van (georganiseerd sadistisch) seksueel misbruik	Bestudering diverse documenten en initiatieven Gesprekken met experts Gesprekken met herroepers Analyse van meldingen bij WFH	De geanalyseerde meldingen bij WFH betroffen meldingen met kenmerken van ritueel misbruik	Commissie Hendriks
8. Mediaberichten over georganiseerd sadistisch misbruik van minderjarigen	In kaart brengen van beeldvorming in de media over georganiseerd sadistisch misbruik van minderjarigen	Analyse berichten in diverse mediabronnen, gebruikmakend van Delpher en Lexis Uni voor kranten en tijdschriftartikelen Analyse berichten op internet en sociale media	Gezocht naar verschillende soorten mediabronnen die diverse kanten van het fenomeen belichten	Commissie Hendriks
9. Dwingende controle, extreme beïnvloeding en desinformatie in relatie tot georganiseerd sadistisch misbruik van minderjarigen	In kaart brengen van de literatuur over externe beïnvloeding binnen High Control Groups en de rol van desinformatie	Literatuuronderzoek	Extern laten uitvoeren	Kitty Smeekes (B44S!)
10. Georganiseerd ritueel misbruik. Een sociaalwetenschappelijke analyse	In kaart brengen van literatuur over verhalen van ritueel misbruik door de eeuwen heen	Literatuuronderzoek	Extern laten uitvoeren	Johanneke Kroesbergen (Radboud Universiteit)
11. Meldingen van ritueel (satanisch) misbruik van minderjarigen bij organisaties	Inventariseren van meldingen van georganiseerd ritueel (satanisch) misbruik bij verschillende (voormalige) meldpunten en organisaties	Internetsearch meldpunten en organisaties	In gesprekken werden ook mogelijke verbeterpunten besproken voor het doen van meldingen	Commissie Hendriks

Titel deelonderzoek ⁵	Doel	Methoden	Bijzonderheden	Auteurs
		Inventarisatie van meldingen bij diverse (voormalige) meldpunten en organisaties Gesprekken met professionals		
12. Politiregistraties	Inventariseren meldingen en aangiftes van ritueel en/of satanisch misbruik in politiregistratiesystemen	Analyse registratiesystemen en interviews met zedenrechercheurs	Extern laten uitvoeren	Anton van Wijk (Bureau Beke, Verinorm) en Nicole Brouwer (Bureau Beke)
13. De beoordeling van aangiften met aspecten van ritueel misbruik door de Landelijke Expertisegroep Bijzondere Zedenzaken (LEBZ)	Beschrijven van de wijze van beoordeling van aangiften	Analyse van (interne) documenten Literatuuronderzoek Verdiepende analyse van vier ritueel misbruik-dossiers Gesprekken met medewerkers LEBZ	Op locatie bij LEBZ uitgevoerd	Commissie Hendriks
14. Rechtszaken en aangiften van georganiseerd sadistisch misbruik van minderjarigen	Overzicht van inhoud van rechtszaken en aangiften van georganiseerd sadistisch misbruik	Analyse van vonnissen van rechtspraak.nl Beschrijving van rechtszaken en aangiften uit mediabronnen	Er is gebruik gemaakt van meerdere typen informatiebronnen om meer over de inhoud van de rechtszaken te weten te komen.	Commissie Hendriks

Eindrapportage en afronding

Het eindrapport is, zoals eerder beschreven, een integratie van de bevindingen uit de deelrapporten, interviews met deskundigen en vertegenwoordigers van organisaties en verslagen van werkbezoeken. Bij de opbouw van het rapport is ervoor gekozen om vier thema's als leidraad te nemen: aard en context, hulpverlening, opsporing en justitie, en meldpunten. Bij elk thema komen telkens als eerste de verhalen van de slachtoffers en therapeuten aan bod. In het eindrapport worden de resultaten van de deelonderzoeken beknopt weergegeven. In sommige hoofdstukken wordt verwezen naar aanvullende informatie in een bijlage. Meer informatie is te vinden in de deelrapporten op de website van de Commissie.

Het eindrapport is in conceptvorm voorgelegd aan een leescommissie bestaande uit vier deskundigen op het gebied van (de gevolgen van) seksueel misbruik van minderjarigen. In [Bijlage A9](#) zijn de namen van de leden van de leescommissie opgenomen en het verzoek dat aan hen was gericht. De Commissie heeft dankbaar gebruik gemaakt van hun adviezen. Deze deskundigen zijn niet verantwoordelijk voor de inhoud van het rapport en de daarin gegeven adviezen.

Een concept van het eindrapport is ook voorgelegd aan betrokken belangenorganisaties Spotlight en Stichting Misbruikt! en het KTG. Feitelijke onjuistheden zijn gewijzigd in het eindrapport. In bijlagen [B1 t/m B3](#) zijn tabellen⁶ opgenomen met daarin de reacties van de organisaties en wat er is gewijzigd op basis van hun reacties.

De documenten van de Commissie, inclusief persoonsgegevens, zullen na afloop van het onderzoek overgebracht worden naar het Ministerie van Justitie en Veiligheid. Hier worden zij bewaard volgens de Archiefwet 1995. Voor inzage in het archief wordt een apart reglement opgesteld. Na twintig jaar wordt alles overgebracht naar het Nationaal Archief waar het permanent wordt bewaard. De interviewverslagen van slachtoffers en de gespreksverslagen van gesprekken met belangenorganisaties worden niet overgedragen aan het Ministerie van Justitie en Veiligheid en blijven tot 2030 opgeslagen op een separate server van de Universiteit Utrecht, waar andere personen dan de eerder genoemde commissieleden geen toegang toe hebben. Daarna wordt bepaald waar ze permanent, buiten het Ministerie van Justitie en Veiligheid, worden ondergebracht of dat ze vernietigd worden.

Opbouw van eindrapport

Hoofdstuk 3 beschrijft de aard en de context van het fenomeen georganiseerd sadistisch misbruik, met daarin onder meer de ervaringen van slachtoffers en therapeuten. Hoofdstuk 4 geeft de resultaten weer ten aanzien van de hulpverlening en de belangrijkste dilemma's in behandeling van slachtoffers. Hoofdstuk 5 beschrijft wat bekend is bij officiële instanties die belast zijn met opsporing of rechtspraak over georganiseerd sadistisch misbruik. Hoofdstuk 6 gaat in op de (on)mogelijkheden van het melden van ritueel misbruik, als specifieke vorm van georganiseerd sadistisch misbruik, bij diverse organisaties en op de vraag in hoeverre een nieuw meldpunt wenselijk is. De Commissie

⁶ De tabel geeft niet de volledige reactie van de inzagepartij weer. Omdat een deel van de reactie vragen, opmerkingen en discussiepunten betrof, is deze niet opgenomen in het rapport. Om die reden is de nummering van de tabel niet doorlopend. De volledige tabel is te vinden op de webpagina van de Commissie.

presenteert haar antwoorden op de onderzoeksvragen, de slotbeschouwing en haar aanbevelingen in het afsluitende hoofdstuk.

Hoofdstuk 3 De aard en context van het fenomeen

In dit hoofdstuk wordt ingegaan op de volgende drie vragen:

- Wat melden de diverse informatiebronnen en in het bijzonder slachtoffers en therapeuten over de aard en context van het misbruik?
- Welke vormen van externe beïnvloeding kunnen een rol spelen bij deze vorm van misbruik?
- Wat is de wetenschappelijke stand van zaken over complex trauma in relatie tot dissociatie, geheugen en hervonden herinneringen?

Om de aard en context van georganiseerd sadistisch misbruik in kaart te brengen heeft de Commissie ervoor gekozen om zo veel mogelijk bronnen te gebruiken. Zodoende wordt het fenomeen van meerdere kanten belicht en wordt beoogd een eenzijdige weergave te voorkomen.

Verschillende [deelrapporten](#) liggen aan dit hoofdstuk ten grondslag. Allereerst is gebruikgemaakt van de informatie uit interviews met slachtoffers, vragenlijsten die ze hebben ingevuld en toegestuurd, bijlagen die ze hebben meegegeven en brieven die ze hebben geschreven. Deze informatie is in meer detail beschreven in deelrapporten 1 en 2. Daarnaast is gebruikgemaakt van informatie van therapeuten (deelrapport 3), informatie vanuit (voormalige) meldpunten en organisaties (deelrapport 11), berichten uit de media (deelrapport 8) en van het wetenschappelijk onderzoek over dit onderwerp (deelrapporten 4). Vervolgens is er aandacht voor degenen die vraagtekens zetten bij de verklaringen van slachtoffers of hier ronduit sceptisch tegenover staan (deelrapport 7). Ook komen de inzichten van geheugenwetenschappers en rechtspsychologen aan bod (deelrapport 6). Daarnaast worden verhalen over ritueel (satanisch) misbruik beschouwd vanuit een sociaalwetenschappelijk perspectief (deelrapport 10) en wordt de rol van beïnvloeding binnen netwerken en van desinformatie en complottheorieën (deelrapport 9) besproken.

Aard en context van georganiseerd sadistisch misbruik volgens meerdere bronnen van slachtofferverhalen

De Commissie heeft 21 slachtoffers geïnterviewd en van vier slachtoffers schriftelijke verhalen ontvangen. Daarnaast zijn brieven geanalyseerd van 24 slachtoffers of hun naasten die door Caleidoscoop zijn verzameld. Het is mogelijk dat sommige van de briefschrijvers ook geïnterviewd zijn. Ook zijn therapeuten bevroegd die ervaring hebben met de behandeling van slachtoffers van georganiseerd sadistisch misbruik. Tot slot is wetenschappelijk onderzoek naar slachtofferervaringen beschouwd. Er is maar een beperkt aantal studies die de aspecten uit verhalen van slachtoffers beschrijven. De auteurs ervan geven zelf aan dat het onmogelijk is om de informatie van de slachtoffers te verifiëren.

Uit alle bronnen blijkt dat het misbruik op jonge leeftijd begon en vrijwel altijd gedurende een periode van meerdere jaren doorging, soms tot op de dag van vandaag. De geïnterviewde slachtoffers gaven slechts in twee gevallen aan dat misbruik een enkele keer voorkwam. Volgens alle bronnen gaat het om misbruik dat gepaard gaat met mishandeling en verwaarlozing. Vaak waren familieleden direct of indirect bij het misbruik betrokken. Uit verschillende bronnen blijkt dat de

ouders van de slachtoffers zelf vaak psychische problematiek of een geschiedenis van misbruik en mishandeling kennen.

In een groot deel van de slachtofferverhalen uit de verschillende bronnen is sprake van rituelen en religieuze of ideologische aspecten. Naast religieuze of satanische aspecten worden ook kenmerken uit andere ideologieën genoemd. Een klein aantal van de geïnterviewde slachtoffers spreekt over het offeren van baby's. Het doormaken van een of meer zwangerschappen, waarna de baby in veel gevallen vermoord of afgenomen zou zijn, komt naar voren uit verschillende slachtofferverhalen. Een groter deel van de verhalen beschrijft sadistische en wrede handelingen zoals mishandeling, vastgebonden en verkracht worden, wurgseks, drogeren, het toegediend krijgen van elektroshocks, langdurig onder water gehouden worden, en het moeten mishandelen van andere kinderen.

In veel gevallen wordt gesproken van georganiseerd misbruik binnen een netwerk, ook wel 'cult' genoemd. De precieze aard van deze netwerken blijft vaak onduidelijk. Bij de geïnterviewde slachtoffers gaf de meerderheid aan dat het misbruik ontstond vanuit de gezinscontext; bij anderen was niet duidelijk hoe dit was ontstaan. Vaak waren de netwerken van de geïnterviewden vooral regionaal of binnen een gemeenschap of dorp georganiseerd, maar in enkele gevallen werden nationale of internationale verbanden genoemd.

Slachtoffers voelen zich door de dader(s) dusdanig beïnvloed dat ze gehoorzaam zijn en blijven, waardoor het misbruik kan voortduren. Door hen in verwarring te brengen is het voor zowel slachtoffers als therapeuten later lastig vast te stellen wat er feitelijk gebeurd is. Voor de beïnvloeding worden in diverse bronnen verschillende termen gebruikt, zoals manipulatie, indoctrinatie, intimidatie en isolatie. Ook extremere beschrijvingen als 'mind control', 'programmeren' of het bewust induceren van dissociatieve identiteitsstoornis (DIS) worden regelmatig gebruikt. Slachtoffers geven verder aan dat zij bedreigd of mishandeld worden als ze niet aan de eisen van de daders voldoen. Ook zouden ze gedwongen worden anderen, of soms dieren, te misbruiken of te martelen, waarmee ze 'tot dader gemaakt worden'. Verder zouden slachtoffers ingezet worden bij de controle over andere slachtoffers. Ze worden bijvoorbeeld gedwongen te rapporteren over anderen in het netwerk. Vaak wordt genoemd dat er beeldmateriaal gemaakt is van misbruik of mishandeling waarbij een slachtoffer betrokken is. Dat kan zijn van een situatie waarin ze zelf het slachtoffer zijn of waarin ze anderen iets aandoen. Dit beeldmateriaal zou onder andere gebruikt zijn als controle- en chantagemiddel.

De afhankelijkheid van de slachtoffers van hun misbruikers, vaak familie, en het sociale netwerk eromheen speelt een belangrijke rol bij de vraag waarom het moeilijk is de misbruiksituatie of het misbruiknetwerk te verlaten. Wat meespeelt is dat het veel slachtoffers pas laat duidelijk werd dat hun gezinssituatie niet normaal was. Dat het moeilijk is uit zo'n situatie te ontsnappen, blijkt ook uit de verhalen van slachtoffers die zich aan het netwerk hebben weten te onttrekken: ze hebben vaak alle contacten moeten verbreken en een nieuw leven moeten opbouwen. Uit Duits onderzoek blijkt overigens dat ongeveer de helft van de slachtoffers succesvol uit het netwerk weet te stappen.

Verschiedende slachtoffers geven aan dat personen die hen hadden moeten beschermen, vaak een rol speelden bij het misbruik of bij het niet ingrijpen daartegen. Een ander belangrijk aspect is het wantrouwen van slachtoffers tegen politie, justitie en soms ook hulpverlening. Slachtoffers melden dat personen uit deze instanties bij het netwerk betrokken zijn. Maar dat zou ook bewust gesuggereerd kunnen zijn door daders. Het systematisch suggereren van bepaalde zaken kan volgens

therapeuten met wie de Commissie sprak, een effectief controlemechanisme zijn, zeker als het jonge kinderen betreft.

Als motief van de daders wordt vaak genoemd het uitoefenen van macht en controle en het zich toe-eigenen van het slachtoffer. Er wordt ook seksuele behoeftebevrediging, sadisme en psychopathie bij de daders verondersteld. Het chanteren van autoriteitsfiguren die in het misbruiknetwerk deelnemen, zou ook een rol spelen. Ook financieel gewin wordt als motief genoemd.

Uit een taalanalyse van de brieven van slachtoffers blijkt dat er sprake is van een 'wij-versus-zij' discours, waarin hulpverleners en therapeuten als medestanders van slachtoffers worden gezien, en politie en justitie als niet-medestanders. Ook blijkt dat slachtoffers zich al bij het schrijven verzetten tegen de bestaande meningen dat ritueel misbruik niet zou bestaan, of dat het altijd om hervonden herinneringen zou gaan. Verder zijn de brieven schrijvers zeer kritisch ten opzichte van de LEBZ, terwijl de aangifte van slechts een van hen daadwerkelijk door de LEBZ beoordeeld is. Uit de interviews met slachtoffers is gebleken dat maar weinigen van hen ervaringen hebben gehad met de LEBZ.

Slachtoffers van georganiseerd sadistisch misbruik hebben vaak ernstige psychische, lichamelijke en sociale problemen. Bij psychische problemen gaat het vaak om (complexe) PTSS, persoonlijkheidsstoornissen, problemen met vertrouwen in zichzelf en in anderen, hechtingsproblemen, angst en depressie. Geregeld wordt de diagnose DIS genoemd.

Beïnvloedings- en controlemethoden binnen netwerken

Er is onderzoek uitgevoerd naar de beïnvloedings- en controletechnieken binnen netwerken of High Control Groups (HCG's). Uit de verhalen van slachtoffers blijkt dat ze meestal via familie in een netwerk terecht komen. Binnen het netwerk gaat het om een spectrum van relaties, waarvan vrienden en familie onderdeel zijn. Een belangrijke reden voor slachtoffers om gehoorzaam te blijven is dan ook de angst voor uitsluiting en eenzaamheid, als ze het netwerk zouden verlaten. Daarnaast zeggen slachtoffers medeplichtig gemaakt te worden aan beïnvloedings- en controletechnieken over anderen en aan misbruik en mishandeling. Deze medeplichtigheid wordt vervolgens als chantagemiddel ingezet om het verlaten van een netwerk te ontmoedigen.

Dwingende controle kan onder andere worden uitgeoefend door een (jong) slachtoffer te isoleren, bijvoorbeeld door toegang tot bepaalde informatie te beperken of door iemand fysiek op te sluiten. Ook het uitvoerig volgen van de gedragingen van het slachtoffer en het controleren van de contacten en de communicatie komt voor. Dat kan onder andere door middel van mobiele apparatuur en technologische middelen zoals *stalkerware*, gebeuren. In het afdwingen van gehoorzaamheid kan een vorm van operante conditionering herkend worden. Dat wil zeggen dat slachtoffers worden gestraft of worden bedreigd met straf als ze niet gehoorzamen. Operante conditionering kan ook door beloning van gewenst gedrag. Na verloop van tijd leren slachtoffers daardoor te doen wat ze opgedragen of van hen verwacht wordt.

Andere mogelijke manieren om een slachtoffer binnen een netwerk te beïnvloeden zijn (sociale) isolatie, het controleren van toegang tot informatie, retorische beïnvloeding en het gebruik van emotioneel beladen taal. Bij retorische beïnvloeding is de kracht van suggestie vaak al voldoende. De suggestie van daders dat autoriteiten tot in de hoogste kringen onderdeel zijn van een misbruiknetwerk, is bovendien een mogelijke verklaring voor het wantrouwen van slachtoffers tegen politie en justitie.

Wat vaak genoemd wordt bij ritueel misbruik is controle door 'programmeren', het bewust induceren van DIS, en *mind control*. Het is niet altijd duidelijk wat slachtoffers eronder verstaan, en deze termen worden ook gebruikt om naar de eerdergenoemde beïnvloedings- en controlemethoden te verwijzen. *Extreme* vormen van conditioneren, waarbij persoonlijkheidsdelen en gedragsprogramma's gecreëerd worden, en kunnen worden opgeroepen met codewoorden of lichtflitsen, sluiten niet aan bij wetenschappelijke inzichten van de mogelijkheden en beperkingen van conditioneren. Binnen een netwerk kan wel gesuggereerd worden dat dit mogelijk is en toegepast wordt.

Meldingen van ritueel misbruik

De Commissie heeft bij verschillende voormalige en actuele meldpunten en bij hulpverleningsorganisaties en expertisecentra nagevraagd of ze in de afgelopen jaren met slachtoffers van ritueel misbruik te maken hebben gehad. Daarbij werd duidelijk dat de registratiesystemen van de meeste organisaties er niet op toegerust zijn om op specifieke details van het misbruik te zoeken. Daarom is navraag gedaan bij medewerkers en/of vrijwilligers.

Bij de meeste (voormalige) meldpunten waren geen gevallen van ritueel misbruik bekend. Bij de voormalige organisaties Sektesignaal en Tegen Je Wil en bij Centrum Seksueel Geweld (CSG), Fier, het Reformatorisch Meldpunt, Blauwe Maan en Meld Misdaad Anoniem zijn in de afgelopen jaren mogelijk een of enkele meldingen van ritueel misbruik gedaan. De focus van deze organisaties lag op hulpverlening. Belangenorganisatie Stichting Misbruikt! geeft expliciet aan dat ze in het afgelopen jaar regelmatig meldingen heeft gekregen. Wat verder opviel, is dat veel meldingen betrekking hadden op de grijze gebieden rondom ritueel misbruik. Er waren bijvoorbeeld meldingen over misbruik binnen sektarische bewegingen of van georganiseerd misbruik van minderjarigen zonder rituele of satanische aspecten.

Mediaberichten

Uit een analyse van traditionele mediaberichten van de afgelopen 25 jaar blijkt dat in de jaren 90 van de vorige eeuw vooral aandacht werd besteed aan thema's als hervonden herinneringen, DIS en het bestaan van ritueel misbruik. Over onder meer het bestaan en de inhoud van deze thema's woedde een gepolariseerd debat. In het eerste decennium van deze eeuw waren er minder nieuwsberichten en lag de focus meer op de kwaliteit van politieverhoren en de werkwijze van therapeuten. In de afgelopen tien jaar is er weer sprake van een sterke polarisatie over dezelfde onderwerpen die in de jaren 90 speelden. Tegenwoordig speelt de invloed vanuit complottheorieën ook een rol. In de moderne media wordt anders dan in de traditionele media vaker ingegaan op de beleving van de slachtoffers en de aard van het misbruik, daders en netwerken, de betrokkenheid van autoriteitsfiguren, motieven van daders, verhulling van het misbruik, *mind control*, manipulatie, en de invloed van desinformatie.

Het perspectief van beschuldigen van georganiseerd sadistisch misbruik en van herroepers

De voormalige Werkgroep Fictieve Herinneringen (WFH) is opgericht door ouders die menen dat ze ten onrechte beschuldigd zijn van (ritueel) seksueel misbruik. In de meldingen die de WFH kreeg, zagen de werkgroepleden als patroon dat de verhouding tussen (meestal) dochter en ouders verslechtert nadat de dochter in therapie is gegaan. Enige tijd later volgt dan de incestbeschuldiging.

In 20% van de gevallen werd aangifte gedaan. In één geval was een strafrechtelijke veroordeling het gevolg; de andere aangiften werden geseponeerd en bleven zonder gevolg.

Twintig meldingen uit het bestand van de WFH bevatten elementen van sadistisch of ritueel (satanisch) misbruik. Slecht vijf gevallen betreffen specifiek ritueel misbruik en satanisme. De personen die de beschuldigingen uitten in deze gevallen, bleken allemaal op dat moment in therapie of stonden onder invloed van een kerkelijke voorganger. Opvallend vaak zijn de familieleden van de beschuldigen gelovig en hangen de betrokken therapeuten hetzelfde geloof aan. Ook valt op dat de beschuldigingen niet geverifieerd kunnen worden en dat het voor betrokkenen vaak onduidelijk blijft wat er precies voorgevallen zou zijn.

De Commissie heeft ook met twee herroepers gesproken: personen die beschuldigingen van ritueel misbruik hadden gedaan op basis van hervonden herinneringen en die later intrekken. Ook is gekeken naar verhalen van herroepers op enkele websites over hervonden herinneringen. Uit deze verhalen blijkt dat de therapie die deze herroepers volgden, vaak gericht is op het hervinden van herinneringen. Vaak is sprake van de diagnose DIS en regelmatig ook van PTSS. Na verloop van tijd komen herroepers erachter dat hun hervonden herinneringen feitelijk niet waar kunnen zijn. De gevolgen van deze foutieve herinneringen zijn groot: vaak worden depressies ernstiger en raken slachtoffers vervreemd van familie en vrienden.

Wetenschappelijke inzichten over complex trauma, dissociatie, DIS en geheugen

Bij slachtoffers van georganiseerd seksueel misbruik is nogal eens sprake van een complex trauma, in het verleden ook wel trauma type II genoemd. Daarbij is sprake van meerdere traumatische ervaringen, vaak op jonge leeftijd opgedaan en niet zelden door mensen met wie een afhankelijkheidsrelatie bestond of nog bestaat. Diagnostisch is dan veelal sprake van complexe PTSS en comorbiditeit; dat wil zeggen: er zijn meerdere problemen tegelijkertijd.

Dissociatie is een veel voorkomende en functionele reactie op extreme stress. Het uitschakelen van de aandacht kan een mechanisme zijn om met ondraaglijk geweld en pijn om te gaan. Slachtoffers van seksueel geweld zeggen vaak dat ze 'buiten zichzelf traden'. Als dissociatie echter voorkomt in situaties waarin geen extreme stress optreedt, is dat niet functioneel en kan er sprake zijn van een dissociatieve stoornis. DIS is hier een ernstige verbijzondering van. Er zijn verschillende modellen die de oorzaken en de aard van DIS beschrijven. Volgens sommige modellen kan er als gevolg van een traumatische gebeurtenis fragmentatie van de persoonlijkheid optreden en ontstaan er dus verschillende delen van de persoonlijkheid. Het structurele dissociatiemodel is een traumamodel dat ervan uitgaat dat verschillende persoonlijkheidsdelen amnesie hebben voor elkaar. Dat wil zeggen dat ze elkaars herinneringen niet delen. Door integratie van persoonlijkheidsdelen, als gevolg van therapie, kunnen herinneringen wel hervonden worden. Het bestaan van meerdere persoonlijkheidsdelen waartussen geen enkele informatie wordt gedeeld, is controversieel. Het sociocognitieve model stelt bijvoorbeeld dat dissociatieve symptomen worden veroorzaakt door suggestie vanuit de sociaal-culturele omgeving van de patiënt of vanuit psychotherapie. Overigens staan de meeste wetenschappers en klinici niet zwart-wit in de discussie rondom DIS.

Verschillende neurowetenschappelijke studies tonen aan dat accurate herinneringen aan situaties en gebeurtenissen voor het vierde levensjaar zeldzaam zijn. Dat hangt samen met de ontwikkelingen van de hersendelen die bij geheugenvorming betrokken zijn. Ook de ontwikkeling van taal is hierbij van belang; de meeste herinneringen worden immers in de vorm van een verhaal gedeeld.

Herinneringen aan vroegkinderlijke gebeurtenissen zijn vaak onnauwkeurig. Het is ook aangetoond dat herinneringen beïnvloedbaar zijn en eerder reconstructies dan recapitulaties zijn. Ook blijkt het mogelijk om foutieve herinneringen aan niet-gebeurde situaties te induceren.

Wetenschappers zijn het er grotendeels over eens dat het mogelijk is lange tijd niet aan bepaalde gebeurtenissen te denken. Volgens sommige theorieën kunnen herinneringen ook verdrongen worden, maar dat valt wetenschappelijk vrijwel niet te bewijzen. Tegelijkertijd weten we dat emotioneel beladen gebeurtenissen beter onthouden worden dan neutrale gebeurtenissen. (Seksuele) trauma's van na het derde levensjaar zouden volgens dit principe lang en goed onthouden worden. Dit gegeven lijkt dan ook in strijd met het verdringen van herinneringen. Ongeacht de verschillende theorieën over geheugenwerking en de modellen van DIS waarin men gelooft, is het dus vrijwel onmogelijk te zeggen of de situatie uit een hervonden herinnering wel of niet waar is gebeurd, tenzij het om verifieerbare of falsifieerbare feiten gaat. Overigens hebben de slachtoffers die door de Commissie zijn geïnterviewd maar twee keer expliciet gesproken over hervonden herinneringen. Onduidelijk is of ze het daar niet over gehad hebben omdat ze weten dat het een controversieel onderwerp is. Bij ongeveer een derde is er sprake van herinneringen aan misbruik voor het derde levensjaar.

Een sociaalwetenschappelijk perspectief op verhalen over ritueel misbruik

Verhalen over ritueel misbruik worden vaak geassocieerd met satanisme. Wanneer verhalen door de eeuwen heen telkens terugkeren, kan dat betekenen dat ze een bepaalde sociaal-culturele functie vervullen in de samenleving. In de sociale wetenschap wordt onder satanisme verstaan de levensbeschouwing zoals die sinds de 20^e eeuw bestaat, waarbij het vooral gaat om het zich afzetten tegen dogma's. Dat heeft weinig tot niets te maken met het christelijke beeld van de duivel of aanbidding daarvan. Daartegenover staat antisatanisme, waarbij de ene groep een andere groep beschuldigt van satanisme en aanbidding van de duivel. Telkens zijn dezelfde elementen onderdeel van deze beschuldiging: het uitvoeren van verdorven rituelen die over het algemeen te maken hebben met mensenoffers, kannibalisme en perverse seksuele handelingen. In de geschiedenis zijn achtereenvolgens christenen zelf, joden, ketters en heksen beschuldigd van dit soort praktijken. Ook later kwam dit soort verhalen weer terug, bijvoorbeeld over een satanische organisatie die Frankrijk zou willen overnemen tijdens de Franse Revolutie of over vrijmetselaars die satanische praktijken uitvoerden aan het einde van de 19^e eeuw. In de 20^e eeuw kwamen dit soort verhalen weer terug in de vorm van de *Satanic Panic* in de jaren 80 en 90.

Al deze verhalen hebben gemeen dat er sprake is van omkering. De beschuldigde groep doet in alles het omgekeerde van wat goed en gepast is. De duivel wordt aanbeden en baby's worden gedood en opgegeten. Voor sommigen zijn de overeenkomsten tussen verhalen over een kwaadaardige organisatie bewijs dat deze organisatie daadwerkelijk bestaat en oud en machtig is. Wat bij deze aanname niet klopt, is dat het steeds verschillende groepen zijn die beschuldigd worden van satanisme.

De functie van dit soort verhalen is deels sociaal-cultureel. Het zich afzetten tegen een al dan niet bestaande groep kan de eigen groepsidentiteit versterken. Zeker in tijden van grote veranderingen, problemen en frustratie in een samenleving zijn mensen vatbaar voor dit soort verhalen. Ook op individueel niveau heeft het een functie: de overtuiging dat een kwaadaardige organisatie bestaat die een doel en een plan heeft bij het leed dat ze iemand aandoet, is (mogelijk) een coping mechanisme dat het leed hanteerbaar maakt.

De invloed van desinformatie en complotmythen

Des- en misinformatie kunnen worden ingezet als middel voor extreme beïnvloeding *binnen* een misbruiknetwerk, maar spelen ook een rol in verhalen *over* kindermisbruik, voornamelijk in de vorm van complotmythen. De meest bekende voorbeelden van complotmythen over kinder- en mensenhandel zijn de 'Grote Samenzwering' en QAnon. Bij de Grote Samenzwering zou er een geheime elite zijn die achter de schermen de wereld beheerst en bezig is een onbekend plan uit te voeren. Bij QAnon is er onder andere sprake van een netwerk van pedofielen en satanisten die kinderen misbruiken en baby's doden. In de VS en Europa worden verschillende politici en andere autoriteitsfiguren ervan beschuldigd lid te zijn van dit soort netwerken. Dit soort complottheorieën kan gemakkelijk via internet en social media worden verspreid, waardoor mensen eenvoudig gemanipuleerd kunnen worden om deel te nemen aan het creëren en verspreiden van complotmythen. Het gevaar van dit soort desinformatie is dat reële zaken van kindermisbruik voor complotmythen worden aangezien en daardoor niet worden aangepakt. Ook heeft het tot effect dat slachtoffers hun verhaal niet durven te melden uit angst niet serieus genomen te worden.

Hoofdstuk 4 Aandachtspunten voor hulpverlening

In dit hoofdstuk wordt ingegaan op de volgende vraag:

- Welke belemmerende en bevorderende factoren voor adequate behandeling worden genoemd door slachtoffers en therapeuten?

Voor de beantwoording van deze vraag heeft de Commissie gekozen voor het gebruik van meerdere bronnen, die uitvoeriger in de [deelrapporten](#) beschreven zijn. Allereerst is dat de weergave van wat slachtoffers hierover gemeld hebben in interviews met de Commissie, vragenlijsten en brieven (uitvoeriger beschreven in deelrapporten 1 en 2). Daarnaast wordt gebruik gemaakt van informatie van therapeuten (deelrapport 3) en van wetenschappelijke artikelen waarin informatie van slachtoffers en therapeuten over belemmerende en bevorderende factoren voor behandeling op een systematisch wijze is beschreven (deelrapport 4).

Belemmerende factoren voor adequate behandeling

De slachtoffers die de Commissie gesproken heeft, geven aan dat het lang duurde voordat ze zelf hulp zochten. Het ontbrak ze lange tijd aan de woorden of aan kennis om te beseffen dat het misbruik dat ze meemaakten abnormaal was. Verder geven ze aan dat het een lange zoektocht is geweest naar de juiste hulpverlening. Eenmaal in de hulpverlening krijgen ze wel hulp voor actuele lichamelijke en psychische klachten, maar het onderliggende vroegkinderlijke trauma wordt niet altijd benoemd of herkend door therapeuten. Dat kan een belemmering zijn voor het stellen van een juiste diagnose, zoals (complexe) PTSS of een dissociatieve stoornis. Volgens slachtoffers is de toegang tot zorg soms moeizaam, waarbij lange wachtlijsten of een behandelaanbod bestaand uit een beperkt aantal bijeenkomsten worden genoemd.

Belemmerende factoren die therapeuten benoemen, betreffen de behandelaanpak van deze doelgroep en de obstakels die zijzelf ervaren als hulpverleners binnen de ggz. Enkele therapeuten geven aan dat ze een geïsoleerde positie ervaren bij collega-professionals die met deze doelgroep niet bekend zijn. De therapeuten geven aan dat er bij slachtoffers een gebrek aan vertrouwen is in de hulpverlening. Wanneer het misbruik plaatsvond door een of meerdere familieleden, is het feit dat ze moeten loskomen uit die situatie een complicerende factor in de behandeling.

Wanneer slachtoffers op het moment dat ze hulpverlening zoeken, nog onder invloed staan van een netwerk en seksueel misbruikt worden, moeten therapeuten volgens hun beroepscode waarborgen dat eventuele kinderen van het volwassen slachtoffer geen gevaar lopen. Hoewel het de behandelrelatie met de cliënt op negatieve wijze kan beïnvloeden, moeten hulpverleners hierbij volgens de beroepscode handelen en de veiligheid van de kinderen voor laten gaan.

Een andere belemmering die therapeuten noemen en die door wetenschappelijk onderzoek ondersteund wordt, is het gebrek aan ervaring met het behandelen van deze cliënten en daardoor ook aan voldoende kennis over georganiseerd misbruik en de gevolgen daarvan. Het is moeilijk om die kennis op te bouwen, doordat relatief weinig cliënten zich melden met deze problematiek. Vanwege de beperkte behandelervaringen worden intervisie en consultatie zeer wenselijk geacht. Intervisie is ook belangrijk om de emotionele belasting voor therapeuten zelf, en de gevolgen daarvan op hun eigen gemoedstoestand en professioneel functioneren, te ondervangen.

Trauma en zeker dissociatieve stoornissen als DIS zijn moeilijk te behandelen en vereisen vaak een langdurige behandeling, menen de experts. De meeste in de ggz toegepaste kortdurende en geprotocolleerde behandelingen zijn niet afdoende. Verder speelt ook mee dat negatieve associaties die ritueel misbruik en DIS oproepen, ertoe kunnen leiden dat instellingen cliënten met deze problematiek afwijzen.

Een belangrijk aspect bij de behandeling van slachtoffers van georganiseerd sadistisch misbruik is de balans tussen een neutrale, respectvolle en serieuze benadering van de cliënt; het erkennen en geloven van hun verhaal en vooral van extreme aspecten ervan; en het bewaken van professionele integriteit. Voor sommige slachtoffers is het belangrijk dat een therapeut hun verhaal gelooft. Veel verhalen van slachtoffers bevatten bizarre en moeilijk voorstelbare aspecten. Een therapeut kan en dient niet aan waarheidsvinding te doen. Het is daarom belangrijk dat een therapeut zich bewust is van eigen reacties als ongeloof en afkeer en zich hier niet door laat leiden in de behandeling. Als bepaalde aspecten van een verhaal aantoonbaar niet waar zijn, betekent dit niet dat het gehele verhaal niet waar kan zijn. Tegelijkertijd moet een therapeut er ook voor waken dat hij of zij niet emotioneel betrokken raakt of te weinig kritisch is in de benadering van cliënten. Daarin schuilt namelijk het gevaar dat verhalen over gebeurtenissen die niet daadwerkelijk hebben plaatsgevonden, kunnen worden aangemoedigd. Ook is het belangrijk dat de therapeut zich bewust is van de mogelijkheid dat dit in eerder gevolgde therapieën het geval kan zijn geweest. In het rapport 'Omstreden Herinneringen' (Gezondheidsraad, 2004) zijn al aanbevelingen gedaan hoe therapeuten een professionele benadering van cliënten kunnen waarborgen.

Bevorderende factoren voor adequate behandeling

Een belangrijke factor die behandeling ondersteunt, is dat slachtoffers gezonde relaties hebben met personen buiten het netwerk van daders. Dat kan ervoor zorgen dat ze buiten het netwerk een leven op kunnen bouwen met gezonde contacten. Cliënten met voldoende 'ik-sterkte' hebben een gunstigere prognose in de behandeling.

Het afstemmen van verwachtingen over de haalbaarheid van de doelen van de behandeling, gezien de ernst van het trauma en de daaraan gerelateerde stoornis, kan ook bijdragen aan een succesvolle behandeling. Het doel verschilt per slachtoffer. Succes in een behandeling kan voor de een zijn 'uit de misbruiksituatie komen' en voor de ander 'geen dissociatieve klachten meer hebben'. Sommige slachtoffers vinden de kwaliteit van leven ook draaglijk zodra ze minder destabiliserende momenten ervaren. Ook kan adequate hulpverlening eraan bijdragen dat slachtoffers weer 'zelf mogen gaan nadenken' en 'mentaal sterk genoeg worden om weerstand te bieden aan het netwerk'. Klinische experts geven aan dat de behoeften van de cliënten centraal dienen te staan. De aandacht zou niet te veel moeten liggen op details van rituele aspecten. In geval van actueel misbruik is het belangrijk dat slachtoffers terecht kunnen in *safe houses*. Ook hulpverleners geven aan dat dit van meerwaarde is. Tot slot zijn volgens de experts meer kennis en onderzoek nodig om goede diagnostiek te kunnen verrichten en effectieve behandelmethoden te ontwikkelen voor deze doelgroep.

In hoofdstuk 7 doet de Commissie aanbevelingen voor verbetering van de hulpverlening.

Hoofdstuk 5 Opsporing en justitie

In dit hoofdstuk wordt ingegaan op de volgende drie vragen:

- Wat melden de diverse informatiebronnen en in het bijzonder slachtoffers en therapeuten over de aangiftebereidheid, aangiftemogelijkheden en afhandeling door politie en justitie?
- Wat is er ervaring van de politie met deze aangiftes?
- Hoe beoordeelt de LEBZ de feiten die worden aangedragen over deze vorm van misbruik en welke criteria worden gehanteerd bij het onderscheid tussen kansrijke en kansloze aangifte?

De Commissie heeft uitgebreid aandacht besteed aan de problemen die slachtoffers ervaren wanneer ze misbruik melden bij de politie en aangifte doen, die in verschillende [deelrapporten](#) naar voren komen. Ze heeft ten eerste gebruikgemaakt van informatie uit de interviews, vragenlijsten en brieven van slachtoffers, aangevuld met gegevens uit de interviews met therapeuten en uit wetenschappelijke literatuur (deelrapporten 1, 2, 3 en 4). Ook heeft ze er de inbreng vanuit de verschillende belangenverenigingen bij betrokken ([Bijlage A10](#)). Verder is onderzoek gedaan naar het aantal meldingen en aangiften bij de politie van georganiseerd sadistisch misbruik (met rituele kenmerken) (deelrapport 12). Daarbij is ook gesproken met medewerkers van politie en het OM ([Bijlage A11](#)). Er is onderzoek gedaan naar de aanwezigheid van kinderpornografisch beeldmateriaal van georganiseerd sadistisch misbruik met rituele kenmerken dat een aangifte zou kunnen ondersteunen (deelrapport 5). Daarnaast is een rechtspraakanalyse verricht naar dergelijke zaken (deelrapport 14). Ook is aandacht besteed aan de rol van de LEBZ in dit geheel (deelrapport 13). Tot slot is informatie verkregen vanuit een onderzoek naar ritueel misbruik door de Landelijke Eenheid van de politie ([Bijlage A12](#)).

Van georganiseerd sadistisch misbruik, en specifiek van ritueel misbruik, wordt nauwelijks aangifte gedaan door slachtoffers. Slachtoffers vinden dat lastig: ze zijn bang voor straf van de daders als ze gaan spreken of ze zijn bang dat ze als medeplichtig worden bestempeld. Het ongeloof waar ze op kunnen stuiten bij de politie, houdt ze ook tegen. Sommige slachtoffers twijfelen aan (relevante) details, omdat het misbruik lang geleden plaatsvond. Ook het gebrek aan vertrouwen in politie en justitie komt naar voren als een reden om geen aangifte te doen. De rol van therapeuten in dit verband is vooral het bespreken van de voor- en nadelen van aangifte doen. De keuze ligt volgens hen bij slachtoffers zelf.

Therapeuten horen gedurende de vaak jarenlange behandelingen waar slachtoffers tegen aanlopen bij het doen van aangifte. Bij de gemiddelde politiemedewerker is niet voldoende kennis aanwezig over misbruik in georganiseerde netwerken waarbij soms familieleden betrokken zijn. Een coherent verhaal vertellen is voor de slachtoffers moeilijk. Aangifte doen en hun trauma's beschrijven in een voor hen onveilige en als beangstigend ervaren situatie kan het psychische welzijn van slachtoffers verslechteren, aldus therapeuten.

De belangenverenigingen van slachtoffers noemen als belangrijkste punt dat de opsporing van georganiseerd sadistisch misbruik bij de mensenhandelafdeling van de politie geconcentreerd moet worden in plaats van bij de zedenpolitie. Ook vragen ze aandacht voor verschillende veiligheidsaspecten van slachtoffers en voor de mogelijkheid dat slachtoffers iemand meenemen ter ondersteuning als ze het misbruik melden en aangifte doen.

In de wetenschappelijke artikelen uit binnen- en buitenland over georganiseerd sadistisch misbruik, die vaak gebaseerd zijn op slachtofferervaringen, komen de angst voor politie, de incoherentie van verklaringen en het gebrek aan vertrouwen in de politie ook naar voren.

Wanneer slachtoffers geen verifieerbare informatie kunnen of willen geven, loopt de bewijsvergaring voor de politie vast. De meeste aangiftes van ritueel misbruik leiden niet tot een vervolging, maar tot een sepot wegens een gebrek aan voldoende bewijs, zoals de aanwezigheid van beeldmateriaal. Slachtoffers geven aan dat er beeldmateriaal gemaakt is van het misbruik dat ze hebben ondergaan. Ook is hen door daders voorgehouden dat er opnames bestaan waarop te zien is dat ze medeplichtig zijn aan mishandeling. Voor slachtoffers en therapeuten is het zelden of nooit na te gaan of die opnames ook werkelijk (hebben) bestaan. De Commissie heeft verschillende instanties benaderd met de vraag of ze beeldmateriaal zijn tegengekomen met rituele en/of satanische elementen. Geen van de instanties die belast zijn met het detecteren of het opsporen van (online) kinderpornografisch materiaal, is dit type misbruik tegengekomen. Wel zien ze materiaal van ernstig sadistisch misbruik van (zeer jonge) kinderen.

In het geval van een bijzondere zedenzaak kan een officier van justitie de LEBZ om advies vragen. Als er geen aangifte is gedaan, dan is een zaak ook niet door de LEBZ gezien. De kritiek op de LEBZ, die onder meer blijkt uit de brieven van slachtoffers, blijkt niet op basis van de eigen ervaringen van deze slachtoffers te zijn gegeven. De LEBZ blijkt verder in beperkte mate ervaring te hebben met de beoordeling van politiedossiers van zaken met rituele elementen. Gemiddeld gaat het om ongeveer één zaak per jaar sinds de oprichting meer dan twintig jaar geleden. Uit een analyse van vier willekeurige dossiers blijkt dat het gebrek aan voldoende bewijs vaak een probleem is. De LEBZ zet haar overwegingen en advies helder uiteen.

Medewerkers van de politie en het OM reflecteren op hun eigen werkwijze en zijn bijvoorbeeld kritisch over hoe op sommige punten gecommuniceerd wordt met slachtoffers. Zo is er vaak verwarring over het informatieve gesprek en het tweewekencriterium, over de mogelijkheid dat een ondersteunend persoon aanwezig is bij het informatieve gesprek en over het doel en de functie van verschillende delen van het opsporings- en justitiële traject.

Het Team Bestrijding Kinderporno en Kindersekstoerisme van de Landelijke Eenheid (TBKK-LE) heeft onderzoek gedaan naar de zaken uit de Argos-uitzendingen over georganiseerd seksueel misbruik en naar ritueel misbruik in het algemeen. Er kon maar een beperkt aantal zaken onderzocht worden. De betreffende meldingen werden op veel details ontkracht en de onwaarschijnlijkheid van enkele genoemde gebeurtenissen is beschreven.

Officiële registraties van meldingen en aangiftes van ritueel (satanisch) misbruik bij de politie zijn er sinds 2014 nauwelijks geweest. Juist in zaken van ritueel misbruik is bekend dat er vaak geen aangifte gedaan is of dat het proces vastloopt. Daardoor vindt er geen vervolging plaats en ontbreken gerechtelijke uitspraken.

Uit een overzicht van Nederlandse rechtszaken van de afgelopen drie decennia blijkt dat er geen veroordelingen zijn voor specifiek ritueel (satanisch) misbruik. Er zijn in deze periode wel veroordelingen van daders van georganiseerde netwerken die zich bezighouden met (seksuele) uitbuiting van minderjarigen zonder rituele (satanische) kenmerken. In mediabronnen komen verder *aangiftes* van georganiseerd sadistisch misbruik naar voren. Een deel van deze aangiftes gaat over betrokkenheid van autoriteitsfiguren bij misbruik van minderjarigen op (besloten) feesten. In

recentere jaren gaat het ook over enkele aangiftes van specifiek ritueel (satanisch) misbruik. Deze aangiftes, die vaak gedaan zijn tegen de overheid of tegen specifieke autoriteitsfiguren, staan alleen in mediabronnen beschreven. Opvallend is, tot slot, dat de personen die autoriteitsfiguren publiekelijk beschuldigen, vaak zelf in civiel- of strafrechtelijke zaken terechtstaan vanwege smaad, laster of opruiing.

Hoofdstuk 6 De meldpunten

In dit hoofdstuk wordt antwoord gegeven op de volgende deelvraag:

- In hoeverre kan een nieuw meldpunt bijdragen aan het vergroten van de kennis over georganiseerd sadistisch misbruik en het vergroten van de aangiftebereidheid en hoe kan dit worden ingepast in bestaande meldpunten?

Om deze vraag te beantwoorden is gebruikgemaakt van informatie uit de interviews met slachtoffers, de informatie van therapeuten, de informatie van (voormalige) meldpunten en organisaties, inbreng van belangenverenigingen, en ervaringen uit het buitenland ([deelrapporten](#) 1, 2 en 11 en [Bijlagen A10](#) en [A8](#)).

De Commissie heeft in gesprekken met slachtoffers en therapeuten gevraagd of ze een meldpunt voor georganiseerd sadistisch misbruik zinvol achten. Daarbij is gevraagd naar de wenselijkheid van een meldpunt specifiek gericht op ritueel misbruik. In de oproep voor de brieven van slachtoffers is niet gevraagd naar ideeën over een meldpunt en slachtoffers hebben er ook niet uit zichzelf over geschreven.

Meerdere slachtoffers hebben voorwaarden genoemd voor een eventueel meldpunt: veiligheid, anonimiteit, regionale spreiding of juist centraal en de beschikbaarheid van *safe houses*.

Dit laatste aspect wordt ook door belangenverenigingen van slachtoffers benadrukt. Daarnaast wijzen ze op het belang van aansluiting bij bestaande gespecialiseerde hulpverlening. Ook vinden ze specifieke kennis over georganiseerd sadistisch misbruik bij een meldpunt wenselijk, onder andere door er ervaringsdeskundigen bij te betrekken.

Therapeuten geven aan dat een meldpunt erkenning voor slachtoffers zou kunnen bieden, maar dat tegelijkertijd het gevaar van hertraumatisering dreigt. Een meldpunt zou volgens hen niet vooringenomen tegenover dit type misbruik moeten staan, maar ook niet onkritisch. Het belangrijkste aspect dat hulpverleners noemen, is dat bij een meldpunt kennis aanwezig moet zijn over trauma, dissociatie en ritueel misbruik. Om een slachtoffer vanuit een meldpunt verder te helpen is een goede samenwerking met bestaande hulpverleningsinstanties noodzakelijk. Dat vereist een multidisciplinaire aanpak. Het betrekken van opsporingsdiensten kan helpen om de drempel te verlagen voor melding of aangifte bij de politie. Een meldpunt kan verder bijdragen aan het verzamelen van data, en daarmee aan het vergroten van kennis over deze problematiek.

Hulpverleners en medewerkers van meldpunten geven aan dat er in Nederland een groot aantal meldpunten bestaat. De kennis van de zorgbehoeften van slachtoffers is daardoor gefragmenteerd en samenwerking met ketenpartners verloopt niet altijd snel en effectief.

Een meldpunt voor specifieke problematiek heeft niet altijd het gewenste effect. Zo had het meldpunt Sektesignaal jaarlijks met relatief kleine aantallen slachtoffers te maken, wat er mede toe heeft geleid dat het in 2020 is opgeheven. Daardoor is echter specifieke kennis over sektes verloren gegaan. Verscheidene hulpverleners en medewerkers van (voormalige) meldpunten en organisaties geven dan ook aan dat er behoefte is aan een algemeen meldpunt voor seksueel geweld, waarbinnen specifieke kennis aanwezig is over bijvoorbeeld georganiseerd sadistisch misbruik of over het omgaan met slachtoffers met een verstandelijke beperking. Onder andere het CSG, Rutgers, Amnesty International, de Nationaal Rapporteur Mensenhandel en Seksueel Geweld tegen Kinderen

benoemen deze behoefte. Een goed bereikbare helpdesk met goed getrainde medewerkers vinden ze een belangrijke voorwaarde.

In Duitsland bestaat zowel een algemeen hulpportaal voor seksueel geweld als een hulpportaal specifiek voor ritueel misbruik. Beide portalen bestaan uit een telefonische hulplijn en een website met chatfunctie. Bellen naar de hulplijn is gratis en anoniem. Naar mening van de Commissie kan er veel geleerd worden van de ervaringen van het meldpunt in Duitsland. De multidisciplinaire samenwerking tussen therapeuten en andere hulpverleners, wetenschappers, juristen en ervaringsdeskundigen biedt een platform voor kennisvergaring en kennisdeling. Wel moeten er vanuit het meldpunt goede verwijzingsmogelijkheden zijn naar gespecialiseerde hulpverlening. Tot slot zou naar een betere samenwerking met politie en justitie gezocht kunnen worden, zodat ook het opsporingsaspect bij het meldpunt betrokken is.

Hoofdstuk 7 Beantwoording van de vraagstelling en slotbeschouwing

1. Wat melden de diverse informatiebronnen en in het bijzonder slachtoffers en therapeuten over de aard en context van dit misbruik?

Om herhaling te voorkomen beperken we ons bij de beantwoording van deze vraag tot de inhoud van de verhalen van slachtoffers, ervaringen van therapeuten, ervaringen van beschuldigen van seksueel misbruik, informatie vanuit (voormalige) meldpunten en organisaties, en journalistieke en wetenschappelijke bronnen. Beïnvloedingsmethoden binnen netwerken en wetenschappelijke informatie over de werking van het geheugen worden onder respectievelijk deelvraag 2 en 3 besproken.

Georganiseerd sadistisch misbruik is een complex fenomeen dat in dit rapport van verschillende kanten is belicht. Uit de verschillende bronnen waarin slachtofferverhalen centraal stonden, bleken dat hun gruwelijke ervaringen met fysiek en seksueel geweld vaak begonnen op jonge leeftijd. Vaak waren familieleden direct of indirect betrokken bij het misbruik en vrijwel altijd omvatte het een langere periode. Soms duurde het voort tot in de volwassenheid. In een groot deel van de verhalen is sprake van rituelen en religieuze of ideologische aspecten en wordt gesproken over georganiseerd misbruik binnen een klein of groter (soms ook internationaal) netwerk. Slachtoffers geven aan dat ze sterk beïnvloed worden door het netwerk om gehoorzaam te blijven, waardoor het seksueel misbruik kan voortduren. Ze noemen verschillende beïnvloedingstechnieken. Die komen ook naar voren in andere bronnen, zoals interviews met therapeuten en de wetenschappelijke literatuur. Een veelgehoord aspect is het wantrouwen van slachtoffers naar politie en justitie en soms ook hulpverlening. Soms zeggen slachtoffers dat personen uit deze instanties betrokken zijn bij het netwerk. Het gebruik van suggestie kan hierbij ook een rol spelen. Therapeuten geven bijvoorbeeld aan dat daders kinderen kunnen doen geloven dat bepaalde beroepsgroepen betrokken zijn bij het misbruik. De gevolgen van het misbruik zijn vaak zeer ernstig en uiten zich in lichamelijke, psychische en sociale problemen, waarbij (complexe) PTSS, angst en depressieve klachten, dissociatieve problemen, waaronder DIS, genoemd worden.

Om te onderzoeken in hoeverre er melding is gedaan van georganiseerd sadistisch misbruik (met rituele kenmerken) is een inventarisatie bij verschillende (voormalige) meldpunten en organisaties uitgevoerd. Dit leverde een diffuus beeld op, met weinig tot geen meldingen van ritueel misbruik en wel geregeld meldingen die betrekking hadden op misbruik binnen sektarische bewegingen of georganiseerd misbruik van minderjarigen zonder rituele kenmerken.

Naast ervaringen van slachtoffers zijn ook de ervaringen onderzocht van familieleden die menen dat ze onterecht beschuldigd zijn van georganiseerd sadistisch misbruik. Slechts een klein deel van de meldingen over onterechte beschuldigingen bevatten elementen van sadistisch of ritueel (satanisch) misbruik. Bij de meeste van deze meldingen speelde geloof een rol en konden beschuldigingen niet geverifieerd worden. Daarnaast zijn verhalen onderzocht van personen die de beschuldigingen van georganiseerd sadistisch misbruik weer intrekken. Ze verwijzen naar hervonden herinneringen die onjuist bleken te zijn en naar de gevolgen van deze onjuiste herinneringen, namelijk een toename van depressieve klachten en verdere vervreemding van familie en vrienden.

Om het fenomeen georganiseerd sadistisch misbruik verder vanuit verschillende perspectieven te kunnen duiden, is ook een media-analyse uitgevoerd en is de functie van verhalen over georganiseerd sadistisch misbruik met rituele (satanische) kenmerken besproken vanuit een cultureel perspectief. De media-analyse laat verschillende thema's zien: hervonden herinneringen, discussie over het bestaan van ritueel misbruik en DIS, politieverhoren, en de werkwijze van therapeuten. Hoewel de thema's door de jaren heen vrijwel niet gewijzigd zijn, verschillen de focus en de mate waarin er aandacht aan wordt besteed, wel in de loop der tijden. Tegenwoordig komt het onderwerp ook aan bod in complottheorieën. Opvallend is de sterke polarisatie over ritueel (satanisch) misbruik waarbij vooral aandacht is voor *believers* en *non-believers*. Uit een sociaalwetenschappelijke literatuurstudie naar het fenomeen blijkt dat verhalen over verdorven rituelen die te maken hebben met mensenoffers, kannibalisme en perverse seksuele handelingen, al eeuwenoud zijn. Deze verhalen hebben als overeenkomstig kenmerk dat er sprake is van omkering en het zich afzetten tegen bestaande dogma's. De beschuldigde groep doet in alles het omgekeerde van wat goed en gepast is. Een van de functies van dit soort verhalen is het zich afzetten tegen een al dan niet bestaande groep, waarbij de eigen groepsidentiteit versterkt wordt. Op individueel niveau kan de overtuiging dat er een kwaadaardige organisatie bestaat, met een plan en doel om iemand leed te bezorgen, een (mogelijk) copingmechanisme zijn dat het ervaren leed hanteerbaar maakt.

Tot slot is het belangrijk rekening te houden met de rol van complotmythen en desinformatie. Reële misbruikervaringen kunnen voor een complotmythe worden aangezien en daardoor niet worden aangepakt. Ook durven slachtoffers hun verhalen hierdoor mogelijk niet te melden, uit angst niet serieus genomen te worden.

2. Welke vormen van externe beïnvloeding kunnen een rol spelen bij deze vorm van misbruik?

Vrijwel altijd zijn er één of meer familieleden betrokken bij het misbruik en groeien de slachtoffers op in het netwerk. Binnen dit netwerk zijn verschillende controle- en beïnvloedingsmethoden te herkennen. Ten eerste is er sprake van sociale isolatie, gepaard met een grote mate van afhankelijkheid: de familie- en kennissenkring van de slachtoffers bestaat, in ieder geval naar het idee van de slachtoffers, grotendeels uit andere leden van het netwerk. Dat betekent een vrijwel automatische belemmering om het netwerk te verlaten, omdat de slachtoffers, zeker minderjarige en kwetsbare personen, afhankelijk zijn van dat netwerk voor praktische zaken als zorg en huisvesting. Bovendien zou het verlaten van het netwerk sociale uitsluiting en eenzaamheid tot gevolg hebben. Ten tweede kunnen slachtoffers medeplichtig worden gemaakt aan het uitvoeren van dwingende controle en extreme beïnvloedingstactieken, en soms aan zwaardere strafbare feiten als het pijnigen of misbruiken van andere netwerkleden. Dat leidt er niet alleen toe dat slachtoffers bang zijn dat ze verantwoordelijk worden gehouden voor hun medeplichtigheid (al dan niet vanwege het bestaan van bewijs), maar ook dat ze andere leden niet kunnen vertrouwen en dus nog verder sociaal geïsoleerd raken.

Controlemechanismen die in slachtofferverhalen naar voren komen, zijn dat ze gestalkt worden en dat hun activiteiten worden gevolgd. Dat kan zijn door fysiek volgen of door camera's en *stalkerware* op mobiele telefoons en andere vormen van informatietechnologie. Gehoorzaamheid afdwingen, het toelaten van controlemechanismen en het uitvoeren van gewenste gedragingen vindt door middel

van operante conditionering plaats. Dit gebeurt voornamelijk door bedreiging met negatieve consequenties, maar ook door het daadwerkelijk uitvoeren daarvan. In welke mate een misbruiknetwerk controle heeft over informatievoorziening, is uit de slachtofferverhalen moeilijk op te maken. Het gebruik van bepaalde retoriek is voorstelbaar. Slachtoffers kan bijvoorbeeld ingeprent worden dat sommige personen of instanties niet te vertrouwen zijn. Ook kan beïnvloeding door gebruik van emotioneel beladen taal voorkomen, bijvoorbeeld door misbruik of bepaalde rituelen te presenteren als 'straf' of juist als 'verlichting' door een 'gave' of als gevolg van zogenaamd ongewenst gedrag. Speciaal van belang bij retorische beïnvloeding is dat de kracht van suggestie vaak al voldoende is. Dat kan ook een rol spelen bij het wantrouwen tegenover autoriteiten: als iemand gelooft dat politie, justitie en andere autoriteiten tot in de hoogste kringen bij een misbruiknetwerk betrokken zijn, zal hij of zij zich daar niet snel bij melden.

Bovengenoemde controle- en beïnvloedingstechnieken zijn niet specifiek voor ritueel misbruik, maar spelen in vele High Control Groups een rol. Wat wel specifiek is, is dat ritueel misbruik regelmatig in verband wordt gebracht met het opzettelijk induceren van DIS door het netwerk en met *extreme* vormen van *mind control*, waarbij bijvoorbeeld door codewoorden een bepaald gedrag of een bepaald persoonlijkheidsdeel wordt opgeroepen. Dit soort methoden sluiten echter niet aan op de wetenschappelijke inzichten over de mogelijkheden en beperkingen van conditioneren. Als netwerken dit soort extreme controletechnieken zouden gebruiken, zou dit ten eerste kennis vereisen die onbekend is in de psychologische literatuur. Ten tweede zou deze kennis binnen een internationaal netwerk ongemerkt overgedragen moeten kunnen worden. Een dermate geraffineerd internationaal netwerk is voor zover de Commissie weet, niet bekend. Waarschijnlijker is dan ook dat hier ook de kracht van suggestie, andere retorische beïnvloeding en beïnvloeding door emotioneel beladen taalgebruik een rol spelen. Slachtoffers geloven dat ze dusdanig beïnvloed kunnen worden dat ze zelf geen zeggenschap meer hebben over hun gedrag. Binnen hun sociale omgeving wordt dit narratief gezamenlijk geconstrueerd en versterkt.

3. Wat is de wetenschappelijke stand van zaken over complex trauma in relatie tot dissociatie, geheugen en hervonden herinneringen?

Bij slachtoffers van georganiseerd sadistisch misbruik is meestal sprake van een complex trauma of complexe PTSS. Etiologisch gaat het om een zich herhalende, vaker voorkomende vorm van ernstig geweld, vaak op jonge leeftijd en in afhankelijkheidsrelaties. Het betreft een ernstige vorm van geweld dat veelal tot psychische problemen leidt op het gebied van emotieregulatie, angsten, stemming, hechting en het vormen van relaties met anderen, vertrouwen en wantrouwen, en dissociatie.

Dissociatie is een functionele en veelvoorkomende reactie op extreme stress. Slachtoffers van seksueel geweld zeggen vaak dat zij 'buiten hun lichaam treden'. Het lijkt dan alsof ze het misbruik van een afstand beschouwen en de traumatische gebeurtenis van dat moment in een staat van verminderd bewustzijn ervaren. Bij dissociatieve storingen vindt dissociatie ook buiten situaties van extreme stress plaats of later in het leven, nadat het geweld is beëindigd. Dan is het niet meer functioneel en verstoort het het dagelijks functioneren. Dissociatie en DIS worden veelvuldig in verband gebracht met georganiseerd sadistisch misbruik en specifiek met ritueel misbruik.

Over DIS heerst controverse, onder andere over het bestaan van meerdere persoonlijkheidsdelen en over de oorzaken ervan. Enerzijds stellen sommige wetenschappers dat DIS, als gevolg van extreme stress, een fragmentatie van de persoonlijkheid betreft met meerdere persoonlijkheidsdelen die geen informatie uitwisselen. Het structurele dissociatiemodel gaat ervan uit dat de verschillende persoonlijkheidsdelen amnesie hebben ten opzichte van elkaar; dat wil zeggen dat ze elkaars herinneringen niet delen. Anderzijds wordt er bij het sociaal-cognitieve model van uitgegaan dat beïnvloeding door psychotherapie en sociaal-culturele invloeden ten grondslag liggen aan DIS. De meeste wetenschappers en klinici staan echter niet per se gepolariseerd in dit debat.

In het structurele dissociatiemodel wordt gesproken over herinneringen die niet allemaal gedeeld worden tussen persoonlijkheidsdelen. Wetenschappelijke studies tonen aan dat herinneringen reconstructies zijn en niet zozeer exacte recapitulaties van gebeurtenissen, en dat details van herinneringen dus niet altijd feitelijk kloppen. Accurate herinneringen van voor het vierde levensjaar zijn zeldzaam. Tevens is aangetoond dat het mogelijk is om foutieve herinneringen aan niet-gebeurde situaties te induceren. Verder is het moeilijk te bewijzen dat herinneringen verdrongen kunnen worden. Tegelijkertijd weten we dat emotioneel beladen gebeurtenissen van na het derde levensjaar beter onthouden worden dan emotioneel neutrale gebeurtenissen. (Seksuele) trauma's na het derde levensjaar zouden volgens dit principe lang en goed onthouden worden, wat in tegenspraak is met het concept van verdringing.

4. Welke belemmerende en bevorderende factoren voor adequate behandeling worden genoemd door slachtoffers en therapeuten?

De geïnterviewde slachtoffers geven aan dat het lange tijd geduurd heeft voordat ze zelf hulp zochten. Het was voor hen een lange zoektocht naar de juiste hulpverlening. Vaak komen ze voor het eerst in contact met hulpverlening met andere klachten, waardoor het onderliggende trauma niet altijd herkend wordt. Praktisch gezien is de toegang tot zorg moeizaam. Slachtoffers noemen lange wachtlijsten of een behandelaanbod dat uit een beperkt aantal bijeenkomsten bestaat. Uit wetenschappelijk onderzoek naar slachtofferverhalen en uit de interviews komt naar voren dat slachtoffers niet altijd worden geloofd wanneer ze zeggen dat ze misbruikt worden.

Therapeuten noemen belemmerende factoren die te maken hebben met de specifieke achtergrond en psychische problemen van deze groep cliënten, de dilemma's die spelen, en de afstemming met collega-professionals. Ten eerste worden dissociatie en de diagnose DIS niet altijd tijdig herkend en is er sprake van comorbide stoornissen bij deze groep. Beter diagnostiek is dus nodig. Bijzondere aandacht verdienen dilemma's die kunnen ontstaan in het bieden van hulp aan slachtoffers van georganiseerd sadistisch misbruik. Zo kan een hulpverlener een dilemma ervaren wanneer een cliënt te maken heeft met actueel misbruik: de hulpverlener wil iets doen om de veiligheid van de cliënt te verzekeren maar dient daarbij de professionele distantie in acht te nemen. Een ander dilemma ontstaat wanneer de kinderen van een cliënt in gevaar zijn. De hulpverlener moet handelen conform de beroepscode, maar dat kan tegen de wens van de cliënt ingaan en de behandelrelatie op negatieve wijze beïnvloeden. Belemmerende factoren die verder genoemd worden, zijn de beperkte kennis over en de geringe ervaring van de meeste therapeuten met georganiseerd sadistisch misbruik. Gezien deze beperkte behandelervaringen worden intervisie en consultatie zeer wenselijk geacht. Door het gebrek aan kennis en ervaring, maar ook vanwege ongelof als gevolg van

complotverhalen uit de media wijzen instellingen dit type hulpzoekende slachtoffer soms af. De ggz is daarnaast niet voldoende ingericht op de langdurige behandelingen die deze groep slachtoffers nodig heeft.

Slachtoffers en therapeuten noemen enkele factoren die kunnen bijdragen aan een adequate behandeling. Slachtoffers willen vooral gehoord en geloofd worden. Therapeuten geven aan dat cliënten baat hebben bij gezonde relaties met personen buiten het netwerk. Cliënten met voldoende 'ik-sterkte' hebben een betere prognose in behandeling. Hulpverlening kan eraan bijdragen dat slachtoffers 'mentaal sterk genoeg worden om weerstand te bieden aan het netwerk'. Goede opvangplekken voor slachtoffers die in een actuele misbruiksituatie verkeren, worden van groot belang geacht.

Tot slot is volgens therapeuten een goede afstemming nodig over wat haalbaar is met de behandeling, gezien de ernst van het trauma en de daaraan gerelateerde stoornis. Elk slachtoffer heeft een ander idee van voldoende kwaliteit van leven. Ook zijn kennis en wetenschappelijk onderzoek nodig om deze doelgroep betere hulp te bieden.

5. Wat melden de diverse informatiebronnen en in het bijzonder slachtoffers en therapeuten over de aangiftebereidheid, aangiftemogelijkheden en afhandeling door politie en justitie?

Aangiftebereidheid

Aangifte doen is voor veel slachtoffers een hachelijke zaak; ze kiezen er daarom meestal voor om dat niet te doen. Daar noemen ze verschillende redenen voor, zoals dat het te lang geleden is en dat daders bijvoorbeeld zijn overleden, angst om niet geloofd te worden, angst om niet erkend te worden, opzien tegen de indringende verhoren, voortdurende bedreiging door daders, angst om als medeplichtige behandeld te worden, en een algemeen gebrek aan vertrouwen in politie en justitie. Als slachtoffers over hun traumatische ervaringen vertellen in een situatie die zij als onveilig en beangstigend ervaren, kan dit ook destabiliserend werken op hun psychische toestand. Extra belemmerende factoren zijn er als het slachtoffer een minderjarige is, zich in een afhankelijkheidssituatie bevindt of een psychiatrische of ontwikkelingsstoornis heeft. Dissociatie en DIS kunnen een negatieve invloed hebben op de coherentie van het verhaal van een slachtoffer. Verder is het doen van aangifte tegen een bekende, bijvoorbeeld een vader of een broer, geen sinecure omdat daardoor een gezin uit elkaar kan vallen. Ook speelt mee dat slachtoffers nadenken over de mogelijkheid dat de politie hun zaak niet rondkrijgt, waardoor de kans op repercussies van het netwerk verder wordt vergroot. Tot slot anticiperen slachtoffers wellicht op een relatief lage straf voor de dader, waardoor er sprake kan zijn van revictimisatie en hernieuwde risico's op korte termijn. Therapeuten zijn van mening dat de keuze voor aangifte bij het slachtoffer ligt en dat hun rol vooral ligt in het bespreken van de voor- en nadelen van het al dan niet doen van aangifte.

Aangiftemogelijkheden

Als slachtoffers hun verhaal doen, stuiten ze regelmatig op ongeloof bij de politie. Er is niet altijd voldoende kennis over georganiseerd sadistisch misbruik bij de politiemedewerker die de aangifte behandelt. Het gaat dan bijvoorbeeld om kennis van de gevolgen van een trauma, of van

beïnvloeding vanuit een netwerk op het vermogen van een slachtoffer om een coherente verklaring af te leggen. Het kan zijn dat politiemedewerkers en slachtoffers langs elkaar heen praten en dat onbegrip en verwarring ontstaan gedurende het aangifteproces. Als slachtoffers geen verklaring willen of durven afleggen, loopt de bewijsvergaring vast. De politie zelf vindt dat de communicatie met slachtoffers over het proces van aangifte en opsporing verbeterd kan worden.

Afhandeling door politie en justitie

Uit politieregistraties blijkt dat er in de afgelopen acht jaar slechts drie meldingen en aangiften van georganiseerd sadistisch misbruik met rituele en/of satanische kenmerken bekend zijn. In twee van deze zaken is het uiteindelijk bij een melding gebleven en is het slachtoffer niet tot aangifte overgegaan. In de derde zaak is besloten om niet te vervolgen vanwege bewijstechnische problemen. Uit de gegevens van de LEBZ blijkt dat ze sinds hun oprichting in 1999 gemiddeld over één zaak per jaar geconsulteerd worden. Veel aangiftes van georganiseerd misbruik met rituele kenmerken leiden niet tot vervolging, meestal vanwege een gebrek aan bewijs. Daardoor ontbreken veroordelingen van daders. Uit een overzicht van rechtszaken van de afgelopen drie decennia blijkt dat er geen veroordelingen zijn voor dit type misbruik. Er zijn wél veroordelingen voor daders die onderdeel zijn van georganiseerde netwerken die zich bezighouden met (seksuele) uitbuiting van minderjarigen. Bij enkele zaken waarbij sprake zou zijn van rituele (satanische) elementen, wat blijkt uit informatie uit traditionele en moderne media, komen deze aspecten niet terug in de gerechtelijke uitspraken.

6. Wat is de ervaring van de politie met deze aangiftes?

In het antwoord op vraag 2 bleek al dat in het politieregistratiesysteem slechts drie meldingen bekend zijn van georganiseerd sadistisch misbruik met rituele aspecten in de afgelopen acht jaar. Ook ervaren zedenrechercheurs hebben geen ervaring met zaken rond georganiseerd sadistisch misbruik met rituele en/of satanische aspecten.⁷ Wel hebben ze te maken gehad met zaken waarin bepaalde sadistische aspecten van georganiseerd sadistisch misbruik herkenbaar zijn, zoals marteling. Ook zijn er zaken bekend die aspecten bevatten die ook bij ritueel misbruik worden genoemd, zoals een bepaalde dynamiek in een afhankelijkheidsrelatie, controle, dwang en dominantie.

Instanties die zich bezighouden met het opsporen van kinderpornografisch beeldmateriaal, zeggen dat ze nooit beeldmateriaal van misbruik met rituele en/of satanische aspecten hebben gezien. Wel zien ze beeldmateriaal van sadistisch misbruik van minderjarigen. Als ze beeldmateriaal met rituele kenmerken gezien zouden hebben, zeggen de geïnterviewden, zou dat zoveel aanknopingspunten voor onderzoek geven dat er ongetwijfeld een politieonderzoek ingezet zou zijn. Het is onwaarschijnlijk dat geen van de ondervraagde personen van een dergelijk onderzoek gehoord zou hebben. Het is echter mogelijk dat beeldmateriaal van sadistisch misbruik met rituele aspecten binnen een netwerk blijft en niet op bijvoorbeeld het Darkweb wordt geplaatst. Ook kan het zijn dat rituele aspecten van het misbruik niet vastgelegd worden.

Een recent onderzoek van het TBKK van de Landelijke Eenheid richtte zich op georganiseerd sadistisch misbruik met rituele en/of satanische aspecten. Dit gebeurde naar aanleiding van de Argos-uitzendingen. Vooral vanwege een groot wantrouwen tegenover de politie en justitie wilden

⁷ De Commissie sluit niet uit dat er wel zedenrechercheurs zijn die ervaring hebben met zaken rond georganiseerd sadistisch misbruik met rituele en/of satanische aspecten.

veel slachtoffers en ook therapeuten niet meewerken aan dat onderzoek. Van de gevallen die wel onderzocht konden worden, bleek dat de verhalen op belangrijke details niet (geheel) kunnen kloppen of op een grote mate van onwaarschijnlijkheid berusten.

7. Hoe beoordeelt de LEBZ de feiten die worden aangedragen over deze vorm van misbruik en welke criteria worden gehanteerd bij het onderscheid tussen kansrijke en kansloze aangifte?

De LEBZ heeft als taken om de feiten in een opsporingsonderzoek in een complexe zedenzaak nader te analyseren en advies uit te brengen aan een officier van justitie over de vraag of en hoe de opsporing kan worden gecontinueerd dan wel vervolging kan worden ingezet. Sinds de oprichting in 1999 heeft de LEBZ ongeveer 25 zaken (met aspecten) van ritueel misbruik beoordeeld.

Voor de beoordeling wordt het politiedossier uitgebreid geanalyseerd door een afvaardiging van ervaren deskundigen uit verschillende disciplines, zoals (klinische) psychologie, functieleer, rechtspsychologie, orthopedagogiek, opsporing van zedenzaken en researchpsychologie. De deskundigen beoordelen het dossier eerst individueel en komen dan samen om hun bevindingen te bespreken. Bij het analyseren van het dossier wordt zowel gelet op informatie die de aangifte ondersteunt als op informatie die strijdig is met de aangifte. Het verhaal van de aangever wordt beschouwd als een mogelijk scenario, maar het politiedossier moet laten zien of dit onderbouwd kan worden of dat andere scenario's mogelijk zijn. Bij de beoordeling wordt gebruikgemaakt van het Scenario Analyse Model dat helpt bij het onderzoeken van de verschillende scenario's. Met behulp van dit model kan de ontstaansgeschiedenis van een aangifte op structurele wijze worden geanalyseerd. Het is geen methode met harde, toetsbare criteria, maar een schema waarin cruciale momenten in de ontstaansgeschiedenis chronologisch worden langsgelopen, zodat de kans kleiner is dat belangrijke aspecten over het hoofd worden gezien. Bepaalde aspecten beïnvloeden het oordeel van de deskundigen positief of negatief.

Als het politiedossier voldoende relevante informatie bevat en de aangifte ondersteund wordt door de feiten in het dossier, wordt geadviseerd het onderzoek voort te zetten en/of de beschuldigde te vervolgen. Ook als het dossier onvoldoende relevante informatie bevat, kan het advies zijn om nader onderzoek te doen, als dat als zinvol wordt gezien. In twee gevallen wordt geadviseerd het onderzoek te stoppen: als het dossier wel voldoende relevante informatie bevat, maar geen feiten die de aangifte ondersteunen, of als een dossier onvoldoende relevante informatie bevat, maar nader onderzoek hoogstwaarschijnlijk niet tot meer duidelijkheid zal leiden.

De Commissie heeft een aantal willekeurig gekozen politiedossiers van deze specifieke misbruikzaken bestudeerd en constateerde dat de zaken op juridisch vlak problematisch waren door gebrek aan bewijs. Ze oordeelde dat de rapportages van de LEBZ goed leesbaar zijn, informatie bevatten die overeenkomt met de informatie in het politiedossier en een gestructureerd en navolgbaar betoog bevatten en dat de conclusies passen bij de indruk die de Commissie heeft van het politiedossier.

8. Hoe kunnen de aangiftebereidheid en de kans op vervolging worden vergroot, gegeven de knelpunten die genoemd worden door de diverse bronnen?

De aangiftebereidheid van slachtoffers en de belemmerende factoren daarbij zijn besproken bij vraag 5. Het vergroten van de aangiftebereidheid zal gezien eerdergenoemde belemmeringen veel tijd en energie vergen. Vertrouwen in de politie is essentieel. Maar dat ligt juist moeilijk, gezien de overtuiging van sommige slachtoffers dat de politie en de 'satanische elite' onderdeel zijn van het netwerk. In alle gevallen lijkt te gelden dat het vertrouwen van slachtoffers in de politie pas kan ontstaan na meerdere contacten met iemand bij wie ze het gevoel hebben dat hun verhaal serieus genomen wordt. Het vraagt veel tijd om dat vertrouwen te winnen.

De belangenverenigingen van slachtoffers geven er de voorkeur aan dat opsporingsonderzoek bij georganiseerd sadistisch misbruik wordt aangestuurd vanuit de politieonderdelen die zich met mensenhandel bezighouden. Ook Duitse experts geven deze voorkeur aan. Ook wordt de aangiftebereidheid van slachtoffers mogelijk vergroot als ze verzekerd zijn van bepaalde veiligheidsaspecten, zoals de beschikbaarheid van *safe houses* en duidelijkheid over de privacy en beveiliging van gegevens in het politiedossier. Ook de mogelijkheid voor slachtoffers om iemand mee te nemen die ze vertrouwen ter ondersteuning bij (delen) van het meldings- en aangifteproces kan een positief effect hebben op de aangiftebereidheid. Tot slot zou het betrekken van ervaringsdeskundigen bij de kennisdeling over georganiseerd sadistisch misbruik (met rituele kenmerken) kunnen bijdragen aan het vergroten van vertrouwen van slachtoffers in het politieke en justitiële proces.

De communicatie over de procedures bij melding en aangifte en het verdere opsporings- en vervolgingsproces kan verbeterd worden. Te denken valt aan voorlichting over het informatieve gesprek, over personen en instanties die bij de verschillende delen van het politieke proces betrokken zijn, over de functie van bepaalde handelingen en gesprekken, en over de te verwachten uitkomsten.

9. In hoeverre kan een nieuw meldpunt bijdragen aan het vergroten van de kennis over georganiseerd sadistisch misbruik en het vergroten van de aangiftebereidheid en hoe kan dit worden ingepast in bestaande meldpunten?

Uit de inventarisatie van Nederlandse meldpunten die betrekking hebben op seksueel misbruik en georganiseerd (seksueel) geweld, blijkt dat er veel meldpunten zijn waartoe slachtoffers van seksueel misbruik zich kunnen richten. Sommige meldpunten hebben een specifiek gedefinieerde doelgroep of zijn regionaal georganiseerd. Het is daarom voor slachtoffers lastig in te schatten tot welk meldpunt ze zich het beste kunnen wenden. Een specifiek meldpunt voor georganiseerd sadistisch misbruik met rituele kenmerken is er niet. Vanuit het perspectief van een slachtoffer van dit type misbruik zou een gespecialiseerd meldpunt misschien wenselijk zijn om toegang te krijgen tot de juiste expertise. Tegelijkertijd blijkt uit het voorbeeld van het voormalige meldpunt Sektesignaal, dat een zeer specifiek meldpunt jaarlijks maar met kleine aantallen slachtoffers te maken krijgt en dat dat het voortbestaan van het meldpunt juist bedreigt.

In Nederland bestaat er geen algemeen landelijk meldpunt voor seksueel geweld. De Commissie ziet veel voordelen van een algemeen meldpunt en ziet mogelijkheden om daarbinnen expertise te bundelen om een goed functionerend registratiesysteem te ontwikkelen. Het ministerie van

Volksgezondheid, Welzijn en Sport onderzoekt het nut van en de behoefte aan een algemeen landelijk meldpunt. Binnen een algemeen meldpunt kunnen verdere specialisaties worden opgenomen om specifieke expertise te bieden in individuele gevallen. Gedacht kan worden aan seksueel geweld binnen een relatie, online seksueel geweld, georganiseerd misbruik en ritueel misbruik. Een kenniscentrum waarin verschillende disciplines zoals psychologische, sociale en juridische hulpverlening samenwerken, kan in het geval van georganiseerd sadistisch misbruik of van andere typen misbruik de benodigde expertise bieden. Ook kan een kenniscentrum data verzamelen en de kennis over georganiseerd sadistisch misbruik vergroten. De Duitse situatie kan hiervoor als inspiratiebron dienen. In aanvulling op de Duitse situatie zou er wel meer aandacht kunnen zijn voor specialistische hulpverlening waarbij kwaliteit en professionaliteit gewaarborgd zijn. Bestaande meldpunten als CSG, Veilig Thuis, Fier en CoMensha kunnen hierbij een belangrijke rol spelen. Bovendien is het van belang om kennis over opsporing te betrekken bij het meldpunt. Wat verder kan bijdragen aan het gevoel van erkenning voor slachtoffers, is brede bekendheid geven aan het feit dat bij het algemene meldpunt specialistische kennis van georganiseerd sadistisch misbruik aanwezig is. Op al deze manieren kan het vertrouwen van slachtoffers in een meldpunt en in eventuele verdere politieke en justitiële procedures worden vergroot.

Slotbeschouwing

De Commissie heeft getracht om zo uitgebreid mogelijk onderzoek te doen naar georganiseerd sadistisch misbruik van minderjarigen met bijzondere aandacht voor rituele aspecten. Ze koos een breed perspectief met uitgebreide aandacht voor de problemen die slachtoffers ervaren bij het melden van dit misbruik bij hulpverleningsinstanties en de politie. Verder keek de Commissie naar de (on)mogelijkheden van de politie in dit soort zaken, de wenselijkheid van het instellen van een meldpunt en de werking ervan en de noodzaak van adequate hulpverlening.

De Commissie heeft geconstateerd dat er verschillen van inzichten bestaan tussen wetenschappers, bijvoorbeeld over hervonden herinneringen in relatie tot de werking van het geheugen. Zonder deze tegenstellingen te willen verdoezelen meent de Commissie dat die te veel nadruk hebben gekregen en in ieder geval deels achterhaald zijn. Zo blijken de verhalen van slachtoffers die door de Commissie geïnterviewd zijn, slechts in beperkte mate te berusten op hervonden herinneringen of herinneringen voor het derde levensjaar. Slachtoffers geven vaak aan dat zij ook wel snappen dat het moeilijk is om hun verhalen te geloven, omdat die soms zeer bizar zijn en ze het zelf moeilijk vinden om een consistent verhaal te vertellen. Wetenschappers die onderzoek doen naar georganiseerd sadistisch misbruik en het bestaan daarvan niet in twijfel trekken, geven aan wat de beperkingen zijn van hun onderzoek. Zo is het vrijwel onmogelijk om verhalen van slachtoffers te verifiëren. Ook gaat het meestal om kleine onderzoeken, verricht door een beperkt aantal onderzoekers. De onderzoekers benadrukken dat ze niet aan waarheidsvinding (kunnen) doen en dat conclusies over georganiseerd sadistisch misbruik met rituele kenmerken op basis van de literatuur vooral tentatief zijn. Claims van internationale samenzweringen van ritueel satanisch misbruik zijn speculatief, aldus sommige auteurs. Deze auteurs geven ook aan dat speculaties over ongewone karakteristieken, zoals rituele praktijken, niet benadrukt moeten worden. Wetenschappers die het bestaan van dit fenomeen niet in twijfel trekken, uiten zich dus veelal genuanceerd en kunnen niet eenvoudigweg weggezet worden als *believers*.

Geheugenwetenschappers en rechtspsychologen die een kritische positie innemen ten opzichte van ritueel misbruik, brengen ook nuances aan. Zo zijn alle wetenschappers die de Commissie interviewde, het erover eens dat georganiseerd misbruik van minderjarigen voorkomt. Wat de omvang is van deze vorm van misbruik, blijkt niet goed in te schatten. Er wordt ook ondersteuning gevonden voor de mogelijkheden om slachtoffers te manipuleren en te dwingen tot het ondergaan en verrichten van seksuele handelingen in HCG's of het netwerk. Het gaat hierbij overigens niet specifiek om ritueel misbruik. Wetenschappers die kritisch staan ten opzichte van verhalen over georganiseerd ritueel geweld staan dus niet kritisch ten opzichte van het bestaan van georganiseerd sadistisch misbruik van minderjarigen op zich en de (verregaande) mogelijkheden tot manipulatie.

De verschillende meldpunten waar slachtoffers terecht kunnen met hun verhaal, hebben niet of nauwelijks te maken gehad met zaken waarin rituele aspecten een rol speelden. Belangenorganisatie Stichting Misbruikt! geeft echter expliciet aan dat ze in het afgelopen jaar regelmatig meldingen heeft gekregen. De opsporingsdeskundigen die de Commissie gesproken heeft, zeggen allemaal dat ze nooit beeldmateriaal zijn tegengekomen van misbruik met rituele kenmerken. Wel zijn ze materiaal tegengekomen van ernstig sadistisch misbruik van kinderen. Ze geven aan dat materiaal van georganiseerd misbruik met rituele kenmerken veel handvatten zou bieden voor nader

politieonderzoek vanwege de aanwezigheid van meerdere personen en specifieke objecten. Al met al zijn slachtoffers de enige primaire bron die dit soort misbruik melden en wordt vanuit andere bronnen geen ondersteuning gevonden voor het bestaan ervan. Er wordt wel ondersteuning gevonden voor het bestaan van georganiseerd misbruik van minderjarigen met zeer gewelddadige kenmerken.

De verhalen met rituele en eventuele satanische kenmerken kunnen ook vanuit sociaal-cultureel perspectief worden geduid. Het is daarnaast mogelijk dat slachtoffers van ernstig seksueel misbruik elkaar vinden via internet, social media of lotgenotengroepen, via deze kanalen elkaars verhalen horen en die zich (deels) eigen maken. Het lezen van complottheorieën over bijvoorbeeld de satanische pedofiele elite zal de achterdocht van sommige slachtoffers tegen bepaalde instanties verder vergroten. Tegelijkertijd is het zo dat veel slachtoffers en hun vertegenwoordigers niets te maken willen hebben met dit soort complottheorieën en dat ze vrezen dat deze theorieën de geloofwaardigheid van hun verhalen op negatieve wijze zullen beïnvloeden. De Commissie ondersteunt deze visie.

De Commissie constateert dat het onomstreden is dat georganiseerd en gewelddadig misbruik van minderjarigen bestaat. Ongeacht of de verhalen van slachtoffers in volle omvang kloppen, is het waarschijnlijk dat zij slachtoffers zijn van indringende, traumatiserende ervaringen. Zij ervaren in zeer ernstige mate de gevolgen hiervan. In veel gevallen wordt hun sociale functioneren ernstig belemmerd: slachtoffers maken scholing niet af, kunnen een baan moeilijk vasthouden, vermijden relaties of die lopen stuk, bekijken de buitenwereld met argwaan en voorts kunnen er bedreigingen blijven komen vanuit het netwerk van de daders. Slachtoffers en therapeuten melden vaak psychiatrische problemen zoals depressie en PTSS. De problemen die slachtoffers ervaren, zijn complex en vereisen gespecialiseerde hulpverlening door bijvoorbeeld top referente traumacentra. De Commissie constateert dat er onvoldoende toegangsmogelijkheden zijn tot deze gespecialiseerde hulp voor deze specifieke groep slachtoffers. Ook schiet de kennis over deze problematiek tekort. De Commissie doet aanbevelingen om te voorzien in deze leemtes.

Voordat slachtoffers bij de hulpverlening terechtkomen, moeten ze de nodige hindernissen nemen. Ze zijn bang voor de consequenties vanuit het netwerk en vrezen dat die consequenties ernstiger zijn dan de misbruiksituatie waarin ze zich nu bevinden. Het valt de Commissie op dat in Duitsland een groot percentage slachtoffers zich zonder hulp weet te onttrekken aan het netwerk. Verder verwachten slachtoffers dat ze niet geloofd zullen worden door hulpverleners en politie, waardoor het naar hun gevoel geen zin heeft hun verhaal te vertellen. Vanuit ervaringen in het verleden raden sommige therapeuten slachtoffers af om melding te doen bij de politie. De Commissie vindt dit een onwenselijke situatie. Voor deze en voor alle andere slachtoffers van seksueel geweld moet de drempel voor melding juist zo laag mogelijk zijn. In eerste instantie moet dat op anonieme basis kunnen gebeuren. De Commissie vindt het dan ook wenselijk om een meldpunt in te stellen en doet daar aanbevelingen voor.

Mede gezien de eerdergenoemde obstakels krijgt de politie zelden meldingen van dit soort misbruik. De vraag is of er voldoende kennis aanwezig is bij de politie om bij mensen met dit soort complexe klachten een adequaat verhoor af te nemen. De gemiddelde (zedelijke)rechercheur maakt een dergelijke zaak immers waarschijnlijk zelden of nooit mee. Het lijkt de Commissie daarom niet

wenselijk om voor alle (zeden)rechercheurs bijscholing te organiseren specifiek gericht op ritueel misbruik. Wel geeft de Commissie adviezen over nauwere samenwerking in zaken van georganiseerd sadistisch misbruik van minderjarigen. Ook geeft ze advies om een wetenschappelijk kenniscentrum op te richten, waar zowel de politie als hulpverleners om advies kunnen vragen in zaken van georganiseerd seksueel misbruik. Mede hierdoor kan de kans op een succesvolle aangifte van georganiseerd seksueel misbruik worden vergroot. Het is van belang om te benadrukken dat het voor de minderjarige slachtoffers (aanvankelijk) lang niet altijd duidelijk was dat het misbruik abnormaal was. Dit geldt uiteraard ook voor veel andere minderjarige slachtoffers van seksueel misbruik. Een adequaat referentiekader, waarin duidelijk is wat normaal en abnormaal seksueel gedrag is, kan ertoe bijdragen dat minderjarigen het misbruik eerder melden. Het is daarom van belang dat uitgebreid aandacht wordt besteed aan gezonde seksuele omgangsvormen, onder meer in het onderwijs.

De rol van de LEBZ met betrekking tot zaken van ritueel misbruik wordt in de media overdreven, naar de mening van de Commissie. Gemiddeld was de LEBZ jaarlijks betrokken bij één zaak met rituele kenmerken. De analyse van de brieven van slachtoffers en interviews met slachtoffers laat zien dat slechts enkelen een ervaring met de LEBZ melden. Uit de dossiers die de Commissie heeft ingezien, blijkt de procedure steeds navolgbaar en de conclusies volgen logisch uit de analyses. De Commissie kwam op grond van de beschikbare politiedossiers tot dezelfde conclusies als de experts die de politiedossiers vanuit de LEBZ hadden beoordeeld. De Commissie ondersteunt de wetenschappelijk onderbouwde standpunten over de onbetrouwbaarheid van verklaringen over misbruik voor het derde levensjaar en verklaringen op grond van hervonden herinneringen. Toch kunnen ook deze herinneringen verifieerbare elementen bevatten die nader politieonderzoek rechtvaardigen.

Tot slot benadrukt de Commissie nogmaals dat slachtoffers van georganiseerd sadistisch misbruik ernstig beschadigd kunnen raken en dat het een maatschappelijke plicht is om deze slachtoffers adequate hulpverlening te bieden. Zaken rondom georganiseerd sadistisch misbruik, en zeker zaken waarbij het slachtoffer nog acuut gevaar loopt, moeten met spoed worden opgepakt worden door de hulpverlening en de politie om zodoende nog meer schade bij hen en andere slachtoffers te voorkomen. De Commissie maakt zich in dit verband grote zorgen over de beperkte toegang van slachtoffers tot de gespecialiseerde hulpverlening. Ook pleit ze voor meer wetenschappelijk onderzoek naar de effectiviteit van aanpak en behandeling van de psychosociale en fysieke gevolgen. Het feit dat 'reguliere' zedenzaken langdurig op de plank liggen vanwege tekort aan personeel bij de zedenpolitie, maakt duidelijk hoe overbelast dit politieonderdeel is. Een complexe zedenzaak waarin sprake is van georganiseerd misbruik, vereist nog veel meer capaciteit dan een 'reguliere' zedenzaak. In zaken van georganiseerd misbruik, maar ook van elke andere vorm van seksueel misbruik waarin melding of aangifte is gedaan bij de politie, acht de Commissie het gebrek aan capaciteit ontoelaatbaar. Deze situatie is des te schrijnender wanneer minderjarigen het slachtoffer zijn van (georganiseerd) seksueel misbruik.

Aanbevelingen voor hulpverlening bij georganiseerd sadistisch misbruik

Slachtoffers van georganiseerd sadistisch misbruik zijn mensen die veel psychosociaal leed hebben ondervonden, met ernstige gevolgen voor de psychische en lichamelijke gezondheid. Daarbij gaat het onder andere om traumatische stress (complexe, posttraumatische stressstoornis, en dissociatieve symptomen, en soms een dissociatieve identiteitsstoornis), hechtingsproblematiek, diverse fysieke aandoeningen, angst en depressie. Vaak betreft het kwetsbare mensen, die in enige mate afhankelijk zijn van anderen, en regelmatig aangeven dat ze geïsoleerd zijn in het netwerk waarbinnen het misbruik plaatsvindt. Hulpverlening aan slachtoffers van georganiseerd sadistisch misbruik zal vaak van langdurige aard zijn. Daarbij is het verstandig om verschillende disciplines te betrekken, waaronder psychologische, medische, sociale en financiële hulpverlening, en om toegang te organiseren tot specifieke expertise op het gebied van georganiseerd sadistisch misbruik (met rituele aspecten). De Commissie doet de volgende aanbevelingen voor de verbetering van hulpverlening aan slachtoffers van georganiseerd sadistisch misbruik.

Toegang tot deskundige hulp

1. Er dienen voldoende mogelijkheden te zijn voor deskundige, langdurige hulpverlening. Die hulpverleningsmogelijkheden moeten goed gevonden kunnen worden door een sociale kaart die bij het meldpunt bekend is. In het huidige zorgsysteem waarin kortdurende interventies de voorkeur hebben, blijkt dat lastig te realiseren.
2. Intervisie en/of intercollegiale consultatie is een vereiste. Hulpverleners moeten zich specifiek bewust zijn van de risico's op suggestie en hervonden herinneringen, niet alleen vanuit zichzelf, maar ook vanuit eerder gevolgde therapieën en vanuit de omgeving van het slachtoffer. Ook het onderhouden van kennis en vaardigheden door training en onderwijs is een vereiste.

Bevorderen en delen van expertise en kennis

3. Via het kenniscentrum, dat gekoppeld is aan het aanbevolen meldpunt, kan specialistische kennis over georganiseerd sadistisch misbruik en hulpverlening gedeeld worden. Ook kan via dit kenniscentrum onderzoek worden gedaan naar de ervaringen met, en de effectiviteit van, bepaalde therapeutische interventies. De ervaringsdeskundigen die bij het kenniscentrum betrokken zijn, kunnen hierbij een rol spelen.
4. In curricula van opleidingen en training voor professionals die psychosociale hulpverlening bieden, dient meer kennis te worden geboden over dissociatie en DIS bij volwassenen en kinderen. Goede diagnostiek komt daarbij aan de orde, onder meer gericht op het vaststellen van dissociatieve stoornissen en comorbide problemen.
5. Meer onderzoek naar de behandeling van dissociatie en DIS is noodzakelijk, in het bijzonder bij kinderen. Om dergelijk onderzoek te realiseren wordt binnen Nederland samengewerkt door gespecialiseerde ggz-instellingen, kenniscentra en universiteiten.

Aard van hulp

6. Goede communicatie over het behandelplan en reële verwachtingen van de behandeling zijn essentieel. Ook dient te worden uitgelegd dat behandeling gericht is op het verminderen of verhelpen van psychische en sociale problemen, het omgaan met herinneringen en verbeteren van de kwaliteit van leven.
7. Er is speciale aandacht voor hulpverlening aan minderjarigen. Hoe jonger het kind in de greep komt van misbruik, hoe zorgwekkender de beïnvloeding.
8. Naar voorbeeld van het Duitse meldpunt wordt een Nederlandse versie van een 'uitstapgids' opgesteld, zodat slachtoffers zelf weten welke stappen ze kunnen ondernemen om aan de invloed van een netwerk te ontsnappen.
9. Het is van belang veilige opvangplekken, zogenoemde *safe houses*, te realiseren voor slachtoffers bij wie het misbruik en/of bedreigingen actueel zijn. Bij voorkeur gebeurt dat in samenwerking met bestaande instanties, zoals CoMensha of de vrouwenopvang.

Aanbevelingen voor aangifte en opsporing van georganiseerd sadistisch misbruik

Het blijkt voor slachtoffers moeilijk om bij de politie een melding en/of aangifte te doen van georganiseerd sadistisch misbruik. De politie krijgt vaak te maken met personen die niet of onvoldoende in staat zijn om een consistente verklaring af te leggen. Dat mag echter geen reden zijn om aangifte te ontmoedigen of opsporingsactiviteiten niet in gang te zetten. Daarnaast speelt wantrouwen van slachtoffers tegenover de politie een belangrijke rol. Enerzijds komt dit omdat slachtoffers geloven dat sommige politie- en justitiemedewerkers vertegenwoordigd zijn in het misbruiknetwerk. Anderzijds is bewijsvoering bij misbruikzaken in het algemeen lastig en ligt het ophelderingspercentage bij zedenzaken relatief laag. Ook anticiperen slachtoffers vaak op een lage straf voor de daders. Dat alles leidt ertoe dat slachtoffers huiverig zijn om aangifte te doen. Soms wordt dat ze ook door hun omgeving, onder meer door therapeuten, afgeraden. Verder kan er sprake zijn van bedreiging door het netwerk of angst voor negatieve gevolgen vanuit het netwerk. Tenslotte speelt de angst beschuldigd te worden van medeplichtigheid een rol. De Commissie komt tot de volgende aanbevelingen.

Voorlichting en communicatie

1. Goede voorlichting en communicatie over het proces van aangifte en opsporing is noodzakelijk aan slachtoffers van seksueel misbruik en slachtoffers van georganiseerd sadistisch misbruik in het bijzonder. Het gaat dan om uitleg over de stappen vanaf het moment van melding en eventuele aangifte door het slachtoffer, welke opsporingsinstanties of politieafdelingen daarbij betrokken (kunnen) zijn en welke (strafrechtelijke) uitkomsten te verwachten zijn. In het bijzonder is dat van belang wanneer de melder minderjarig is.
2. Wanneer besloten wordt om niet tot vervolging over te gaan wegens een gebrek aan controleerbare feiten, dient dit besluit op een heldere en genuanceerde wijze te worden besproken met de melder.
3. Een vast contactpersoon vanuit de politie kan het vertrouwen van het slachtoffer in het opsporingstraject en de toegankelijkheid van het aangifteproces vergroten. Daarnaast kan deze persoon ontwikkelingen terugkoppelen en verheldering bieden bij vragen en verwachtingen van het slachtoffer.

Ondersteuning bij doen van melding of aangifte

4. Het is van belang om degenen die georganiseerd sadistisch misbruik willen melden, goed voor te bereiden op de melding en/of de aangifte bij de politie. Slachtoffers geven vaak aan dat het wenselijk is dat er iemand bij de melding of aangifte aanwezig is die ze vertrouwen. Die persoon kan dan ondersteuning bieden. De Commissie adviseert om de mogelijkheid om een ondersteunend persoon te betrekken bij het proces van aangifte te evalueren en waar mogelijk te herzien, in het bijzonder als het minderjarige slachtoffers betreft. Hierbij dient gewaakt te worden voor ongewenste beïnvloeding van het slachtoffer door deze persoon.
5. Het instellen van een registratiecode in het meldingssysteem met een onderscheid tussen georganiseerd sadistisch seksueel geweld en ritueel seksueel misbruik kan het onderzoek naar georganiseerd sadistisch misbruik verder helpen.

6. Wanneer de officier van justitie besluit om de LEBZ in te schakelen, dient te worden toegelicht waarom dat gebeurt. De eventuele bevindingen van de LEBZ dienen met de aangever te worden besproken. Belangrijk is om informatie over de LEBZ eenvoudig toegankelijk te maken via reguliere (digitale) informatiekkanalen.

De opsporing

7. Wanneer een melding uiteindelijk leidt tot een aangifte, is het van groot belang om onderzoek te doen naar elementen van controle, dwang, manipulatie en misleiding bij slachtoffers. Verder dienen aangiftes alleen afgenomen te worden door politiemedewerkers die op dit terrein gespecialiseerd zijn. Actuele kennis van de (mogelijk psychiatrische) problematiek van de aangever en de specifieke kenmerken van georganiseerd sadistisch misbruik is daarbij onontbeerlijk.

Samenwerking met andere organisaties

8. Bij een aangifte kunnen verschillende politieonderdelen betrokken zijn. Zo kan een aangifte terecht komen bij de regionale zedenteams of bij afdelingen die meer gespecialiseerd zijn in mensenhandel of georganiseerde misdaad. Als het gaat om georganiseerd sadistisch misbruik, staat het aspect van mensenhandel centraal. Het ligt dan ook voor de hand dat de afdeling mensenhandel dit soort zaken in samenwerking met de zedenrecherche oppakt en de centrale regie voert. Per casus dient bekeken te worden in hoeverre kennis vanuit de diverse politieonderdelen zoals zeden, mensenhandel en georganiseerde misdaad gecombineerd kan worden. De Commissie heeft de indruk dat deze onderdelen in gevallen van georganiseerd sadistisch misbruik nog onvoldoende profiteren van elkaars expertise.
9. Om (schakel)bewijs te kunnen vinden van (internationaal opererende) netwerken is het van belang dat verschillende politieonderdelen en het genoemde kenniscentrum goed samenwerken. Zodoende kan beter zicht ontstaan op patronen uit individuele meldingen en aangiften.

Aanbevelingen voor het instellen van een algemeen meldpunt voor seksueel misbruik

Er is in Nederland een groot aantal meldpunten voor slachtoffers van (huiselijk) geweld, (seksueel) misbruik, uitbuiting en mensenhandel. Sommige van deze meldpunten worden door de overheid aangestuurd of gefinancierd, andere zijn onafhankelijk. Sommige opereren op nationaal niveau, andere juist op regionaal niveau. Het is voor slachtoffers van georganiseerd sadistisch misbruik daarom niet altijd duidelijk waartoe ze zich het beste kunnen richten. De Commissie komt tot de volgende aanbevelingen voor het instellen van een meldpunt, met daaraan gekoppeld een kenniscentrum.

De voorwaarden voor een meldpunt

1. Het meldpunt en het hieronder genoemde kenniscentrum worden gefaciliteerd door de overheid, waardoor een bepaalde mate van continuïteit en zekerheid van financiering gegarandeerd zijn. Ook kunnen daardoor kwaliteitseisen worden gesteld.
2. Het meldpunt en het kenniscentrum vallen bij voorkeur onder de verantwoordelijkheid van het Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport, omdat hulpverlening centraal staat. Er is dan bovendien geen sprake van afhankelijkheid van een bepaalde stichting of persoon en dat zorgt ervoor dat de continuïteit beter gewaarborgd kan worden.
3. Het meldpunt vindt voor de verschillende functies (doorverwijzing naar hulpverlening, bespreken van het doen van aangifte) aansluiting bij bestaande organisaties, waardoor inbedding in bestaande (zorg)structuren is gegarandeerd.
4. Het meldpunt heeft een goed registratiesysteem, zodat de kennis en expertise op het gebied van (georganiseerd) seksueel misbruik kunnen worden uitgebreid.
5. Voor het goed functioneren van een meldpunt is inbedding in een kenniscentrum een noodzakelijke voorwaarde.
6. Het meldpunt en bijbehorende kenniscentrum worden periodiek geëvalueerd.

Vorm van het meldpunt

7. Een algemeen, landelijk georganiseerd meldpunt voor seksueel misbruik heeft de voorkeur, mede gezien de mogelijkheid om zo expertise te integreren en een goed functionerend registratiesysteem te ontwikkelen. Hier kunnen alle vormen van seksueel misbruik worden gemeld. Dat maakt het voor slachtoffers makkelijker om een overzicht te krijgen waar ze terecht kunnen. Ook zou het aansluiten bij een maatschappelijke realiteit waarin verschillende vormen van seksueel misbruik bestaan: van online misbruik tot seksueel geweld binnen een (arbeids)relatie tot seksuele uitbuiting in georganiseerd verband. Het meldpunt bestaat in ieder geval uit een telefonische hulplijn en een website met chatfunctie. De infrastructuur die in Duitsland bestaat kan als voorbeeld dienen.
8. Binnen het meldpunt is specifieke kennis over georganiseerd sadistisch misbruik (met rituele kenmerken) aanwezig. Een meldpunt apart voor deze vorm van misbruik is onwenselijk, omdat het meldpunt dan te klein zou worden. Ook is er dan geen inbedding waarbij andere expertise geraadpleegd kan worden en bijvoorbeeld tunnelvisie kan worden voorkomen.

Werking van het meldpunt

9. Melders kunnen er anoniem terecht om hun verhaal te doen.
10. Er is goede kennis van de sociale kaart en het meldpunt biedt ondersteuning bij het vinden van onder andere psychologische en sociale hulp.
11. Daarnaast kan advies en ondersteuning geboden worden over bijvoorbeeld het doen van aangifte. Hulp kan onder andere telefonisch en via een chat geboden worden en is bij voorkeur 24/7 bereikbaar.
12. Het meldpunt is ook goed toegankelijk voor minderjarigen. Specifieke kennis over hoe meldingen van minderjarigen te behandelen is aanwezig in het meldpunt.
13. Melders hebben de mogelijkheid om een aantal gesprekken te voeren met dezelfde contactpersoon, naar voorbeeld van de telefonische hulplijn in Duitsland. Dat vereist dat er professionals vertegenwoordigd zijn uit verschillende disciplines, waaronder de psychologie, maatschappelijk werk en juridische hulpverlening. Specifieke expertise op het gebied van georganiseerd sadistisch misbruik kan vanuit het kenniscentrum (zie volgende aanbeveling) geleverd worden.
14. Een goede samenwerking met de regionale zedenteams, de politieafdelingen die zich met mensenhandel en georganiseerde misdaad bezighouden, en CoMensha is van belang om specifieke kennis te bundelen, bijvoorbeeld over opsporingsmogelijkheden of seksuele uitbuiting.

Multidisciplinair kenniscentrum

15. In het multidisciplinaire centrum wordt kennis over seksueel misbruik verzameld en gedeeld en zijn professionals vertegenwoordigd die gespecialiseerd zijn in deze problematiek. Het kenniscentrum kan net als het meldpunt algemeen van aard zijn, met diverse specialisaties voor specifieke problematiek. Georganiseerd sadistisch misbruik (met rituele kenmerken) wordt daarin opgenomen. Hulpverleners, wetenschappers, juristen en ervaringsdeskundigen nemen aan het kenniscentrum deel.
16. Kennis van controle, beïnvloeding en manipulatie binnen netwerken is in het kenniscentrum aanwezig, evenals kennis van de bestrijding ervan en van het ontkomen eraan. Voorts is er deskundigheid aanwezig over de psychiatrische problematiek van deze slachtoffers en de gevolgen ervan voor hulpverlening en opsporingsonderzoek.
17. Kennis van ervaringsdeskundigen moet een plek hebben in het kenniscentrum, zodat directe terugkoppeling van ervaringen met hulpverlening en opsporing mogelijk is. De *'Betroffenenrat'* van het Duitse meldpunt kan hierbij als voorbeeld dienen. Belangenorganisaties kunnen hierbij een rol hebben. De betrokkenheid van ervaringsdeskundigen kan ook het vertrouwen van slachtoffers in de gelieerde zorginstanties en in het justitiële proces bevorderen.

Bronnenlijst

- Argos. (2018). *Het verhaal van Lisa*. [Radio-uitzending]. HUMAN/VPRO. Geraadpleegd op 17 november 2022, van <https://www.vpro.nl/argos/media/afleveringen/2018/Het-verhaal-van-Lisa.html>
- Argos. (2020a). *Glasscherven en duistere rituelen*. [Radio-uitzending]. HUMAN/VPRO. Geraadpleegd op 17 november 2022, van <https://www.vpro.nl/argos/media/afleveringen/2020/uitzending-27-juni-ritueel-misbruik.html>
- Argos. (2020b, 17 oktober). Kamer wil onderzoek naar georganiseerd sadistisch kindermisbruik. [podcastaflevering] In *Argos-podcast*. HUMAN/VPRO. Geraadpleegd op 17 november 2022, van <https://www.nporadio1.nl/podcasts/argos/44396/kamer-wil-onderzoek-naar-georganiseerd-sadistisch-kindermisbruik>
- Commissie Samson. (2012). *Omringd door zorg toch niet veilig. Seksueel misbruik van door de overheid uit huis geplaatste kinderen 1945 tot heden*. Boom.
- Cummings, M., Berkowitz, S.J., & Scribano, P. V. (2012). Treatment of childhood sexual abuse: An updated review. *Current Psychiatry Report*, 14(6), p. 599–607. [10.1007/s11920-012-0316-5](https://doi.org/10.1007/s11920-012-0316-5)
- Dong, M., Anda, R. F., Felitti, V. J., Dube, S.R., Williamson, D. F., Thompson, T. J., Loo, C. M., & Giles, W. H. (2004). The interrelatedness of multiple forms of childhood abuse, neglect, and household dysfunction. *Child Abuse Neglect*, 28(7), p. 771–784. [10.1016/j.chiabu.2004.01.008](https://doi.org/10.1016/j.chiabu.2004.01.008)
- Gezondheidsraad (2004). *Omstreden herinneringen*. (Publicatienr 2004/02).
- Goodman, G. S., Qin, J., Bottoms, B. L., & Shaver, P. R. (1995). *Characteristics and sources of allegations of ritualistic child abuse*. National Centre on Child Abuse and Neglect.
- Introvigne, M. (2016). *Satanism: A social history*. Brill.
- La Fontaine, J. S. (1994). *The extent and nature of organised and ritual abuse. Research findings*. Her Majesty's Stationery Office (HMSO).
- Lanning, K. V. (1992). A law-enforcement perspective on allegations of ritual abuse. In D. K. Sakheim & S. E. Devine (Eds.), *Out of darkness: Exploring satanism and ritual abuse* (p. 109–146). Lexington Books/Macmillan.
- Lanning, K. V. (2018). *Love, bombs, and molesters: An FBI agent's journey*. Kenneth Lanning.
- Ministerie van Justitie. (1994). *Rapport van de Werkgroep Ritueel Misbruik*.

Nierop, N. M., & Van den Eshof, P. (2008). *Misbruik, Misleiding en Misverstanden: Onderzoeksverslag van de Landelijke Expertisegroep Bijzondere Zedenzaken over de periode 2003–2007*. Landelijke Expertisegroep Bijzondere Zedenzaken.

NOS (2022, 12 januari). *Onderzoek Duits misbruiknetwerk klaar: 429 verdachten, twee Nederlanders*. NOS.nl. Geraadpleegd op 17 november 2022, van <https://nos.nl/artikel/2412845-onderzoek-duits-misbruiknetwerk-klaar-429-verdachten-twee-nederlanders>

Rutherford, H. J. V., Wallace, N. S., Laurent, H. K., & Mayes, L. C. (2015). Emotion regulation in parenthood. *Developmental Review*, 36, p. 1–14.

Silberg, J. L. (2022). *The child survivor. Healing developmental trauma and dissociation* (2e ed.). Routledge.

Steketee, M. (2021, 19 juli). *Rechtbank veroordeelt Terneuzense moeder tot tien jaar cel: 'Ze kreeg haar verdiende loon'*. pzc.nl. Geraadpleegd op 30 november 2022, van <https://www.pzc.nl/zeeuws-nieuws/rechtbank-veroordeelt-terneuzense-moeder-tot-tien-jaar-cel-ze-kreeg-haar-verdiende-loon~abe36972/?referrer=https%3A%2F%2Fwww.google.com%2F>

Ullman, S. E., Filipas, H. H., Townsend, S. M., & Starzynski, L. L. (2007). Psychosocial correlates of PTSD symptom severity in sexual assault survivors. *Journal of Traumatic Stress*, 20(5), p.821–831.

Wilms, P. J. M., & Huberts, S. (2022). *(On)mogelijkheden onderzoek omvang kindermishandeling: een methodologische verkenning*. WODC.

Yates, T., Ostrosky, M. M., Cheatham, G. A., Fettig, A., Shaffer, L., & Santos, R. M. (2008). *Research synthesis on screening and assessing social–emotional competence*. Retrieved from The Center on the Social Emotional Foundations for Early Learning.

Lijst met afkortingen

CoMensha	Coördinatiecentrum tegen Mensenhandel
CPRC	<i>Child Protection Research Centre</i>
CSG	Centrum Seksueel Geweld
DIS	dissociatieve identiteitsstoornis
ECPAT	<i>End Child Prostitution in Asian Tourism</i>
EOKM	Expertisebureau Online Kindermisbruik
ggz	geestelijke gezondheidszorg
HCG	<i>High Control Group</i>
KTGG	Kenniscentrum Transgenerationeel Georganiseerd Geweld
LEBZ	Landelijke Expertisegroep Bijzondere Zedenzaken
LE	Landelijke Eenheid
N.I.N.A.	<i>Nationale Infoline, Netwerk und Anlaufstelle</i>
OM	Openbaar Ministerie
PTSS	post-traumatische stressstoornis
TBKK	Team Bestrijding Kinderporno en Kindersekstoerisme
TGG	Transgenerationeel Georganiseerd Geweld
UBSKM	<i>Unabhängige Beauftragte für Fragen des sexuellen Kindermisbrauchs</i>
VPSG	Stichting VPSG advies en ondersteuning bij seksueel geweld, godsdienst en zingeving
WFH	Werkgroep Fictieve Herinneringen
WODC	Wetenschappelijk Onderzoek- en Documentatiecentrum

Bijlage A1 Het politieke proces

Kort na de Argos-uitzending *Glasscherven en duistere rituelen* van 27 juni 2020 (Argos, 2020a) waarin het onderzoek naar slachtoffers van georganiseerd seksueel misbruik werd besproken, hebben de Tweede Kamerleden Kuiken (PvdA) en Van Nispen (SP) vragen gesteld aan de toenmalige Minister van Justitie en Veiligheid over onder meer de aard en het aantal meldingen dat Argos heeft onderzocht, of de LEBZ dit type meldingen ook krijgt en of de minister vindt dat er nieuw onderzoek moet worden gedaan naar ritueel misbruik in Nederland (Aanhangsel van de Handelingen II, nr. 3575, 2019-2020). De kern van de beantwoording door de minister luidt dat het bestaan van ritueel misbruik in Nederland niet valt uit te sluiten, dat de LEBZ sinds de oprichting in 1999 ongeveer 25 van dit soort zaken heeft behandeld en gezien het verloop van (het geringe aantal) opsporingsonderzoeken ziet de minister geen aanleiding tot nieuw onderzoek naar ritueel misbruik (Aanhangsel van de Handelingen II, nr. 3883, 2019-2020).

Over de rol, taken en verantwoordelijkheden van de LEBZ worden aanvullende vragen gesteld door de Kamerleden Westerveld en Van den Berge (beiden GroenLinks). Een van de vragen gaat in op de Duitse context waarbij de Onafhankelijke Regeringscommissaris tegen Kindermisbruik stelt dat ritueel misbruik in Duitsland bestaat en of de minister bereid is na te gaan bij de Duitse ambtgenoten hoe zij hun onderzoeken naar seksueel misbruik en specifiek ritueel misbruik vormgeven (Aanhangsel van de Handelingen II, nr. 3754, 2019-2020). In zijn antwoord geeft de minister opnieuw aan geen aanleiding te zien om separaat onderzoek te laten verrichten naar ritueel misbruik in Nederland. Over de Duitse situatie geeft de minister aan dat hij zich zal laten informeren over hoe de onderzoeken zijn opgezet (Aanhangsel van de Handelingen II, nr. 187, 2020-2021).

De uitzendingen van Argos hebben veel losgemaakt in de politiek en de nodige aandacht en actie gegenereerd. Na de Kamervragen volgen hernieuwde Kamervragen over ritueel misbruik. De roep om onafhankelijk onderzoek te doen naar het fenomeen ritueel misbruik en de rol van de LEBZ bij de beoordeling van aangiften van ritueel misbruik groeit. Zo riep de landelijke vereniging voor mensen met een dissociatieve stoornis Caleidoscoop haar leden op om hun ervaringen in te sturen over het wel of niet melden en/of aangifte doen bij de politie van zedenzaken waaronder ritueel misbruik. De binnengekomen verhalen⁸ werden toegevoegd aan een brief waarin Caleidoscoop de minister opriep toch een onafhankelijk onderzoek naar georganiseerd ritueel misbruik in te stellen en een onderzoek naar de werkwijze van de LEBZ.

Een groep behandelaars uit de ggz stuurt verschillende brieven naar onder andere de toenmalige minister en de vaste commissie Justitie en Veiligheid over onder meer de noodzaak om onderzoek te doen naar ritueel misbruik en de rol en werkwijze van de LEBZ.

Op 5 oktober 2020 worden twee relevante moties ingediend die de regering opdragen om onderzoek te doen naar georganiseerd sadistisch misbruik, respectievelijk de rol en taakstelling van de LEBZ in de context van sadistisch misbruik. In de ene motie van Van den Berge (GroenLinks), Van Nispen (SP) en Kuiken (PvdA) wordt verzocht om een onafhankelijk onderzoek te laten uitvoeren naar de aard en omvang van georganiseerd sadistisch misbruik van kinderen en daarbij ervaringen van overlevenden

⁸ De inhoud is geanalyseerd en de resultaten zijn te vinden in het deelrapport 'Brieven van Slachtoffers'.

van ritueel misbruik en hun therapeuten te betrekken zodat de uitkomsten betrokken kunnen worden bij een effectieve opsporing van deze netwerken (Kamerstukken II, 35 349, nr. 15, 2020). Opvallend is dat in de motie de term 'georganiseerd sadistisch misbruik' wordt geïntroduceerd, terwijl aanvankelijk de term 'ritueel' werd gebruikt. Kamerlid Van den Berge geeft in een latere uitzending van Argos aan dat de term bewust is gekozen zodat de onderzoekscommissie die het onderzoek gaat uitvoeren met een open blik en zo breed mogelijk gaat kijken wat er aan de hand is en wat de overheid, politie en justitie eraan kunnen doen. In het interview beaamt hij ook dat de kans dat het onderzoek wordt uitgevoerd groter is door het gebruik van de term 'sadistisch' (Argos, 2020b). In de andere motie van dezelfde Kamerleden wordt verzocht om een onafhankelijk onderzoek te laten uitvoeren naar de wetenschappelijke onderbouwing en de visie, de rol en taakopvatting, de officiële en onofficiële doelstellingen van de LEBZ, de werkwijze en de resultaten van de afgelopen jaren, en de Kamer daarover te informeren (Kamerstukken II, 35 349, nr.16, 2020).

De moties zijn unaniem op respectievelijk 13 oktober en 1 december 2020 aangenomen. Op 5 november stelt Van Nispen (SP) Kamervragen over meldingen van misstanden bij sekten, het wegbezuinigen van het meldpunt Sektesignaal en de bereidheid van de minister om dit meldpunt nieuw leven in te blazen (Aanhangsel van de Handelingen II, nr. 956, 2020-2021). De minister verwijst in zijn antwoord naar het onafhankelijke onderzoek naar georganiseerd sadistisch misbruik van minderjarigen en geeft aan geen reden te zien om Sektesignaal nieuw leven in te blazen. Op 1 december 2020 wordt vervolgens een motie aangenomen om de positie van slachtoffers van sektarisch misbruik en hun familieleden te versterken in de vorm van een meldpunt waar signalen samenkomen opdat de aanpak van sektes in Nederland kan worden verbeterd (Kamerstukken II, 35 570 VI, nr. 54, 2020).

In een brief reageert de minister op 25 maart 2021 op de moties. Hij geeft aan dat hij het verzoek om een onafhankelijk onderzoek te laten uitvoeren naar de aard en omvang van georganiseerd sadistisch misbruik van minderjarigen aan het Wetenschappelijk Onderzoek- en Documentatiecentrum (WODC) heeft voorgelegd. Het WODC ziet geen mogelijkheden om gedegen wetenschappelijk onderzoek uit te voeren en ziet daarom af van het onderzoek. Wel zal het WODC een algemeen onderzoek laten doen naar nieuwe methoden en technieken om de omvang van verborgen fenomenen als ritueel misbruik in te schatten. Dit onderzoek wordt begin 2021 opgestart⁹. Hoewel de haalbaarheid van het onderzoek naar ritueel misbruik door het WODC negatief is beoordeeld, besluit de minister in het licht van de politieke en maatschappelijke urgentie om een onafhankelijke (externe) onderzoekscommissie in te stellen (Kamerstukken II, 34 843 en 31 015, nr. 46, 2021). Tot slot volgt op 11 mei 2021 opnieuw een brief van de minister waarin hij ingaat op diverse verzoeken van de Tweede Kamer over de beantwoording van de brief van de diverse ggz-behandelaars, de eerdergenoemde brief van Caleidoscoop en de informatie over de voortgang van het onderzoek naar de LEBZ. Over dat onderzoek meldt de minister dat het WODC het onderzoek zorgvuldig voorbereidt en dat met het onderzoek medio 2021 zal worden gestart¹⁰ (Kamerstukken II, 35 349, nr. 19, 2021).

⁹ Het onderzoeksrapport *(On)mogelijkheden onderzoek omvang kindermishandeling. Een methodologische verkenning* (Wilms & Huberts, 2022) is in februari 2022 verschenen.

¹⁰ Op moment van schrijven wordt dit onderzoek nog uitgevoerd. De Commissie kan de bevindingen van dit onderzoek dus niet meenemen in haar onderzoek.

Bijlage A2 Instellingsbesluit en wijzigingen

Bron: Staatscourant, nr. 21634, 30 april 2021

Besluit van de Minister van Justitie en Veiligheid, 19 april 2021, nr. 3275676, houdende instelling van de tijdelijke onderzoekscommissie georganiseerd sadistisch misbruik van minderjarigen (Instellingsbesluit commissie Georganiseerd Sadistisch Misbruik van Minderjarigen)

De Minister van Justitie en Veiligheid, besluit:

Artikel 1. Begripsbepalingen

In dit besluit wordt verstaan onder:

- a. *de Minister*: de Minister van Justitie en Veiligheid;
- b. *commissie*: commissie, bedoeld in artikel 2.

Artikel 2. Instelling en taak

1. Er is een Tijdelijke Onderzoekscommissie Georganiseerd Sadistisch Misbruik van Minderjarigen.
2. De commissie wordt ingesteld met ingang van 1 april 2021 en wordt opgeheven met ingang van 1 april 2022.
3. De commissie heeft tot taak:
 - a. aan de minister te rapporteren over de beschikbare informatie omtrent het fenomeen van georganiseerd sadistisch misbruik van minderjarigen in Nederland door gebruik te maken van zoveel mogelijk bronnen (inclusief slachtoffers, therapeuten, wetenschappelijke bronnen en deskundigen op dit specifieke terrein) en op basis van de bevindingen een advies te geven aan de opsporing.
 - b. de minister naar aanleiding van de moties Van den Berge c.s. en Van Nispen c.s. te adviseren over het instellen van een meldpunt en de werking ervan;
 - c. voor aanvang van haar veldwerkzaamheden de minister te informeren over haar plan van aanpak.

Artikel 3. Samenstelling, benoeming, ontslag

1. De commissie bestaat uit een voorzitter en een ander lid.
2. De voorzitter en het andere lid hebben zitting op persoonlijke titel en oefenen hun functie uit zonder last of ruggespraak.
3. De voorzitter wordt door de minister benoemd, het andere lid wordt op voordracht van de voorzitter door de minister benoemd.
4. De benoeming geschiedt voor de duur van de tijdelijke commissie.
5. De voorzitter en het andere lid kunnen (op eigen verzoek of wegens ongeschiktheid, onbekwaamheid of op andere zwaarwegende gronden) worden geschorst en ontslagen door de minister.

Artikel 4. Leden

1. Met ingang van 1 april 2021 worden voor de periode tot en met 1 april 2022 tot lid van de commissie benoemd:

- a. prof. dr. J. Hendriks, tevens voorzitter;
- b. dr. A.M. Slotboom.

Artikel 5. Instellingsduur

1. De commissie wordt ingesteld met ingang van 1 april 2021 en wordt opgeheven per 1 april 2022.

Artikel 6. Secretariaat

- 1. De minister voorziet in het secretariaat van de commissie.
- 2. Het secretariaat is voor de inhoudelijke uitvoering van zijn taak uitsluitend verantwoording schuldig aan de voorzitter van de commissie.
- 3. Aan het secretariaat kunnen medewerkers worden toegevoegd.
- 4. Indien ambtenaren, in dienst van het Ministerie van Justitie en Veiligheid, tot secretaris of medewerker van het secretariaat worden benoemd, zijn zij tegenover anderen dan de commissie verplicht tot geheimhouding van hetgeen hen in het verband van de werkzaamheden van de commissie bekend is geworden.

Artikel 7. Werkwijze

- 1. De commissie stelt een protocol vast over de wijze waarop zij het onderzoek uitvoert, waaronder in ieder geval over de wijze waarop zij personen hoort en daarvan verslag doet en op welke wijze de vertrouwelijkheid van informatie geborgd wordt.
- 2. De commissie bepaalt in een protocol hoe zij, in het kader van hoor en wederhoor, bevindingen voorlegt aan personen of instanties die door deze bevindingen worden geraakt of die daartegen bedenkingen zouden kunnen hebben.

Artikel 8. Vertrouwelijkheid

Correspondentie met de commissie gaat via een functionele mailbox, waartoe alleen de leden en hun ondersteuning toegang hebben. De leden van de commissie en de medewerkers van het secretariaat van de commissie gaan strikt vertrouwelijk om met alle informatie waarvan zij in het kader van hun taken kennisnemen, alsmede met de identiteit van degene op wie het advies betrekking heeft en die van overige betrokkenen of belanghebbenden. Deze vertrouwelijkheid geldt voor alle vormen waarin deze informatie in het kader van de voorbereiding van het advies wordt uitgewisseld en opgeslagen: mondeling, schriftelijk en digitaal.

Artikel 9. Inwinnen van inlichtingen onderzoekscommissie

- 1. De commissie is bevoegd zich voor het inwinnen van inlichtingen rechtstreeks te wenden tot personen en instellingen en hen te verzoeken die medewerking te verlenen die redelijkerwijs nodig is voor de uitvoering van het onderzoek.
- 2. het Ministerie van Justitie en Veiligheid verleent de commissie de verlangde medewerking en toegang tot alle informatie die zij nodig heeft met inachtneming van het in artikel 7 bedoelde protocol.

3. Ambtenaren van het Ministerie van Justitie en Veiligheid en Politie zijn verplicht om de leden van de commissie de verlangde medewerking te verlenen, voor zover deze samenhangt met hun ambtelijke taak.

4. De commissie zal zich over de aan haar geboden medewerking verantwoorden in haar eindrapport.

Artikel 10. Vergoeding

1. Aan de voorzitter wordt een vaste vergoeding per maand toegekend, waarbij de salarisschaal wordt vastgesteld op schaal 18, trede 10, van bijlage B van het Bezoldigingsbesluit Burgerlijke Rijksambtenaren 1984 en de arbeidsduurfactor op 8/36.

2. Aan het andere lid wordt een vaste vergoeding per maand toegekend, waarbij de salarisschaal wordt vastgesteld op schaal 16, trede 10, van bijlage B van het Bezoldigingsbesluit Burgerlijke Rijksambtenaren 1984 en de arbeidsduurfactor op 8/36.3. De gastdeskundigen ontvangen een vergoeding per vergadering van € 300,68.

Artikel 11. Kosten van de onderzoekscommissie

1. De kosten van de commissie komen, voor zover op basis van een goedgekeurde raming, voor rekening van de minister. Onder kosten worden in ieder geval verstaan: a).de kosten voor de faciliteiten van vergaderingen, b).de kosten voor het inschakelen van externe deskundigheid en het laten verrichten van onderzoek, en c).de kosten voor oplevering van het rapport.

2. De commissie biedt zo spoedig mogelijk na haar instelling een raming aan de minister aan.

Artikel 12. Archiefbescheiden

1. Het archief van de onderzoekscommissie wordt na afloop van het onderzoek / bij opheffing van de commissie overgebracht naar het archief van het Ministerie van Justitie en Veiligheid.

2. Het beheer vindt plaats met inachtneming van de door de onderzoekscommissie in haar protocol aangegeven vertrouwelijkheid, waarover de onderzoekscommissie nadere afspraken met het Ministerie van Justitie en Veiligheid maakt.

Artikel 13. Verantwoording

De commissie biedt de minister uiterlijk 1 april 2022 een rapport aan waarin zij feitelijk verslag doet over de activiteiten van de periode waarin zij werkzaam is geweest.

Artikel 14. Inwerkingtreding

1. Dit besluit treedt in werking met ingang van de dag na de dagtekening van de Staatscourant waarin het wordt geplaatst en werkt terug tot en met 1 april 2021.

2. Dit besluit vervalt per 1 april 2022.

Artikel 15. Citeertitel

Dit besluit wordt aangehaald als: Instellingsbesluit commissie georganiseerd sadistisch misbruik van minderjarigen.

Den Haag, 19 april 2021. De Minister van Justitie en Veiligheid,

Namens deze, M. Vogelzang Directeur-generaal Politie en Veiligheidsregio's

Wijziging Instellingsbesluit d.d. 22 augustus 2021

Bron: Staatscourant, nr. 39755, 1 september 2021

Besluit van de Minister van Justitie en Veiligheid van 22 augustus 2021, nr. 3480820, houdende wijziging van het Instellingsbesluit commissie Georganiseerd Sadistisch Misbruik van Minderjarigen in verband met wijzigingen van de instellingsduur, de samenstelling van de onderzoekscommissie en van de arbeidsduurfactor van de voorzitter van de onderzoekscommissie

De Minister van Justitie en Veiligheid, besluit:

ARTIKEL I

Het Instellingsbesluit commissie georganiseerd sadistisch misbruik van minderjarigen wordt als volgt gewijzigd:

A In artikel 2, tweede lid, wordt 'wordt opgeheven met ingang van 1 april 2022' vervangen door 'wordt opgeheven vier weken nadat het rapport is uitgebracht, behoudens voor zover de commissie nog wordt verzocht toelichting te geven op het rapport.'

B Artikel 3 wordt als volgt gewijzigd:

1. In het eerste lid wordt 'een voorzitter en een ander lid' vervangen door 'een voorzitter en twee andere leden'.

2. In het tweede, derde en vijfde lid worden telkens 'het andere lid' vervangen door 'de andere leden'.

C Artikel 4 komt te luiden:

Artikel 4. Leden

1. Met ingang van 1 april 2021 worden voor de duur van de commissie tot lid van de commissie benoemd:

a. prof. dr. J. Hendriks, tevens voorzitter;

b. dr. A.M. Slotboom;

2. Met ingang van 1 juli 2021 wordt voor de duur van de commissie tevens tot lid van de commissie benoemd: prof. dr. G.T.M. Mooren.

D Artikel 5 vervalt.

E In artikel 10, eerste lid wordt 'de arbeidsduurfactor op 8/36' vervangen door 'de arbeidsduurfactor op 12/36'.

F In artikel 10, tweede lid, wordt 'Aan het andere lid' vervangen door 'Aan de andere leden'.

G In artikel 13 wordt 'uiterlijk 1 april 2022' vervangen door ', onvoorziene omstandigheden daargelaten, uiterlijk 1 juli 2022'.

H Artikel 14, tweede lid, komt te luiden:

2. Het besluit vervalt zes maanden na het uitbrengen van het rapport.

ARTIKEL II

1. Dit besluit, met uitzondering van artikel I, onderdeel E, treedt in werking met ingang van de dag na de dag na de datum van uitgifte van de Staatscourant waarin het wordt geplaatst en werkt terug tot en met 1 juli 2021.

2. Artikel I, onderdeel E, treedt in werking op 1 september 2021.

Dit besluit zal met de toelichting in de Staatscourant worden geplaatst.

Den Haag, 22 augustus 2021. De Minister van Justitie en Veiligheid,

Namens deze, M. Vogelzang Directeur-generaal Politie en Veiligheidsregio's

TOELICHTING

Dit besluit wijzigt het Instellingsbesluit commissie Georganiseerd Sadistisch Misbruik van Minderjarigen, 19 april 2021, nr. 3275676. Als gevolg van aard en omvang van het vraagstuk van georganiseerd sadistisch (/ritueel) misbruik breidt de commissie uit met een derde lid, verandert de werklast van de voorzitter en daarmee ook de looptijd van de commissie. Daarnaast bevat het besluit een aantal redactionele wijzigingen.

1. Uitbreiding commissie

Na aanvang van de werkzaamheden van de commissie werd expertise op het terrein van traumaverwerking noodzakelijk geacht. Hierom is per 1 juli 2021 de commissie uitgebreid met prof. dr. G.T.M. Mooren die gespecialiseerd is in de invloed van trauma op het functioneren van gezinnen en familie. Ook bleek tijdens de verkennende fase van de werkzaamheden dat de complexiteit van het vraagstuk noopt tot meer inzet van de voorzitter en een langere looptijd om het onderzoek ordentelijk af te ronden. Hierom is de werklast van de voorzitter en de looptijd van de commissie aangepast. Uiterlijk 1 juli 2022 verwacht de commissie haar rapport op te leveren.

2. Redactionele wijzigingen

Door wijzigingen in de samenstelling van de commissie, de werklast van de voorzitter en de benodigde tijd om het onderzoek ordentelijk af te ronden, is de noodzaak ontstaan om het instellingsbesluit op punten te actualiseren.

Wijziging Instellingsbesluit d.d. 19 januari 2022

Bron: Staatscourant, nr. 1740, 25 januari 2022

Besluit van de Minister van Justitie en Veiligheid van 19 januari 2022, nr. 3799785, houdende wijziging van het Instellingsbesluit commissie Georganiseerd Sadistisch Misbruik van Minderjarigen in verband met wijzigingen van de arbeidsduurfactor van de voorzitter van de onderzoekscommissie

De Minister van Justitie en Veiligheid, besluit:

ARTIKEL I

Het Instellingsbesluit commissie georganiseerd sadistisch misbruik van minderjarigen wordt als volgt gewijzigd:

In artikel 10, eerste lid wordt 'de arbeidsduurfactor op 12/36' vervangen door 'de arbeidsduurfactor op 16/36).

ARTIKEL II

Dit besluit treedt in werking met ingang van de dag na de dagtekening van de Staatscourant waarin het wordt geplaatst en werkt terug tot en met januari 2022.

Dit besluit zal met de toelichten in de Staatscourant worden geplaatst.

Den Haag, 19 januari 2022. De Minister van Justitie en Veiligheid,

Namens deze, M. Vogelzang Directeur-generaal Politie en Veiligheidsregio's

TOELICHTING

Dit besluit wijzigt het Instellingsbesluit commissie Georganiseerd Sadistisch Misbruik van Minderjarigen, 19 april 2021, nr. 3275676.

Het aantal uren van de voorzitter van de commissie is uitgebreid per 1 januari 2022. Daarom wordt in het Instellingsbesluit de arbeidsduurfactor van de voorzitter gewijzigd, met terugwerkende kracht tot 1 januari 2022.

Bijlage A3 Onderzoeksprotocol

Onderzoeksprotocol Tijdelijke Onderzoekscommissie Georganiseerd Sadistisch Misbruik van Minderjarigen (Commissie Hendriks)

Versie 2, d.d. 26-01-2022

Protocol als bedoeld in het artikel 7 van het Instellingsbesluit commissie Georganiseerd Sadistisch Misbruik van Minderjarigen

De voorzitter van de Commissie Hendriks (verder: de commissie) heeft het volgende onderzoeksprotocol opgesteld.

Artikel 1. Informatieverzoeken

1. Verzoeken om verstrekking van of inzage in informatie die berust bij het ministerie van Justitie en Veiligheid worden door of namens de commissie gericht aan de contactpersoon bij het Bureau Secretaris-Generaal van het ministerie.
2. Bij een verzoek om verstrekking of inzage wordt een zo duidelijk mogelijke omschrijving gegeven van de gewenste informatie.
3. Verzoeken die betrekking hebben op informatie die niet berust bij ministerie van Justitie en Veiligheid worden terstond doorgeleid met afschrift aan de commissie.
4. Aan een verzoek om verstrekking of inzage wordt zo spoedig mogelijk gevolg gegeven.
5. Bij het ter beschikking stellen van informatie wordt vermeld of daarop een bijzonder geheimhoudingsregime berust.
6. Het Bureau Secretaris-Generaal van het ministerie van Justitie en Veiligheid houdt een overzicht bij van de verstrekte of ter inzage gegeven informatie en het eventueel daarop van toepassing zijnde geheimhoudingsregime.
7. Indien het geheimhoudingsregime daartoe noopt worden aanvullende afspraken gemaakt omtrent de wijze waarop de commissie (delen van of passages uit) de informatie bij haar rapport voegt of daaruit citeert.

Artikel 2. Geheimhouding

1. De informatie die aan de commissie wordt verstrekt tijdens het onderzoek wordt door de commissie vertrouwelijk behandeld en wordt uitsluitend gebruikt voor de doeleinden van het onderzoek.
2. De commissie draagt er zorg voor dat de informatie die aan haar is verstrekt door haar medewerkers vertrouwelijk wordt behandeld (door de medewerkers een geheimhoudingsverklaring te laten tekenen).

Artikel 3. Gesprekken

1. De commissie kan personen uitnodigen voor een gesprek. De uitnodiging is persoonlijk en geldt uitsluitend de betrokkene. De betrokkene heeft het recht zich te laten bijstaan.
2. De betrokkene wordt geïnformeerd waar het gesprek over zal gaan en ontvangt daarbij het instellingsbesluit, dit protocol en een document waarin wordt uitgelegd hoe de commissie omgaat met persoonsgegevens.
3. Het gesprek wordt gevoerd door leden van de commissie. De commissie kan toestaan dat, naast betrokkene en degene die hem bijstaat, andere personen bij het gesprek aanwezig zijn en, indien

gewenst vragen stellen. Dit geldt niet voor gesprekken met belangenorganisaties en slachtoffers: deze worden enkel gevoerd door commissieleden.

4. Van het gesprek kunnen geluidsopnames worden gemaakt ten behoeve van de verslaglegging van het gesprek tenzij de betrokkene daartegen bezwaar heeft. De geluidsopnames worden door de commissie vernietigd nadat het gespreksverslag definitief is vastgesteld.
5. Het staat betrokkenen vrij eigen geluidsopnames te maken van het gesprek.

Artikel 4. Gespreksverslagen

1. Van het gesprek wordt een gespreksverslag gemaakt dat slechts wordt gebruikt als informatie voor het onderzoek.
2. Het gespreksverslag wordt voorgelegd aan de betrokkene voor aanvullingen en verbeteringen. De gespreksdeelnemer kan binnen 7 werkdagen wijzigingsvoorstellen doen voor zover betrekking hebbend op de eigen inbreng. Indien wijzigingsvoorstellen niet worden overgenomen worden deze in een bijlage bij het gespreksverslag gevoegd.
3. De voorzitter stelt het gespreksverslag vast.
4. De betrokkene wordt voorzien van een kopie van het vastgestelde gespreksverslag.
5. De gespreksverslagen worden niet openbaargemaakt en maken geen onderdeel uit van het eindrapport.
6. Als een gespreksdeelnemer toestemming voor het gebruik van het gespreksverslag weigert, dan vermeldt de commissie dat in haar verantwoording, bedoeld in artikel 6.

Artikel 5. Hoor en wederhoor eindrapport

1. In het eindrapport worden geen persoonsgegevens of herleidbare gegevens opgenomen tenzij daar toestemming voor is gegeven door betrokkenen.
2. De commissie duidt medewerkers van het ministerie van Justitie en Veiligheid in haar eindrapport uitsluitend aan met hun functie.
3. Voor vaststelling van het eindrapport deelt de commissie haar bevindingen met betrokkenen personen en instanties. De bevindingen worden met personen of instanties gedeeld met de verplichting tot geheimhouding.
4. De commissie geeft personen, instanties of betrokkenen de mogelijkheid om op feitelijke onjuistheden in het rapport te reageren binnen 7 werkdagen.
5. De commissie maakt hierbij gebruik van een wederhoortabel die personen of instanties kunnen invullen. De commissie geeft in deze tabel aan wat ze met deze informatie heeft gedaan. De wederhoortabel wordt als bijlage aan het eindrapport toegevoegd.

Artikel 6. Verantwoording

De commissie legt verantwoording af over de uitvoering van haar onderzoek, waaronder de medewerking van de betrokken personen en instanties, in (een bijlage bij) het eindrapport.

Artikel 7. Openbaarmaking eindrapport

1. De minister van Justitie en Veiligheid zal het volledige rapport, inclusief de reacties van de belangengroeperingen, terstond na ontvangst aan de Tweede Kamer zenden, zonder een begeleidende beleidsreactie.
2. Betrokkenen ontvangen uiterlijk één week voorafgaande aan de publicatie bericht over de datum en het tijdstip van publicatie. Betrokkenen ontvangen twee uur voorafgaande aan publicatie onder embargo een digitale versie van het onderzoeksrapport.

3. Het eindrapport verschijnt in een gedrukte versie en in digitale vorm (pdf). Vanaf het moment van publicatie is het onderzoeksrapport raadpleegbaar op de webpagina van de commissie.

Artikel 8. Archivering

1. De aan de commissie verstrekte documenten worden uiterlijk vier weken na het verschijnen van het eindrapport door de commissie overgedragen aan het Bureau Secretaris-Generaal van het ministerie van Justitie en Veiligheid en worden niet opgenomen in het over te dragen archief van de commissie.
2. Indien de vertrouwelijkheid daartoe noopt kunnen nadere afspraken worden gemaakt tussen commissie en minister omtrent het beheer en de toegankelijkheid van het archief van de commissie na overdracht daarvan.

Den Haag, 26-01-2022

De voorzitter van de Commissie Hendriks

Bijlage A4 Gedragscode

Bescherming van persoonsgegevens in het kader van het onderzoek van de Tijdelijke Onderzoekscommissie Georganiseerd Sadistisch Misbruik van Minderjarigen

In opdracht van het Ministerie van Justitie en Veiligheid onderzoekt een commissie van wetenschappers het fenomeen georganiseerd sadistisch misbruik van minderjarigen. Deze commissie wordt geleid door prof. dr. Jan Hendriks. De commissie wordt ondersteund door een externe onderzoeker en een ambtelijk secretaris in dienst van het ministerie van Justitie en Veiligheid.

Indien de commissie in dit wetenschappelijk onderzoek gebruik maakt van persoonsgegevens van burgers, zullen altijd de van toepassing zijnde regels zoals neergelegd in de Algemene Verordening Gegevensbescherming (AVG) worden nageleefd.

Versie 2, 20 december 2021

1. Taak commissie

De commissie heeft als taak:

- a. aan de minister te rapporteren over de beschikbare informatie omtrent het fenomeen van georganiseerd sadistisch misbruik van minderjarigen in Nederland door gebruik te maken van zoveel mogelijk bronnen (inclusief slachtoffers, therapeuten, wetenschappelijke bronnen en deskundigen op dit specifieke terrein) en op basis van de bevindingen een advies te geven aan de opsporing;
- b. de minister naar aanleiding van de moties Van den Berge c.s. en Van Nispen c.s. te adviseren over het instellen van een meldpunt en de werking ervan;
- c. voor aanvang van haar veldwerkzaamheden de minister te informeren over haar plan van aanpak.

2. Samenstelling van de commissie

Met ingang van 1 april 2021 tot 1 juli 2022 zijn de volgende personen tot lid van de commissie benoemd:

- a. prof. dr. J. Hendriks, tevens voorzitter
- b. dr. A.M. Slotboom
- c. prof. dr. G.T.M. Mooren (toegetreten tot de commissie per 01.07.2021)

3. Begripsbepaling

- a. Persoonsgegevens: elk gegeven betreffende een geïdentificeerde of identificeerbare natuurlijke persoon, in dit geval gaat het om personen die hun (veelal) persoonlijke ervaringen met georganiseerd sadistisch misbruik als minderjarige per mail hebben toegestuurd aan de commissie, of deze gegevens face-to-face hebben verstrekt waarna dit door de commissie is vastgelegd. Andere personen zijn therapeuten die personen met ervaringen van georganiseerd sadistisch misbruik als minderjarige hebben behandeld en hierover informatie geven aan de commissie per mail of face-to-face.
- b. Verwerking van persoonsgegevens: elke handeling of elk geheel van handelingen met

betrekking tot persoonsgegevens, waaronder bijvoorbeeld valt het vastleggen, bewaren, opvragen, gebruiken, en analyseren van persoonsgegevens.

- c. Bestand: elk gestructureerd/geordend geheel van persoonsgegevens dat volgens bepaalde criteria is samengesteld en betrekking heeft op verschillende personen.
- d. Verantwoordelijke: de commissie (verantwoordelijk voor het vaststellen van het doel en de middelen voor de verwerking van persoonsgegevens).
- e. Opdrachtgever: de minister van Justitie en Veiligheid heeft de commissie opdracht verleend tot het doen van onderzoek.
- f. Inzender: alle personen die informatie over (veelal) persoonlijke ervaringen met misbruik per mail of face-to-face verstrekken aan de commissie of therapeuten die hun ervaringen met het behandelen van personen die misbruik hebben meegemaakt per mail of face-to-face met de commissie delen.
- g. Bewerker: degene die in opdracht van de commissie de persoonsgegevens verwerkt. Dit betreffen de externe onderzoeker of de ambtelijk secretaris, ook kan het gaan om medewerkers van een onderzoeksorganisatie die belast is met (een deel van) het onderzoek.
- h. Toestemming van betrokkene: elke vrije, specifieke en op informatie berustende wilsuiting waarmee de betrokkene aanvaardt dat de hem betreffende persoonsgegevens worden verwerkt.
- i. Onderzoek: elke vorm van kwantitatief en/of kwalitatief onderzoek met gebruikmaking van statistische of andere wetenschappelijke methodes waarmee wordt beoogd om over doelgroepen uitspraken te doen op niet-individueel identificeerbaar niveau.

4. Rechten van de betrokkene

Persoonsgegevens die inzenders per mail aan de commissie verstrekken, worden in een beveiligde omgeving bewaard. Inzenders kunnen een verzoek tot inzage in de eigen gegevens doen bij de ambtelijk secretaris van de commissie per mail. Op een zelfde manier kan een verzoek tot correctie en/of verwijdering van persoonsgegevens worden gedaan als de gegevens feitelijk onjuist zijn, onvolledig of niet ter zake dienend zijn.

Mailadres: info@commissiehendriks.nl

Adres webpagina: www.rijksoverheid.nl/commissiehendriks

5. Uitvoering van het onderzoek

De commissie zal onderzoek doen naar het fenomeen georganiseerd sadistisch misbruik van minderjarigen. Dit onderzoek zal in principe door de commissie zelf worden uitgevoerd maar zij zal deelonderzoeken laten uitvoeren door andere partijen, allen onderzoeksbureaus. Deze partijen zullen zo nodig gebruik kunnen maken van de gegevens en bestanden die in het bezit zijn van de commissie. De commissie blijft verantwoordelijk voor de gegevensbewerking en zal in dat licht met betrokken externe partijen bewerkersovereenkomsten sluiten waarin afspraken over de bewerking van gegevens worden vastgelegd.

6. Contact met slachtoffers en therapeuten

De commissie onderhoudt een webpagina waar personen informatie kunnen vinden over de werkzaamheden van de commissie. Op de webpagina kunnen personen de commissie bereiken via het contactformulier. Ook is de commissie bereikbaar per mail via info@commissiehendriks.nl.

7. Persoonsgegevens slachtoffers en therapeuten

Contact met de commissie is mogelijk via het contactformulier op de webpagina en per mail via info@commissiehendriks.nl. Alle toegezonden informatie wordt door de commissie op vertrouwelijke wijze behandeld. Indien persoonsgegevens worden gebruikt voor het onderzoek, kan dit alleen met de uitdrukkelijke toestemming van de betrokkene. In dat geval heeft de commissie voorafgaand om toestemming van de betrokkene gevraagd. In het onderzoek zal de informatie op anonieme basis worden verwerkt. Informatie zal niet worden gebruikt en/of verwerkt indien melders te kennen geven dat zij de commissie hiervoor geen toestemming geven. Er worden niet meer persoonsgegevens verzameld dan noodzakelijk voor het onderzoek. Persoonsgegevens worden niet voor andere doelen verwerkt dan de doelstelling van het onderzoek. Indien de commissie in dit wetenschappelijk onderzoek gebruikmaakt van persoonsgegevens van burgers, zullen altijd de van toepassing zijnde regels zoals neergelegd in de Algemene Verordening Gegevensbescherming worden nageleefd. Onderzoekers tekenden daarnaast bij de aanvaarding van de opdracht een geheimhoudingsverklaring. De contactgegevens worden apart opgeslagen van de interviewverslagen. Er wordt gebruik gemaakt van pseudonimisering van gespreksverslagen. Pseudonimiseren is het vervangen van identificerende gegevens met bijvoorbeeld een bepaalde code. *De persoonsgegevens kunnen dan niet meer aan een specifieke betrokkene worden gekoppeld zonder dat er aanvullende gegevens worden gebruikt.* Na afloop van het onderzoek zullen de persoonsgegevens weer door de onderzoekers aan de commissie worden geretourneerd. De documenten van de commissie, inclusief persoonsgegevens, zullen na afloop van het onderzoek overgebracht worden naar het ministerie van Justitie en Veiligheid. Hier worden zij bewaard volgens de Archiefwet. Voor inzage in het archief wordt een apart autorisatieregime/toegangprotocol opgesteld. Na 10 jaar (op moment van schrijven nog 20 jaar)¹¹ wordt alles overgebracht naar het Nationaal Archief waar het permanent wordt bewaard. De interviewverslagen van slachtoffers en de gespreksverslagen van gesprekken met belangenorganisaties worden niet overgedragen aan het ministerie van Justitie en Veiligheid.

Toestemming voor het gebruik van persoonlijke informatie

Alle inzenders ontvangen in reactie op hun mail een antwoord van de commissie waarin nadrukkelijk wordt gewezen op de mogelijkheid om per ommegaande kenbaar te maken dat hij/zij geen toestemming geeft voor verder gebruik van de toegezonden informatie binnen het onderzoek. Indien inzender geen gebruik maakte van deze mogelijkheid en de commissie in de loop van het voor- en/of hoofdonderzoek gebruik wil maken van de haar toegezonden informatie, dan zal daarvoor alsnog eerst toestemming worden gevraagd (tenzij hiervoor bij eerder bericht al nadrukkelijk toestemming ontvangen/verkregen is van inzender). Indien de melder minderjarig is, dan is de toestemming van de wettelijk vertegenwoordiger(s) vereist. Personen die op enig moment te kennen geven dat zij geen toestemming (meer) geven voor het gebruik van hun persoonsgegevens, zullen verder niet door de commissie worden benaderd. Bij de commissie aanwezige persoonsgegevens zal bij het intrekken van de toestemming worden verwijderd of vernietigd.

Vertrouwelijkheid persoonsgegevens

Personen die bij het verwerken van persoonsgegevens betrokken zijn, zullen een geheimhoudingsverklaring ten aanzien van de betrokken persoonsgegevens ondertekenen. De rapportages van onderzoeken zullen geen gegevens bevatten die een individuele natuurlijke persoon kunnen identificeren.

¹¹ Bij de publicatie van dit rapport is de Archiefwet nog niet gewijzigd, en daarom zal de bewaarperiode 20 jaar zijn.

8. Beveiliging

Alle toegezonden informatie wordt door de commissie op vertrouwelijke wijze behandeld en bewaard in een beveiligde omgeving. De commissie treft passende technische en organisatorische maatregelen om persoonsgegevens te beveiligen tegen verlies of tegen enige vorm van onrechtmatige verwerking. Mailwisseling vindt plaats via een beveiligde https-verbinding en de ontvangen mails worden in een versleutelde (digitale) omgeving gearcheveerd die uitsluitend toegankelijk is voor de commissieleden, de externe onderzoeker en de ambtelijk secretaris. Met deze maatregelen wordt beoogd een passend beveiligingsniveau te garanderen. De maatregelen zijn er mede op gericht onnodige, ongewenste verzameling en verdere verwerking van persoonsgegevens te voorkomen.

9. Bewaartermijn gegevens

Persoonsgegevens worden bewaard zolang dat noodzakelijk is gelet op de taak van de commissie en het doel van de verwerking en het niet in strijd is met de wet. De gegevens van personen die hebben aangegeven dat de door hen aangeleverde informatie niet binnen het onderzoek mag worden gebruikt, zullen worden vernietigd en niet binnen het onderzoek worden gebruikt. Na opheffing van de commissie worden de archiefbescheiden (m.u.v. de interviewverslagen van slachtoffers en de gespreksverslagen van gesprekken met belangenorganisaties) overgebracht naar het archief van het ministerie van Justitie en Veiligheid en na 10 jaar (op moment van schrijven nog 20 jaar) wordt alles overgebracht naar het Nationaal Archief waar het permanent wordt bewaard.

10. Rapportage

De commissie brengt op 1 juli 2022 een rapport uit aan de minister van Justitie en Veiligheid over haar bevindingen.

11. Looptijd gedragscode

De gedragscode loopt tot 1 juli 2022 of zoveel langer als het onderzoek loopt.

Bijlage A5 Integriteits- en geheimhoudingsverklaring

Ik verklaar het volgende als op persoonlijke titel benoemde voorzitter / benoemd lid / secretaris / ondersteuner / externe deskundige van een formeel ingestelde externe commissie.

Integriteit

Ik begrijp dat ik als voorzitter / lid / secretaris / ondersteuner / externe deskundige van een formeel ingestelde externe commissie van de rijksoverheid het publieke belang dien en dat dit werk een bijzondere verantwoordelijkheid met zich mee brengt. De samenleving moet op de rijksoverheid en dus ook op mij kunnen vertrouwen. Dat betekent dat ik mij steeds als een goed vertegenwoordiger van de commissie zal gedragen en zal handelen vanuit de integriteit waarden:

- onafhankelijk en onpartijdig;
- betrouwbaar en zorgvuldig;
- aanspreekbaar op mijn verantwoordelijkheid.

Belangenverstrengeling

Ik besef dat er op geen enkele manier sprake mag zijn van belangenverstrengeling. Als zich toch belangenverstrengeling voor kan doen, dan meld ik dit direct uit eigen beweging.

Geheimhouding en informatiebeveiliging

Ik ben op de hoogte gesteld van mijn verplichtingen met betrekking tot de geheimhouding van de aan mij toevertrouwde informatie. Ik ben mij bewust van mijn verantwoordelijkheid voor de beveiliging van informatie en informatiedragers. Ik ben mij er ook van bewust dat de plicht tot geheimhouding van informatie doorloopt na afloop van mijn werkzaamheden.

Naam en voorletters:

Naam commissie: Tijdelijke Onderzoekscommissie Georganiseerd Sadistisch Misbruik van Minderjarigen (commissie Hendriks)

Functie: voorzitter / lid / secretaris / ondersteuner / externe deskundige

Datum:

Handtekening:

Bijlage A6 Informatiebrief voor slachtoffers en toestemmingsverklaring

Informatiebrief over het onderzoek Georganiseerd sadistisch misbruik van minderjarigen

Geachte heer/mevrouw,

Bedankt voor uw interesse voor deelname aan dit onderzoek. Met deze informatiebrief willen we u op de hoogte brengen van de doelstellingen en de opzet van het onderzoek naar georganiseerd sadistisch misbruik van minderjarigen. Om te zorgen dat u een goede afweging kunt maken, geven we u eerst een toelichting zodat u weet aan wie, waarvoor en voor hoe lang u toestemming geeft.

Waar gaat het onderzoek over?

De onderzoekscommissie doet in opdracht van de minister van Justitie en Veiligheid onafhankelijk onderzoek naar het fenomeen georganiseerd sadistisch misbruik van minderjarigen. De commissie heeft als opdracht om

- 1) aan de minister te rapporteren over de beschikbare informatie over het fenomeen van georganiseerd sadistisch misbruik van minderjarigen in Nederland door gebruik te maken van zoveel mogelijk bronnen (inclusief slachtoffers, therapeuten, wetenschappelijke bronnen en deskundigen op dit specifieke terrein) en op basis van de bevindingen een advies te geven aan de opsporing.
- 2) de minister naar aanleiding van de moties Van den Berge c.s. en Van Nispen c.s. te adviseren over het instellen van een meldpunt en de werking ervan.

Onderzoeksopzet

Dit onderzoek is opgezet door de onderzoekscommissie en bestaat uit interviews met getroffen. Uw stem is heel belangrijk voor een gewogen advies. Wij zoeken voor de interviews 10-15 mensen die over hun ervaringen willen vertellen. Zij zijn tenminste 18 jaar oud.

Wat houdt uw deelname in?

Als u deelneemt vragen wij u een interview af te geven. Een interview neemt naar schatting een tot twee uur tijd in beslag, maar kan uitlopen als het nodig is. Het interview zal plaatsvinden op een voor u prettige en als veilig ervaren locatie. Dat kan ook online. Naar verwachting zullen de interviews tussen februari en mei 2022 worden afgenomen.

De commissieleden die de interviews afnemen, schrijven na afloop van de interviews een interviewverslag dat wordt opgeslagen in een beveiligde omgeving (bij de Universiteit Utrecht). De interviewverslagen worden gepseudonimiseerd. Pseudonimiseren is het vervangen van identificerende gegevens met bijvoorbeeld een bepaalde code. De persoonsgegevens kunnen dan niet meer aan een specifieke betrokkene worden gekoppeld.

De analyse van de verslagen die zij maken van gesprekken met getroffen gebruiken zij in het eindrapport dat zij voor de minister schrijven. In dit eindrapport worden de interviewverslagen anoniem verwerkt, dit betekent dat het eindrapport geen tot een persoon te herleiden gegevens bevat. Uw naam wordt niet gerapporteerd en ook belangrijke persoonskenmerken niet.

Mogelijke voor- en nadelen van deelname aan deze studie

Een interview brengt niet direct enig voordeel voor uzelf of direct betrokkenen. Wel zal uw verhaal ons helpen een gewogen advies te formuleren, wat helpt het vergroten van veiligheid in de toekomst te bewerkstelligen. Nadrukkelijk zijn uw ervaringen belangrijk hiervoor.

Een nadeel van deelname aan een interview is dat het u allereerst tijd kost. Daarnaast kan het interview emotionele reacties oproepen. Wanneer u als gevolg hiervan klachten ervaart, kunt u contact opnemen met een van de hulpverlenende organisaties onderaan deze informatiebrief.

Uw privacy

Uw privacy vinden wij erg belangrijk en wordt door ons beschermd. Wanneer de interviews zijn afgerond worden eventuele contactgegevens definitief verwijderd. Onderzoeksdata worden veilig opgeslagen en vertrouwelijk behandeld. Bij de publicatie van de resultaten in een rapportage zullen deze nooit te herleiden zijn naar individuele personen.

Voor het interview vragen wij u een 'informed consent'-formulier te ondertekenen. Daarin geeft u aan dat u op de hoogte bent van de onderzoeksopzet en akkoord gaat met een interview.

Deelname is vrijwillig

Deelname aan het onderzoek is geheel vrijwillig en vrijblijvend. U kunt op elk moment stoppen en uzelf terugtrekken uit het onderzoek en/of ervoor kiezen uw gegevens te laten verwijderen. Daarvoor kunt u contact met ons opnemen via de contactgegevens onderaan deze informatiebrief. Het is niet mogelijk om reeds geanonimiseerde gegevens met terugwerkende kracht te verwijderen, omdat deze geanonimiseerde data niet langer naar u terug te leiden zijn.

Over de onderzoekscommissie

Het onderzoeksteam bestaat uit drie onderzoekers verbonden aan de Tijdelijke Onderzoekscommissie Georganiseerd Sadistisch Misbruik van Minderjarigen, een externe onderzoeker in dienst van deze commissie en de secretaris. De interviews worden gedaan door mw. Trudy Mooren, klinisch psychologe en verbonden aan de Universiteit Utrecht, en mw. Anne-Marie Slotboom, psychologe en verbonden aan de Vrije Universiteit Amsterdam. Beide onderzoekers hebben veel ervaring met slachtoffer- en daderschap.

Klachtenfunctionaris

Indien u klachten heeft over dit onderzoek, kunt u deze mailen naar de klachtenfunctionaris via klachtenfunctionaris-fetcsocwet@uu.nl.

Nazorg

Heeft u hulp nodig omdat u psychische, sociale of lichamelijke klachten ervaart of omdat u zich zorgen maakt over iemand met deze klachten, dan kunt u met een van de onderstaande organisaties contact opnemen.

- [Kenniscentrum Transgenerationeel Georganiseerd Geweld \(KTGG\); info@ktgg.nl](#);
- [ARQ Centrum'45; https://www.centrum45.nl/nl/contact/](https://www.centrum45.nl/nl/contact/)

Contact

Heeft u vragen over deze brief? Dan kunt u contact opnemen met de secretaris van de commissie:

info@commissiehendriks.nl.

Met vriendelijke groet,
Prof. dr. Trudy Mooren en dr. Anne-Marie Slotboom
Projectleiders interviews getroffen
Namens de Tijdelijke Onderzoekscommissie Georganiseerd Sadistisch Misbruik van Minderjarigen

Toestemmingsverklaring Onderzoek Georganiseerd sadistisch misbruik van minderjarigen

Met dit interview vragen wij naar uw ervaringen met georganiseerd sadistisch misbruik. Mede door uw medewerking krijgen wij zicht op de ervaringen en gevolgen. Om uw gegevens te mogen gebruiken binnen dit onderzoek, is het wettelijk verplicht dat u hiervoor schriftelijk toestemming geeft. Daarom volgt de officiële verklaring hieronder.

- Ik verklaar hierbij op voor mij duidelijke wijze te zijn ingelicht over de aard en methode van het onderzoek, zoals uiteengezet in de informatiebrief. Mijn eventuele vragen zijn naar tevredenheid beantwoord. Ik heb genoeg tijd gehad om te beslissen of ik meedoe.
 - Ik stem geheel vrijwillig in met deelname aan dit onderzoek. Ik behoud daarbij het recht deze instemming weer in te trekken zonder dat ik daarvoor een reden behoeft op te geven en besef dat ik op elk moment mag stoppen met het onderzoek.
 - Ik weet dat voor het onderzoek de onderzoekers toegang tot mijn interviewgegevens kunnen krijgen. Ik geef toestemming voor inzage door deze personen.
 - Bij gebruik van mijn interview voor rapportage zal dit volledig geanonimiseerd gebeuren. Na afronding van het onderzoek worden alle eventuele ter beschikking gestelde persoonsgegevens verwijderd. Mijn gegevens zullen niet gebruikt worden voor andere onderzoeksdoeleinden buiten dit onderzoek.
- Ik onderstreep bovenstaande punten en wil meedoen aan dit onderzoek.
- Ja
- Nee

Naam participant:

Handtekening:

Datum: __ / __ / __

Ik verklaar dat ik de geïnterviewde volledig heb geïnformeerd over het genoemde onderzoek.

Als er tijdens het onderzoek informatie bekend wordt die de toestemming van de geïnterviewde zou kunnen beïnvloeden, dan breng ik hem/haar daarvan tijdig op de hoogte.

Naam onderzoeker (of diens vertegenwoordiger):

Handtekening:

Datum: __ / __ / __

Bijlage A7 Overzicht gesprekken met organisaties¹², wetenschappers en andere experts

Kenniscentrum Transgenerationeel Georganiseerd Geweld

22 april 2021; 16 september 2021; 16 maart 2022; 16 juni 2022; 31 oktober 2022	dhr. drs. H. Vos, algemeen bestuurslid
22 april 2021; 16 september 2021; 13 december 2021; 11 februari 2022; 16 maart 2022	dhr. ds. A. de Vries, voorzitter
22 april 2021; 16 september 2021; 31 oktober 2022	dhr. B. Kremer, secretaris
22 april 2021; 16 september 2021	mw. A. Kwant, penningmeester
31 oktober 2022	mw. I. Lamberts, organisatie ondersteuning

Spotlight

26 mei 2021; 29 oktober 2021; 16 maart 2022	mw. B. Verhofstad-Swinkels MSc
26 mei 2021; 29 oktober 2021	mw. S. Terpstra-Swinkels MSc

Stichting Misbruikt!

29 oktober 2021; 7 juni 2022; 8 juli 2022	mw. M. Freriks, directeur-bestuurder
7 juni 2022; 8 juli 2022	mw. mr. C. Dettmeijer-Vermeulen, voorzitter Raad van Toezicht

Stichting Lisa Tegen Georganiseerd Kindermisbruik

29 oktober 2021; 16 maart 2022	mw. mr. M. van Muiswinkel, directeur-bestuurder

VPRO/HUMAN (programmamaker Argos)

22 april 2021; 15 juli 2021; 11 november 2021	mw. S. Terlingen MA, onderzoeksjournalist
22 april 2021; 15 juli 2021; 11 november 2021	dhr. H. Jaspers, onderzoeksjournalist

Voormalige Werkgroep Fictieve Herinneringen

22 april 2021; 15 juli 2021	dhr. mr. J. Buijs
7 oktober 2021; 4 november 2021	mw. drs. M. Bakker-Slotboom
7 oktober 2021; 4 november 2021	dhr. mr. E. Bakker
12 oktober 2021	dhr. R. Kok

¹² Voor het deelrapport over meldpunten heeft de Commissie met een groot aantal organisaties gesproken. In verband met de soms gevoelige informatie die zij gaven en de wens van sommige personen om anoniem mee te werken, zijn niet al deze gesprekken opgenomen in dit overzicht.

De Doos van Pandora

26 mei 2021	mw. S. van der Stoel, initiatiefnemer

Stichting VPSG

5 oktober 2022	mw. drs. G. van der Leest, coördinator

Sektesignaal

10 juni 2021; 5 november 2021	mw. K. Krijnen, operationeel manager

Meld Misdaad Anoniem

10 juni 2021; 12 januari 2022	mw. K. Krijnen, relatiemanager

Landelijke Expertisegroep Bijzondere Zedenzaken

22 april 2021; 16 juni 2021; 8 september 2021; 23 maart 2022	mw. mr. drs. N. Nierop, coördinator en rapporteur
22 april 2021; 16 juni 2021; 8 september 2021; 23 maart 2022	mw. M. ter Beek MSc, onderzoekspsycholoog en onderzoeker
8 september 2021	mw. drs. F. van den Heuvel, coördinator en onderzoekspsycholoog ¹³

Voormalige leden van de voormalige Commissie Hulsenbek

28 oktober 2021	dhr. em. prof. dr. H. Baartman
18 november 2021; 30 juni 2022	dhr. em. prof. dr. P. van Koppen

Politie (Landelijke Eenheid)

23 september 2021	dhr. B. van Mierlo MSc, Landelijk coördinator Team bestrijding kinderpornografie en kinderseksuïerisme (TBKK)
3 juni 2022; 20 juni 2022	zeven TBKK-analisten (per gesprek in andere samenstelling)*
7 juli 2022	mw. L. van Lier MCI, senior adviseur zeden

*Om privacyredenen zijn de namen van de medewerkers niet vermeld

Landelijk Parket (OM)

17 mei 2022; 3 juni 2022	vier OM-medewerkers (per gesprek in andere samenstelling)*

*Om privacyredenen zijn de namen van de medewerkers niet vermeld

¹³ Bij het verschijnen van voorliggend rapport is mevr. Van den Heuvel niet langer coördinator van de LEBZ.

Wetenschap

18 november 2021	mw. drs. J. Terwiel, GZ-psycholoog gespecialiseerd in de psychologie en behandeling aangaande machtsdynamieken in onder meer sektes
30 november 2021	dhr. drs. P. Wilms, zelfstandig economisch consultant in de publieke sector, projectleider van het onderzoek '(On)mogelijkheden onderzoek omvang kindermishandeling. Een methodologische verkenning'
15 februari 2022	mw. prof. dr. R. Huntjens, hoogleraar Experimentele Klinische Psychologie, Rijksuniversiteit Groningen
31 mei 2022	dhr. prof. mr. dr. F. Oldenhuis, bijzonder hoogleraar Religie en Recht, Rijksuniversiteit Groningen
20 juni 2022	dhr. prof. dr. H. Otgaar, hoogleraar rechtspsychologie, Maastricht University, en onderzoeksprofessor rechtspsychologie, KU Leuven
4 augustus 2022	dhr. prof. dr. W. Hanegraaff, hoogleraar geschiedenis van de hermetische filosofie en aanverwante stromingen, Universiteit van Amsterdam

Nationaal Rapporteur Mensenhandel en Seksueel Geweld tegen Kinderen

9 december 2021	mw. M. van der Bruggen MA MSc, senior onderzoeker
27 januari 2022	dhr. mr. H. Bolhaar
27 januari 2022	dhr. drs. R. Hoving, directeur van het bureau

Herroepers

1 december 2021	Herroeper 1*
12 mei 2022	Herroeper 2*

*Om privacyredenen zijn de namen van de medewerkers niet vermeld

Centrum Seksueel Geweld

5 oktober 2022	mw. dr. I. Bicanic, coördinator landelijk Centrum Seksueel Geweld

CoMensha

12 januari 2022	Medewerker meldpunt 1*
28 januari 2022	Medewerker meldpunt 2*

7 maart 2022	dhr. mr. B. Oedayrajsingh Varma, manager

**Om privacyredenen zijn de namen van de medewerkers niet vermeld*

Veilig Thuis

19 april 2022	mw. M. Vrancken, inhoudelijk manager van Veilig Thuis, regio Noord Midden Limburg

Therapeuten

29 april 2022	mw. drs. C. Kraaij, klinisch psycholoog-psychotherapeut
10 mei 2022	mw. dr. S. Boon, klinisch psycholoog en psychotherapeut
22 februari 2022	dhr. dr. E. Nijenhuis, klinisch psycholoog, psychotherapeut, onderzoeker en consultant op het gebied van ernstig trauma
8 juni 2022	mw. M. van den Dungen, klinisch psycholoog en psychotherapeut
15 juli 2022	mw. drs. D. Tijdink, psychiater/psychotherapeut Transit, GGz Centraal
23 augustus 2022	mw. prof. dr. M. Rijkeboer, bijzonder hoogleraar persoonlijkheidsstoornissen bij het <i>Department of Clinical Psychological Science, Faculty of Psychology and Neurosciences, Maastricht University</i> . Tevens is zij klinisch psycholoog en psychotherapeut

Particuliere stichtingen gericht op bestrijding van online seksueel misbruik

15 juni 2022	dhr. mr. G. van Aartsen, oprichter Child Protection Research Centre (CPRC)
27 juli 2022	mw. A. Gerkens, directeur van het Expertisebureau Online Kindermisbruik (EOKM)

Unabhängige Beauftragte für Fragen des sexuellen Kindesmissbrauchs (UBSKM)

2 september 2022	mw. dr. Manuela Stötzel, psycholoog en directeur van het stafbureau van de USBKM
	mw. Susanne Fasholz, jurist en hoofd beleidsadvies van de USBKM
	mw. Jelena Gerke, psycholoog en onderzoeker
	mw. dr. Ursula Gast, psychotherapeut en specialist op het gebied van traumatherapie
	mw. Julia Hiller, jurist van de USBKM

	mw. Tanja von Bodelschwingh, medewerker van de N.I.N.A. e.V., hulplijn voor seksueel misbruik
	mw. Eva Lauer-von Lüpke, medewerker van de Berta, hulplijn specifiek voor ritueel misbruik
	mw. dr. Susanne Nick, psycholoog en wetenschapper
	mw. prof. dr. Silke Gahleitner, psychooog en professor in de klinische psychologie en maatschappelijk werk, <i>Alice Salomon Hochschule Berlin</i> .

Bijlage A8 Het meldpunt in Duitsland: de Unabhängige Beauftragte für Fragen des sexuellen Kindesmissbrauchs

De Commissie acht het van belang te profiteren van ervaringen in het buitenland met een meldpunt dat ook specifiek bedoeld is voor ritueel misbruik. Zover bekend is Duitsland het enige land ter wereld waar ervaring is opgedaan met een dergelijk meldpunt. Om deze reden heeft de Commissie contact gezocht met de 'Unabhängige Beauftragte für Fragen des sexuellen Kindesmissbrauchs' (UBSKM¹⁴) in Berlijn. Op 2 september 2022 is uitgebreid gesproken met beleidsmedewerkers, wetenschappers en hulpverleners die zich specifiek met ritueel misbruik (in het Duits 'rituelle Gewalt') bezighouden. Op basis van dit gesprek en op basis van publiek toegankelijke informatie kwam de Commissie tot de hieronder beschreven inzichten.

De UBSKM

De UBSKM is deel van het Duitse *Bundesministerium für Familie, Senioren, Frauen und Jugend*, maar is zoals de naam al aangeeft grotendeels onafhankelijk daarvan. De UBSKM is in 2010 ontstaan, naar aanleiding van een aantal grote nationale onderzoeken naar seksueel misbruik. Vanaf het begin kwamen daarbij een relatief groot aantal meldingen over ritueel misbruik binnen, en daarom is in 2012 en 2013 een speciale werkgroep voor ritueel misbruik opgezet. In 2015 is binnen de UBSKM de 'Betroffenenrat' opgericht, waarin ook veel slachtoffers van ritueel misbruik plaatsnemen. De UBSKM bestaat uit de Regeringscommissaris, ondersteund door een stafbureau, en geadviseerd door de *Betroffenenrat*. Sinds april 2022 is mevrouw Kerstin Claus de Regeringscommissaris. In het stafbureau zijn onder andere juristen, pedagogen, psychologen en wetenschappers vertegenwoordigd. De doelstellingen van de UBSKM omvatten:

1. Informeren, bewustzijn creëren en informatie verschaffen rondom het thema seksueel misbruik van minderjarigen.
2. De bescherming van minderjarige misbruikslachtoffers verbeteren, en ondersteuning aan hen bieden.
3. Identificatie van gebreken in wetgeving en onderzoek rondom het thema seksueel misbruik van minderjarigen.
4. Belangenbehartiging van mensen die in hun jeugd misbruikt zijn.
5. Een systematische en onafhankelijke omgang met seksueel misbruik van minderjarigen in heel Duitsland organiseren.

De doelstellingen betreffende ritueel misbruik zijn niet officieel geformuleerd, maar omvatten volgens de medewerkers ook bewustwording van de samenleving, politiek en andere belanghebbenden, alsmede kwalificatie en professionalisering van hulpverlening. Verschillende betrokkenen zoals hulpverleners, wetenschappers, ervaringsdeskundigen, politiek medewerkers en journalisten werken samen in deze werkgroep.

De UBSKM heeft enkele informatie- en beleidsdocumenten over ritueel misbruik gepubliceerd, die op de website te vinden zijn. Zij zijn ook betrokken geweest bij het opstellen van beleidsaanbevelingen voor ritueel misbruik vanuit het ministerie.¹⁵ Daarbij zijn aanbevelingen voor preventie, interventie en hulp voor slachtoffers gedaan. De aanbevelingen zijn gemaakt in samenwerking met Duitse

¹⁴ <https://beauftragte-missbrauch.de/>

¹⁵ End Child Prostitution in Asian Tourism. https://ecpat.de/wp-content/uploads/2018/11/kiz_ecpat_expertise_fachtag_april2018_engl_final.pdf

instellingen voor kindbescherming¹⁶ en met ECPAT¹⁷, een internationaal samenwerkingsverband voor bestrijding van seksuele uitbuiting van kinderen.

Stichting N.I.N.A. en de Berta-hulplijn

De UBSKM ondersteunt en financiert in Duitsland het hulpportaal voor seksueel misbruik¹⁸. Op dit portaal kan hulpverlening in de regio gevonden worden, waaronder therapeutische en juridische hulp. Daarnaast is er een telefonische hulplijn en een online-advies functie, die door de Stichting N.I.N.A.¹⁹ wordt uitgevoerd. Bellen naar de hulplijn is gratis en anoniem. De hulp vanuit Stichting N.I.N.A. is voor seksueel misbruik in het algemeen, en de stichting is de enige landelijke hulplijn specifiek voor seksueel geweld. Op de website van Stichting N.I.N.A. is een handleiding te vinden die slachtoffers van georganiseerd ritueel misbruik kan helpen om aan de invloed van een netwerk te ontkomen.²⁰

Onder Stichting N.I.N.A. valt ook de specifieke hulplijn voor ritueel misbruik, genaamd Berta²¹. Berta heeft een algemeen telefoonnummer. Als slachtoffers of anderen zich daar gemeld hebben, kunnen zij ook een specifiek telefoonnummer krijgen, zodat zij een volgende keer met dezelfde hulpverlener kunnen praten. Dit is belangrijk om een vertrouwensband op te bouwen. De richtlijn is om maximaal vijf telefoongesprekken met een slachtoffer te voeren, en daarna moet doorverwijzing naar hulpverlening gerealiseerd zijn. De focus ligt veelal op het vinden van psychosociale hulp, en soms op het vinden van juridische hulp. Hulp bij het voorbereiden van een aangifte wordt ook geboden, maar vaak wordt het doen van aangifte afgeraden vanwege het lange en zware traject dat het slachtoffer te wachten staat.

Er is geen lijst met specifieke instellingen of therapeuten waarnaar door het hulpportaal wordt doorverwezen. Dit komt omdat het moeilijk is om zicht te krijgen op de specifieke kennis van individuele therapeuten. Gespecialiseerde traumatherapeuten kennen vaak ook lange wachtlijsten. Verwijzing vindt dan ook voornamelijk plaats naar algemene hulpinstellingen of klinieken. Er wordt geen standaardprotocol gebruikt om slachtoffers door te verwijzen en er worden ook geen specifieke therapievormen aanbevolen vanuit het hulpportaal. De gesproken experts geven echter aan dat er wel behoefte is aan meer specialistische hulp, waarbij therapeuten ervaring hebben met verschillende soorten traumatherapie en met de diagnostiek en behandeling van DIS. Daarbij zou ook bijscholing en intervisie georganiseerd moeten zijn.

De experts van de UBSKM geven aan dat er behoefte is aan bescherming van slachtoffers tegen bedreiging en geweld. Safe houses zijn hiervoor nodig, maar die bestaan nauwelijks in Duitsland. Nu kunnen safe houses die voor vrouwen en kinderen die met huiselijk geweld te maken hebben in enige mate worden gebruikt.

Politie, justitie en opsporing

Politie en justitie zijn (nog) niet betrokken bij het Duitse meldpunt en er is nog geen gerichte strategie om dit te realiseren. Volgens de UBSKM moet eerst vanuit de opsporingsinstanties zelf meer kennis komen over ritueel misbruik, en daarmee erkenning van het probleem. De afdelingen die zich met kinder- en mensenhandel bezighouden, zouden hier naar mening van de gesproken

¹⁶ <https://www.kinderschutz-zentren.org/>

¹⁷ <https://ecpat.org/>

¹⁸ <https://www.hilfe-portal-missbrauch.de/startseite>

¹⁹ Nationale Infoline, Netzwerk und Anlaufstelle. <https://nina-info.de/>

²⁰ https://nina-info.de/images/Support-Ein_Leitfaden-komprimiert.pdf

²¹ <https://nina-info.de/bertha>

experts het meest geschikt voor zijn. Enkele van de gesproken experts denken dat medewerkers van politie en justitie bij netwerken van ritueel misbruik betrokken zijn, wat de opsporing uiteraard zou bemoeilijken.

Er zijn bij de gesproken experts geen veroordelingen van daders van ritueel misbruik in Duitsland bekend. Er zijn wel veroordelingen voor georganiseerd seksueel geweld, en daar zouden wel rituele kenmerken aanwezig kunnen zijn. Ook is er in Duitsland geen beeldmateriaal bekend van ritueel misbruik. Dit zou volgens de experts kunnen komen doordat rituele aspecten van het misbruik niet vastgelegd worden. Het seksueel misbruik van andere kinderen door slachtoffers, zou aldus de experts wel vastgelegd zijn, met als doel dit als chantagemiddel te gebruiken. Dat materiaal zou dan dus niet te onderscheiden zijn van ander beeldmateriaal van seksueel misbruik.

Conclusie

Naar mening van de Commissie kan er veel geleerd worden van de ervaringen van het meldpunt in Duitsland. Onder andere de multidisciplinaire samenwerking waarbij therapeuten en andere hulpverleners, wetenschappers, juristen en ervaringsdeskundigen bijeenkomen, levert een platform op waarin kennis vergaard en gedeeld wordt. Ook het hulpportaal, inclusief telefonische hulplijn en chatfunctie, lijkt een goed instrument om slachtoffers te helpen om hulp te vinden. Binnen het meldpunt dient specialistische kennis aanwezig te zijn waarop medewerkers kunnen terugvallen. Als vervolg op een verwijzing door het meldpunt is het organiseren van specialistische hulp van belang, inclusief bijscholing en supervisie. De Commissie meent dat de zeer beperkte contacten tussen het meldpunt en politie/justitie in Duitsland het doen van aangifte in de weg staat.

Bijlage A9 Samenstelling leescommissie

Een concept van het rapport is voorgelegd aan een aantal deskundigen. Zij zijn gevraagd het te lezen en te letten op de hoofdlijnen, vorm, toon en het evenwicht tussen de verschillende onderdelen en de adviezen. Zij hebben een schriftelijke reactie gegeven op het rapport en met elk van hen heeft een gesprek plaatsgevonden naar aanleiding van deze reactie. De Commissie heeft dankbaar gebruik gemaakt van hun adviezen. Deze deskundigen zijn niet verantwoordelijk voor de inhoud van het rapport en de daarin gegeven adviezen.

De leescommissie bestond uit:

Prof. dr. mr. M. Kalverboer, Kinderombudsman en bijzonder hoogleraar Kind, (Ortho)pedagogiek en Kinder- en Vreemdelingenrechten aan de Rijksuniversiteit Groningen

Dr. C. Ruppert, secretaris van de Commissie Samson en Commissie De Winter

Prof. dr. I. Keygnaert, hoogleraar seksuele en reproductieve gezondheid, Universiteit Gent

Drs. M. Hamer, regeringscommissaris seksueel grensoverschrijdend gedrag en seksueel geweld

Bijlage A10 Advies vanuit belangenverenigingen over aangifte, opsporing en een meldpunt

Aandachtspunten voor aangifte en opsporing

De vier eerdergenoemde belangenverenigingen van slachtoffers van georganiseerd sadistisch misbruik, Spotlight, Stichting Misbruikt!, Spotlight, Stichting Lisa Tegen Georganiseerd Kindermisbruik en het KTG hebber op verscheidene manieren input geleverd aan de Commissie (zie vanaf volgende pagina).

Een belangrijk punt dat door hen naar voren werd gebracht, is dat ze graag een focus zouden zien op het georganiseerde aspect van het misbruik, waarbij een misbruiknetwerk als criminele organisatie aangemerkt zou moeten worden. Ze pleiten er daarom voor om de verantwoordelijkheid van opsporingsonderzoek bij georganiseerd sadistisch misbruik onder te brengen bij de politieonderdelen die mensenhandel onderzoeken, en niet bij de zedenrecherche zoals nu gebeurt. Dit sluit aan bij informatie vanuit meldpunten als Fier en CoMensha, die zich op mensenhandel en uitbuiting richten, en die enkele gevallen gezien hebben van georganiseerd sadistisch misbruik. Het Centrum tegen Kinderhandel en Mensenhandel (CKM) heeft ook onlangs gerapporteerd over de betrokkenheid van ouders in georganiseerde seksuele uitbuiting van kinderen²². Ook Duitse experts (zie [bijlage A8](#)) gaven aan dat zij een voorkeur hebben voor opsporing vanuit een mensenhandelperspectief in plaats van een zedenzakenperspectief.

De belangenverenigingen bepleiten ook een vergroting van het vertrouwen van slachtoffers in het opsporingstraject, onder andere door meer gespecialiseerde kennis van georganiseerd sadistisch misbruik te organiseren. Ook de aanwezigheid van een persoon die door het slachtoffer vertrouwd wordt bij het meldings- en aangifteproces zien ze als wenselijk. Verder vragen ze aandacht voor de veiligheid van slachtoffers, onder meer door de beschikbaarheid van *safe houses* en door de verzekering dat dossiers afgeschermd en beveiligd zijn. Tijdige verzameling van fysiek bewijs door middel van lichamelijk en forensisch onderzoek en gebruik van digitale en financiële opsporingsmiddelen worden als belangrijk aangemerkt in het politieonderzoek. Tot slot wordt gewezen op het belang van internationale samenwerking bij politieonderzoek.

Aandachtspunten voor een meldpunt

Belangenverenigingen van slachtoffers spreken zich uit voor een meldpunt waarin zorgverlening, veiligheid van slachtoffers, en opsporing samenkomen. Anoniem melden met oog voor privacy wordt als essentieel gezien. Het meldpunt zou ook moeten dienen als knooppunt van kennis over georganiseerd sadistisch misbruik. Een goede relatie met bestaande gespecialiseerde hulpverleningsstructuren wordt als belangrijk gezien, met aansluiting op verschillende zorgdisciplines. Ervaringsdeskundigen zouden in het meldpunt betrokken moeten worden, en die zouden onder andere een rol kunnen spelen bij het bijscholen van opsporingsambtenaren.

²² Bron: <https://nos.nl/artikel/2448721-meldpunt-een-op-zes-slachtoffers-mensenhandel-uitgebuit-door-ouders> Geraadpleegd op 13 november 2022.

Aanbeveling Meldpunt Georganiseerd Seksueel Misbruik

16 oktober 2022

Inleiding

Deze aanbeveling is opgesteld in overleg met Stichting Kenniscentrum TTG, Spotlight en Stichting Lisa tegen Georganiseerd Sadistisch Kindermisbruik. Op verzoek van de Commissie Hendriks is hieronder een aanzet gegeven voor de oprichting van een Meldpunt georganiseerd seksueel misbruik.²³ Het betreft een aanvulling op het gemeenschappelijk advies betreffende opsporing van Georganiseerd Seksueel Misbruik.²⁴ Zoals in dat advies aangegeven en zoals de stichting uit eigen ervaring bekend is, gaat het in deze om zware criminaliteit hetwelk de reikwijdte van wat valt onder 'zedes' verre overschrijdt. Het gaat hier om - naast criminaliteit welke is opgenomen in de zedentitel van het wetboek van strafrecht - mensenhandel, zware mishandeling, bedreiging, soms zelfs moord en doodslag. Vaak beperkt het werkkterrein van een dergelijke criminele organisatie zich niet tot Nederland. Het is bij deze vorm van georganiseerd seksueel misbruik kenmerkend dat slachtoffers er veelal van jongs af aan, jaren achtereen, in gevangen zitten en als het ware geheersenspoeld zijn. De term gevangen moet in deze vrij letterlijk worden genomen: het is voor deze slachtoffers vrijwel onmogelijk te ontsnappen, en vaak gaat dit ten koste van hun eigen vrijheid. Zonder hulp van derden is de basale vrijheid voor hen voor geen optie. Deze elementen samen (zware criminaliteit en complexe psychologische zorg) vereisen buitengewoon gespecialiseerde zorg.

Het Meldpunt moet hierin de spil vormen tussen zorg, veiligheid en opsporing en moet gebed zijn in een onafhankelijke (structureel gefinancierde) organisatie: een veilig landelijk Meldpunt voor deze slachtoffers. De specialistische kennis en de vergaande zorg voor veiligheid die hiervoor vereist zijn, maken het onderbrengen van deze hulp over meerdere bestaande organisaties niet opportuun en zelfs zeer ongewenst. Deze slachtoffers zijn erop ingesteld om bestaande organisaties te wantrouwen. En ieder niettemin gesteld vertrouwen heeft voor hen tot een deceptie geleid. Stichting Misbruikt! heeft inmiddels meerdere contacten in het buitenland waar het bestaan van dit soort netwerken ook wordt onderkend, bestudeerd en opgespoord. Gelet hierop en op de grensoverschrijdende activiteiten van de criminele organisatie moet binnen het Meldpunt ook ruimte zijn voor het leggen en intensiveren van deze contacten en voor onderzoek.

Meldpunt

Het Meldpunt is een professionele organisatie waar kennis, zowel nationaal als internationaal, van deze vorm van criminaliteit aanwezig is. Vanuit die kennis kunnen getuigenissen van slachtoffers en alle binnenkomende informatie op waarde worden geschat. Slachtoffers worden benaderd vanuit 'geloven'. Voorop moet staan dat toenemende kennis van dit soort criminele netwerken noodzakelijk is om Nederland veilig te maken voor alle kinderen. Niet alleen geloven is belangrijk maar ook het beschikbaar zijn van hulp. Het Meldpunt kan niet alle expertise in huis hebben maar moet

²³ Tijdens het gesprek met de Commissie Hendriks op 7 juni jl. hebben Corinne Dettmeijer en Miranda Freriks van Jan Hendriks de vraag gekregen een voorstel te schrijven voor de uitvoering van een Meldpunt voor slachtoffers van georganiseerd sadistisch kindermisbruik.

²⁴ Brief d.d. 18 september 2022 verzonden namens: Stichting Kenniscentrum TGG, Stichting Misbruikt!, Spotlight en Stichting Lisa tegen Georganiseerd Sadistisch Kindermisbruik

rechtstreeks toegang hebben tot en een beroep kunnen doen op een gespecialiseerd team, waarvan psychologen/(kinder)psychiaters, juristen, gespecialiseerde politie en forensisch artsen deel uitmaken. Het Meldpunt moet zowel in Nederland als daarbuiten veilig adequate hulp kunnen realiseren voor slachtoffers. Ook hulpverleners en andere omstanders die een vermoeden hebben van georganiseerd sadistisch misbruik kunnen zich wenden tot het Meldpunt.

Aanpak

Het proces om te komen tot een Meldpunt zou verdeeld moeten worden in twee fasen, te beginnen met het maken van een Plan van Aanpak door een Kernteam en vervolgens de organisatie en implementatie van het Meldpunt. Het benoemen van een Kernteam dat in het eerste half jaar het Plan van Aanpak ontwikkelt is onderdeel van de eerste fase. Dit team bestaat uit een kwartiermaker gesteund door een Raad van Advies bestaande uit een voorzitter²⁵ en twee leden die samen kennis van mensenhandel en van internationale aspecten hebben. In de uitvoerende fase kan een project assistent en/of projectleider ondersteunend zijn. Het Plan van Aanpak moet de volgende punten bevatten:

- Blauwdruk organisatie inrichting en bedrijfsvoering
- Positionering Meldpunt in nationale en internationale context
- Het instellen van een 'Betrokkenenraad', naar Duits voorbeeld, bestaande uit ervaringsdeskundigen en trauma specialisten uit de zorg
- Route naar veiligheid, hulpverlening, gespecialiseerde politie en justitie
- Zorgpad ggz, medisch en mogelijkheid tot triage
- Veiligheid voor slachtoffers, omstanders en medewerkers
- Kwaliteitsborging (inclusief screening en intervisie medewerkers)
- Organisatie van een safe house-constructie
- Organisatie telefonische hulplijn voor mensen die in acuut gevaar zijn
- Relatie met CSG, Kindertelefoon, Slachtofferhulp Nederland e.a.
- Begroting voor minimaal 5 jaar
- Eventueel integratie Sekte Signaal in overleg
- Onderzoek

De relatie met de politie verdient specifieke aandacht. Waar het Meldpunt als spil voor de slachtoffers dient, moet ook binnen de politie een landelijk gespecialiseerd team klaar staan. Dat kan gaan over het opnemen van een aangifte, maar ook het in veiligheid brengen van een slachtoffer. Maar bovenal moet dat team de kennis en kunde hebben om opsporing en onderzoek te verrichten naar een criminele organisatie zonder dat de veiligheid van een slachtoffer daarmee in gevaar komt. Slachtoffers moeten kunnen vertrouwen dat hun informatie niet leidt tot hun onveiligheid. Dit team en het Meldpunt zijn samen de motor om deze vorm van georganiseerde criminaliteit aan te pakken en slachtoffers veiligheid en zorg te garanderen.

Tot slot

De organisatie van een gespecialiseerd Meldpunt met extra veiligheidsmaatregelen, dat zorg moet dragen voor de getraumatiseerde overlevende van de in Nederland opererende georganiseerde sadistische netwerken, vereist een zeer specialistische aanpak. Voor dit Meldpunt dient een specifiek kader te worden ontwikkeld. Zonder reeds opgedane specialistische kennis van, ervaring met en

²⁵ Gezien het werkveld van de Stichting Misbruikt! en de bemoeienis die de stichting reeds met de doelgroep heeft verdient het aanbeveling de directeur te benoemen tot kwartiermaker en de voorzitter van de Raad van Toezicht van de stichting tot voorzitter van de Raad van Advies van het Meldpunt.

vertrouwen van deze doelgroep kan het onmogelijk tot een succes leiden. De Stichting Misbruikt! beschikt over die kennis en geniet aantoonbaar het vertrouwen van een groot en groeiend aantal slachtoffers. De inschakeling van de Stichting Misbruikt! om bovengenoemd plan uit te voeren ligt dan ook voor de hand. De stichting is daartoe ook bereid. De bescherming en veiligheid van de slachtoffers van deze vorm van zware georganiseerde criminaliteit staat altijd voorop. Zo ook hun autonomie.

Advies betreffende opsporing van georganiseerd sadistisch misbruik (met of zonder geritualiseerde kenmerken), 18 september 2022

**Stichting Kenniscentrum TGG
Stichting Misbruikt!
Spotlight
Lisa tegen Georganiseerd Kindermisbruik**

Inleiding

Uw commissie heeft uitgebreid onderzoek gedaan naar deze vorm van misbruik en daarbij vele slachtoffers gehoord. Een aantal kenmerken van het geweld dat deze slachtoffers hebben ondervonden, de problemen die er zijn bij het doen van aangifte en het gebrekkige opsporingsonderzoek alsmede het gevaar voor hun veiligheid zijn daarbij aan de orde geweest. Ook de rol van het L.E.B.Z. is door veel slachtoffers als zeer negatief ervaren. Er is in de afgelopen jaren een beperkt aantal aangiften geweest, met sporadisch een min of meer succesvolle vervolging. Immers zelfs als een veroordeling van een enkele verdachte is gevolgd, dan nog is de opsporing en vervolging beperkt gebleven tot een enkele of enkele verdachte(n) en is onderzoek van een netwerk achterwege gebleven. Ook is voor de slachtoffers die de moed hebben opgebracht naar de politie te stappen een leven van grote onveiligheid en vaak onderduiken gevolgd. Net als bij de Maffia is het voor slachtoffers vrijwel onmogelijk aan dit soort netwerken te ontsnappen en een normaal leven te leiden.

Uit de verhalen van de slachtoffers is uw commissie ook duidelijk geworden dat het hier niet gaat om een enkel strafbaar feit maar om een manier van leven die hen wordt opgelegd door het netwerk. Veel slachtoffers blijken ook als volwassene nog onder invloed te staan van het dadernetwerk, niet alleen op directe wijze, maar ook vanuit hun gefragmenteerde zelf, waar persoonlijkheidsdelen aanwezig zijn die nog steeds loyaal zijn aan het netwerk, en ook opdrachten kunnen uitvoeren die verhalen/getuigenissen onwaarachtig maken, desinformatie laten meelopen en contacten saboteren.

Slachtoffers van georganiseerd sadistisch misbruik zijn veelal mensen die vanaf hun vroegste jeugd hebben geleefd in onveilige, beangstigende en gewelddadige omstandigheden, zonder enige werkelijke veiligheid. Frequent is daarbij sprake van indoctrinatie, mind control en bewust creëren van dissociatieve persoonlijkheidsdelen die opdrachten hebben ontvangen om de netwerken te beschermen. Ten gevolge hiervan is het voor velen van hen ten enenmale onmogelijk een consistent en congruent verhaal over wat hun is aangedaan te vertellen. Extra complicerend werkt vervolgens dat sommige van de gedissocieerde persoonlijkheidsdelen de taak hebben verwarde en tegenstrijdige verhalen te vertellen, teneinde ongeloofwaardig over te komen.

Als er sprake is van georganiseerd sadistisch misbruik zal een gang naar de politie vaak pas plaatsvinden jaren nadien, met alle consequenties voor het vinden van strafrechtelijk bewijs. Echter, ook al vindt de aangifte plaats als degene die de aangifte doet reeds volwassene is, dan nog is het zeer goed mogelijk dat zij/hij nog steeds onder invloed van de ouders staat.

Bij aangiftes en opsporing in mensenhandel zaken is algemeen aanvaard dat slachtoffers vaak ernstig geïndoctrineerd zijn door de mensenhandela(a)r(en), doodsbang gemaakt zijn voor politie en justitie, vaak jaren wachten met hun gang naar de politie en zelfs andere signalen afgeven en tot slot vaak slechts in meerdere fasen hun verhaal kunnen vertellen. Ook het feit dat deze slachtoffers moeite hebben in één keer een coherent verhaal te vertellen is bekend bij de rechercheurs van AVIM (recherche belast met de opsporing van mensenhandel zaken). Een verhaal als: 'ik ben jarenlang opgesloten en werd verkocht voor seks. Het huis had een groene deur, er stonden bomen voor de deur en er was een benzinstation op de hoek' kan en moet leiden tot onderzoek. En dat gebeurt

ook, juist ook omdat het uitgangspunt bij de opsporing van dergelijke criminaliteit is, het respect voor een slachtoffer dat zich durft te melden en de wens om deze vreselijke vorm van criminaliteit serieus aan te pakken en niet, zoals bij Zeden, de allesoverheersende zorg dat de verklaring niet waar zou zijn, welke er zelfs toe kan leiden dat geen adequaat onderzoek wordt gedaan. Dit laatste is een teken van ernstig disrespect voor deze groep slachtoffers.

Slachtoffers van georganiseerd sadistisch seksueel misbruik zien politie en justitie niet als toevluchtsoord maar als bron van onveiligheid. Dat is een ernstige constatering in een land als Nederland. Helaas zeggen slachtoffers dat de enkele keer dat een slachtoffer wel vertrouwen heeft getoond in de politie, dat vertrouwen is beschaamd. Ook die constatering is uiterst navrant. In Duitsland is inmiddels door de overheid erkend dat het bestaan van georganiseerd satanisch (ritueel) seksueel misbruik reëel is en zijn er allerlei maatregelen genomen om dit aan te pakken. Wij hebben begrepen dat uw commissie ook in Duitsland te rade is gegaan en wij gaan ervan uit dat u in uw advisering de resultaten van dat bezoek zult opnemen. Belangrijk in de Duitse aanpak is de 'Betroffenenrat', een adviesorgaan met o.a. ervaringsdeskundigen. Met klem verzoeken wij u ook voor Nederland een dergelijke Raad te adviseren.

De zaak Lisa

Er is in feite maar één zaak van georganiseerd sadistisch seksueel misbruik waar de handelingen van politie en justitie zo uitvoerig zijn gedocumenteerd als de zaak Lisa. Achter die woorden gaat een wereld van geweld, trauma en verdriet voor het hele gezin waarvan Lisa deel uitmaakt, schuil. De zaken die daar misgingen zouden een leidraad moeten vormen voor hoe bejegening, opsporing en vervolging en hulpverlening wel moeten plaatsvinden.

Digitaal onderzoek heeft niet plaats gevonden. Computers die waren ingeleverd bij de politie zijn slechts 'bekeken' en niet onderzocht, ondanks het feit dat bij de aangifte het maken van afbeeldingen was aangegeven. Vervolgens zijn die computers gegeven aan degene die door Lisa als verdachte werd aangewezen.

- Deze persoon, noch de later door Lisa genoemde deelnemers van de groep die, zoals zij zei, haar hadden misbruikt, zijn ooit als verdachte gehoord; Doorzoeking van de woning (en) heeft niet plaatsgevonden. Gegevensdragers zijn niet in beslaggenomen.
- Het staat vast dat Lisa als jong meisje een kind heeft gebaard. Hiervoor is bewijs voorhanden. Niettemin heeft dit gegeven nooit geleid tot onderzoek. Waar is die baby? Is de baby, zoals Lisa zegt, verkracht en vermoord? Natuurlijk is de gedachte dat een 'keurige' man dit doet vrijwel onbevattelijk maar het bewijs van het baren, had tot onderzoek moeten leiden en had gezien moeten worden als een ondersteuning van haar verklaring. In haar zaak is haar verklaring zondermeer als verzonnen afgedaan. Dat kan niet met zulke feiten.
- Er waren aanwijzingen dat met de verkoop van afbeeldingen van seksueel misbruik van kinderen geld werd verdiend. Hiernaar is geen onderzoek gedaan. Financieel onderzoek had hier zeker in de rede gelegen.
- Verklaringen van getuigen, die lid waren van het gezin van Lisa, werden afgedaan als 'uit één bron'.
- Technisch onderzoek naar bijvoorbeeld de plaatsen die door Lisa als plaats delict waren aangewezen, dan wel naar de plaats waarvan zij aangaf dat het lijkje van haar baby was begraven, hebben pas na verloop van geruime tijd plaatsgevonden, waardoor sporen konden worden verwijderd.

- De rol van het L.E.B.Z. was onprofessioneel en vooringenomen²⁶. Zo is het medisch onderzoek ten aanzien van het baren van het kind door Lisa niet afgewacht. Het is algemeen bekend dat het L.E.B.Z. het bestaan van dit soort netwerken niet gelooft. Ook stelde het L.E.B.Z. dat de verklaring van Lisa op meerdere momenten verteld en aangevuld was en daardoor ongeloofwaardig, aangezien hun professionele overtuiging was dat een verklaring als deze in één keer moet worden afgelegd. Deze overtuiging is te zien als mening en niet wetenschappelijk gestoeld. Het verklaren over ruim vijftien jaar martelen, misbruiken, verkrachten door meerdere daders en de aanwezigheid van meerdere slachtoffers is door niemand, zeker niet door een vijftienjarig getraumatiseerd meisje, in een paar uur te doen. De verklaring voor de aangifte van Lisa zocht en vond het L.E.B.Z. in de aanname dat de moeder van Lisa, 'in de steek gelaten' door haar echtgenoot, Lisa hiertoe had aangezet. Wat er ook van zij dat het verhaal van Lisa onverteerbaar is vanwege het gruwelijke karakter, de daarvoor in de plaats gezette verklaring door het L.E.B.Z., dat Lisa door haar moeder zou zijn opgestookt dit gruwelijke verhaal te vertellen, is niet gestoeld op enig gegeven en rechtvaardigt geenszins het achterwege laten of stopzetten van gedegen strafrechtelijk onderzoek.
- Er is geen aandacht geweest voor verklaringen van deskundigen over de diagnostische waarde van verschillende aspecten in de psychisch-medische evaluatie van vermoedens van seksueel misbruik.²⁷
- De beslissing tot niet vervolgen door het openbaar ministerie naar aanleiding van de aangifte van Lisa is, ondanks een verzoek daartoe op grond van artikel 12 Wetboek van Strafvordering (Sv) niet inhoudelijk getoetst. In zijn arrest van 24 november 2015 beslist het Gerechtshof Den Haag dat het verzoek kennelijk ongegrond is, zonder derhalve de partijen te horen.

Criminele organisatie en opsporing

Zoals de Stichting Misbruikt! bij brief van d.d.30-08-2022 reeds aan uw commissie heeft geadviseerd dient opsporing, vervolging en hulpverlening inzake georganiseerd sadistisch seksueel misbruik te worden gezien in het licht van de aanpak van een criminele organisatie. Een criminele organisatie die, zoals slachtoffers aan uw commissie hebben verklaard en uitgelegd, zich bezighoudt met moord en doodslag, mensenhandel, witwassen, verkrachting, het maken en verkopen van kinderpornografie, het martelen en mishandelen, en het bedreigen met misdrijven tegen het leven. De opsporing dient dan ook te verlopen volgens de Vijfde titel van Boek 1 van Sv. Dat betekent bijzondere opsporingsbevoegdheden; de nadruk moet liggen op onderzoek naar het criminele verband. Een crimineel verband doet immers meer dan alleen maar strafbare feiten begaan en bestaat uit meer dan alleen verdachten. Het doel is dan ook het onderzoeken van een complex van personen en feiten, teneinde een tot de georganiseerde criminaliteit behorende groepering in beeld te brengen. Gelet op de verwachte conclusie van uw commissie dat u de aanwezigheid van georganiseerd sadistisch seksueel misbruik in Nederland aanwezig zult achten, is er alle reden ook de aanpak daarvan in dat kader te zien. Een en ander betekent dat de Aanwijzing Zeden niet van toepassing is op deze vorm van criminaliteit. Uit de kennis die er is over internationale netwerken gericht op het verkopen van kinderpornografie en mensenhandel is duidelijk dat de landsgrenzen niet gerespecteerd worden. Dat beeld is ook door meerdere slachtoffers bevestigd.

²⁶ <https://www.uitgeverijparis.nl/nl/reader/210179/1001598099>

²⁷ <https://dare.uva.nl/search?identificer=49504a45-e16d-4c4c-a65b-6dcb32e5fd30>; Vrolijk-Bosschaart, Recognizing Child Abuse: An Unrelenting Challenge, Amsterdam, 2018.

Wij adviseren u dan ook om een dergelijke aanpak, passend bij uw conclusie, in uw advies op te nemen. Bij een dergelijke aanpak horen specifieke aandacht voor:

- Een landelijk gespecialiseerd team
- Digitale opsporing (Team High Tech Crime)
- Financiële opsporing
- Veiligheid van slachtoffers (als aangever en als getuige), conform besluit slachtoffers van strafbare feiten
- Afscherming en beveiliging van dossier
- Internationale samenwerking

Zoals geen uitzondering bij criminele organisaties, wordt door meerdere slachtoffers aangegeven dat hun daders ofwel banden hebben met personen die invloedrijke functies bekleden of wel zelf dergelijke functies bekleden. Wat daarvan zij, de ervaring van slachtoffers is dat zij daarvoor in ieder geval bang zijn gemaakt. Het is dan ook van groot belang dat de dossiers beveiligd zijn en de informatie uit die dossiers geanonimiseerd met leden buiten het team en leidinggevenden wordt besproken. Dit om beïnvloeding dan wel inmenging te voorkomen.

Bovenstaande brengt ook met zich mee dat aan de officier van justitie en de rechter die worden belast met de vervolging cq berechting van deze zaken ook specifieke deskundigheidseisen worden gesteld.

Het moge duidelijk zijn dat voor de L.E.B.Z. of een soortgelijke organisatie in deze geen plaats meer is. Van Nederland mag, gelet op de ratificering van het Verdrag inzake de Rechten van Kind, verwacht worden dat artikel 34 van dat verdrag, de bescherming van de seksuele integriteit van het kind en de bescherming tegen seksueel misbruik, serieus genomen wordt. Een bureau voor bijzondere zedenzaken zou juist die bescherming hoog in het vaandel moeten hebben.

Veiligheid en regie slachtoffers

Op het punt van veiligheid voor slachtoffers moeten bijzondere regels gelden, welke deels ook ontleend zijn aan Boek 1, Titel V Sv. De EU-richtlijn Slachtoffers vormt voor deze rechten de basis en deze zijn ook neergelegd in de Aanwijzing slachtofferrechten van het Openbaar Ministerie.²⁸ Slachtoffers die de moed opbrengen naar de politie te gaan moeten dit veilig kunnen doen. Dat betekent de mogelijkheid van anonimiteit of bescherming als getuige (uiteeraard binnen het wettelijk kader). Nu merken slachtoffers dat de politie eerst onderzoek wil doen alvorens veiligheid te garanderen en daarmee nemen zij het gevaar, dat slachtoffers die zich aan het netwerk onttrekken, lopen niet voldoende serieus. Onderzoek wijst uit dat slachtoffers van mensenhandel (met name van zogenoemde loverboys) meermalen terugkeren naar hun daders, uit angst of vermeende loyaliteit. Dit fenomeen is ook te zien bij slachtoffers van georganiseerd sadistisch seksueel misbruik. Safe houses voor deze slachtoffers moeten deskundig personeel hebben dat toegerust is op de zorg voor deze specifieke groep.

In geval een slachtoffer aangeeft dat een politieambtenaar, dan wel een officier van justitie of een rechter, betrokken bij haar/zijn zaak onderdeel is van of banden heeft met het netwerk waarvan hij of zij slachtoffer is dan moet er een veilige manier zijn om hier een gevolg aan te geven. Ons advies is om hiervoor te kijken hoe dit in Duitsland is geregeld.

²⁸ [EU-richtlijn 2012/29/EU](https://wetten.overheid.nl/BWBR0045831/2021-12-01); <https://wetten.overheid.nl/BWBR0045831/2021-12-01>.

Het op te richten Meldpunt²⁹ neemt een belangrijke rol in bij het zorgen voor veiligheid van slachtoffers. Het Meldpunt is een professionele organisatie waar slachtoffers op een veilige manier hun getuigenissen kunnen doen en waar alle binnenkomende informatie bij elkaar komt en zonder een vooringenomen standpunt met betrekking tot geloofwaardigheid gecentraliseerd wordt en tot actie leidt. Het meldpunt moet rechtstreeks toegang hebben tot een gespecialiseerd team, waarin politie, maatschappelijk werkers, psychologen/(kinder)psychiaters en forensisch artsen deel van uitmaken. Dit team dient snel en gemakkelijk medische en psychische hulp te kunnen realiseren voor slachtoffers. Het Meldpunt moet direct contact kunnen hebben met het gespecialiseerde landelijk opsporingsteam mede om voorzorgsmaatregelen te kunnen realiseren zoals onderduikadres en identiteitsbescherming. Het Meldpunt ondersteunt desgewenst het slachtoffer bij het doen van aangifte dan wel het afleggen van een (schriftelijke) verklaring.

Met instemming van het slachtoffer kan het Meldpunt ook zorgen voor lichamelijk onderzoek (vaginaal, anaal en elders op het lichaam – aanwijzingen voor toegepast (seksueel) geweld). Met toestemming van het slachtoffer kan het Meldpunt ook medische voorgeschiedenis (eerdere contacten met huisarts, specialist) verzamelen. Het slachtoffer kan zich daarbij laten staan door een vertrouwenspersoon. Desgewenst vindt lichamelijk onderzoek onder narcose of plaatselijke verdoving plaats.

Het slachtoffer kan verzoeken om een psychologisch onderzoek om vast te stellen wat de psychische gesteldheid is (CPTSS, DIS), en welke gevolgen het misbruik heeft voor het psychosociaal functioneren, uiteraard door een ter zake deskundige, die ook het vertrouwen van het slachtoffer heeft. De uitkomsten van een dergelijk onderzoek kunnen gebruikt worden voor het verkrijgen van schadevergoeding en het voegen ter zitting, dan wel bij het indienen van een verzoek bij het schadefonds geweldsmisdrijven.

Het is belangrijk dat slachtoffers gedurende het hele proces op de hoogte worden gesteld van wat er gebeurt. Hier ligt een belangrijke taak voor het Meldpunt om dit te bewaken.

Tot slot

Slachtoffers van georganiseerd sadistisch misbruik is decennialang ernstig onrecht aangedaan. Allereerst natuurlijk door de daders, die hen iedere mogelijkheid op een normaal leven hebben ontnomen en nog steeds ontnemen. Het gaat om slachtoffers die na jaren hun verhaal doen maar ook om jonge slachtoffers, kinderen, die ook nu nog ten prooi vallen aan dit onbeschrijflijk geweld. Het gaat dus niet alleen om verklaringen en getuigenissen van slachtoffers die aan het netwerk proberen te ontsnappen, maar ook om (jonge) kinderen die gered moeten worden. Maar het onrecht dat slachtoffers is aangedaan behelst ook het stelselmatig ontkennen door de instanties van het bestaan van dit geweld. Slachtoffers zijn weggezet als gek en ongeloofwaardig. Dit is een land als Nederland, dat nota bene in belangrijke mate het kantoor van de Special Rapporteur on *Violence against Children to the Secretary General* van de Verenigde Naties subsidieert, onwaardig.

²⁹ De Stichting Misbruikt! heeft op verzoek van uw Commissie en in overleg met de andere partners bij deze brief een blauwdruk gemaakt voor een dergelijk Meldpunt, dat zij u binnenkort zal toesturen.

Bijlage A11 Informatie van medewerkers politie en het OM

De Commissie heeft met verscheidene politiemedewerkers en vertegenwoordigers van het OM gesproken. Zedenzaken worden in Nederland afgehandeld in tien regionale zedenteams. Zedenrechercheurs moeten een speciale opleiding volgen. Het betrekken van andere specialisaties, zoals van mensenhandel, wordt binnen een team besloten. De medewerkers die de Commissie gesproken heeft, gaven aan dat de werkwijze van zedenrechercheurs in de afgelopen jaren geëvalueerd is en dat verbeterpunten geformuleerd zijn. Zo werd de omgang met slachtoffers door rechercheurs als een 'neutraal-kritische houding' omschreven, terwijl die door slachtoffers als onpersoonlijk en niet-betrokken werd ervaren. Dit werd ondersteund door een rapport van het ministerie van Justitie en Veiligheid. Hierop is de communicatie naar slachtoffers aangepast. Het informatief gesprek over wat de gevolgen van een aangifte zijn en hoe het verdere opsporings- en justitiële traject zal verlopen, wordt tegenwoordig veel meer op maat gevoerd. Het tweewekencriterium, waarbij na het informatieve gesprek twee weken gewacht zou moeten worden totdat aangifte gedaan kan worden, is niet verplicht. Ook is er ruimte om een vertrouwd persoon aanwezig te laten zijn bij delen van het informatief gesprek. Voorbeelden van andere informatie die duidelijker gecommuniceerd kan worden volgens de medewerkers die de Commissie gesproken heeft, zijn: a) dat vaak niet duidelijk is wat het verschil is tussen een verklaring en een verhoor; b) dat het doel van een verklaring is om aanknop punten voor opsporingsonderzoek te vinden, en dat feiten en gebeurtenissen daarom in detail nagevraagd worden; c) dat inzage in de mobiele telefoon en andere apparatuur van een slachtoffer zeer belangrijke opsporingsaanwijzingen kan opleveren.

Bijlage A12 Politieonderzoek naar ritueel misbruik

De Commissie heeft via afgevaardigden van het OM en de Landelijke Eenheid inzicht gekregen in lopend onderzoek naar ritueel misbruik. Dit onderzoek is door het OM en het Team Bestrijding Kinderporno en Kindersekstoerisme (TBKK) van de Landelijke Eenheid geïnitieerd naar aanleiding van de in de inleiding genoemde Argos-uitzendingen. Omdat zedenteams van de politie regionaal georganiseerd zijn, heeft het TBKK een betere positie om mogelijk landelijk opererende criminele organisaties te onderzoeken. De Commissie heeft onder embargo inzicht gekregen in de resultaten van dit onderzoek.

Het TBKK heeft ondanks een verzoek daartoe geen toegang gekregen tot de door Argos verzamelde gegevens van de gestelde 140 slachtoffers van het Argos-onderzoek. Het TBKK heeft vervolgens uitvoerig onderzoek gedaan naar de in de uitzendingen naar voren gebrachte cases en aan de hand van concrete zaken personen geïdentificeerd en situaties in beeld gebracht. Een speciaal daartoe aangewezen team heeft uitgebreid gezocht naar gevallen van ritueel misbruik. Dat team heeft een groot aantal personen benaderd en gevraagd of ze een verklaring wilden afleggen. Het gaat zowel om mogelijke slachtoffers, als ook om getuigen, therapeuten of andere hulpverleners.

De bereidheid om een verklaring af te leggen bleek echter zeer minimaal. Benaderde personen gaven aan de politie en justitie niet te vertrouwen, bang te zijn voor de gevolgen of er bleek sprake van persoonlijke omstandigheden die het afleggen van een verklaring in de weg stonden. Deze argumenten werden ook aangevoerd door de personen die in de openbare uitzendingen wel hebben verklaard over een netwerk dat zich bezig zou houden met ritueel seksueel misbruik. En ook de therapeuten die in de uitzendingen verwijzen naar het buitenland waar therapeuten en politie samenwerken op dit thema, verklaarden zich desgevraagd niet bereid om zelf met de Nederlandse politie te praten.

Daarnaast gaven de wel afgelegde verklaringen van slachtoffers vaak te weinig aanknopingspunten om politieonderzoek uit te kunnen voeren. Tenslotte waren de meeste slachtoffers niet bereid telefoons of andere gegevensdragers (zoals USB-sticks) over te dragen, waarmee bijvoorbeeld berichtenwisselingen met daders onderzocht hadden kunnen worden. Desondanks hebben een aantal slachtoffers en hun vertegenwoordigers medewerking verleend. In andere gevallen kon het TBKK onderzoek doen naar aanleiding van andere aanknopingspunten, zoals publiek toegankelijke informatie.

In grote lijnen constateert het TBKK in het onderzoek dat de slachtofferverklaringen of de verklaringen over slachtoffers die wel onderzocht konden worden, op belangrijke details niet geheel kunnen kloppen of op een grote mate van onwaarschijnlijkheid berusten³⁰.

Hoewel het politieonderzoek de onderzochte slachtofferverklaringen op veel details ontkracht en de onwaarschijnlijkheid van enkele genoemde gebeurtenissen aantoont, kan dit natuurlijk niet gegeneraliseerd worden naar alle slachtofferverklaringen van ritueel misbruik. Zeker aangezien slechts een beperkt aantal gevallen onderzocht kon worden. Ook kan geenszins gesteld worden dat alle gebeurtenissen uit de onderzochte verklaringen niet waar kunnen zijn; er zou bijvoorbeeld wel sprake van seksueel misbruik kunnen zijn (geweest), ook al zijn er in het politieonderzoek geen

³⁰ Om te voorkomen dat details besproken worden die de identificatie van slachtoffers mogelijk maakt, wordt hier niet in detail op alle onderzoeksresultaten ingegaan.

aanwijzingen voor gevonden, maar het aspect van een georganiseerd netwerk met (satanische) rituelen is naar aanleiding van de onderzoeksresultaten onaannemelijk.

Bijlage B1 Tabel reactie belangenorganisatie Stichting Misbruikt!³¹

Leeswijzer: De derde, vierde en vijfde kolom geven de *letterlijke* tekst weer van de reactie van inzagepartijen. In de laatste kolom staat een toelichting van de commissie op de wijze van verwerken van de reacties van partijen.

Nr.	Inzagepartij	Hoofdstuk en paragraaf	Te corrigeren tekst (eerste ... laatste woord)	Argumentatie/ onderbouwing van uw reactie	Overgenomen?	Toelichting Commissie
2	Stichting Misbruikt!	p. 6, alinea 3 kader Argos	Naast Argos ... te kennen.	In deze opsomming van organisaties ontbreekt de Stichting Spotlight.	Ja	Aanvulling overgenomen.
3	Stichting Misbruikt!	p. 15, alinea 2 kader Spotlight	In 2021... tegen kindermisbruik.	Stichting Lisa is hier niet volledig omschreven, het is Stichting Lisa Tegen Georganiseerd Kindermisbruik en zij strijdt tegen georganiseerd sadistisch kindermisbruik.	Ja	Correctie overgenomen.
4	Stichting Misbruikt!	p. 15, kader Stichting Misbruikt!	Stichting Misbruikt! ... zijn.	Stichting Misbruikt! is in januari 2021 opgericht.	Ja	Correctie overgenomen.
5	Stichting Misbruikt!	p. 25 2 ^e alinea, 3 ^e zin	De exacte ... naar voren.	Deze zin is onjuist. Meerdere slachtoffers die die wij hebben begeleid bij de interviews met de commissie hebben deze rituelen tot in detail beschreven, zowel in het gesprek als op schrift. Directeur van Stichting Misbruikt! is zelf aanwezig geweest bij meerdere interviews en getuige van de gesprekken over ritueel misbruik.	Ja	De zin is geschrapt.
6	Stichting Misbruikt!	p. 25, 3 ^e alinea, 2 ^e zin	De precieze ... vaak onduidelijk.	Deze zin is onjuist. Meerdere slachtoffers die wij hebben begeleid bij de interviews met de commissie hebben de precieze aard tot in detail beschreven, zowel in het gesprek als op schrift. Directeur van Stichting Misbruikt! is zelf aanwezig geweest bij meerdere interviews en getuige van de gesprekken over de precieze aard van deze netwerken.	Nee	De Commissie baseert zich hier op verschillende bronnen, niet alleen interviews.

³¹ De eerste rij in de tabel bevatte een algemene opmerking van de inzagepartij voor de Commissie en is daarom niet opgenomen in het rapport.

Nr.	Inzage-partij	Hoofdstuk en paragraaf	Te corrigeren tekst (eerste ... laatste woord)	Argumentatie/ onderbouwing van uw reactie	Overgenomen?	Toelichting Commissie
						De beschrijving betreft het algemene beeld van de Commissie.
7	Stichting Misbruikt!	p. 26, 2 ^e laatste zin	Slechts ... genoemd.	Dit is onjuist, nagenoeg alle ons bekende slachtoffers beschrijven financieel gewin als motief. Directeur van Stichting Misbruikt! is zelf aanwezig geweest bij meerdere interviews en getuige van de gesprekken. Hierin kwam naar voren dat nagenoeg alle slachtoffers zijn verkocht, verhandeld en dat financieel gewin een motief is voor meestal de vader maar soms ook de moeder van het gezin.	Ja	De tekst is aangepast in lijn met de reactie.
8	Stichting Misbruikt!	p. 26, alinea 3	Ook blijkt ... de LEBZ.	Uit interviews met 6 slachtoffers zijn er vier slachtoffers die aangeven dat hun zaak door het LEBZ behandeld is. 1 slachtoffer heeft het rapport in haar bezit van de overige drie slachtoffers zijn de rapporten niet te traceren.	Nee	De beschrijving betreft alle interviews en vragenlijsten die de Commissie heeft afgenomen. Hieruit blijkt dat een klein deel ervaringen heeft met de LEBZ.
9	Stichting Misbruikt!	p. 27, meldingen van ritueel misbruik, 2 ^e alinea	Bij de ... misbruik gedaan.	Hier wordt Misbruikt! niet genoemd terwijl bekend is dat er bij ons afgelopen jaar regelmatig meldingen van ritueel misbruik zijn binnen gekomen. Dit tekort leidt tot een verkeerde voorstelling van zaken. Eigen ervaring stichting Misbruikt!	Ja	Aanvulling overgenomen.
10	Stichting Misbruikt!	p. 33, laatste alinea		Deze alinea geeft een incompleet beeld van de aanbevelingen gedaan in de gezamenlijke brief van KTGG, Stichting Spotlight, Stichting Misbruikt! en Stichting Lisa tegen Georganiseerd Kindermisbruik.	Deels	Het klopt dat niet alle aanbevelingen hier zijn opgenomen. Voor de volledigheid is

Nr.	Inzage-partij	Hoofdstuk en paragraaf	Te corrigeren tekst (eerste ... laatste woord)	Argumentatie/ onderbouwing van uw reactie	Overgenomen?	Toelichting Commissie
						de brief opgenomen als bijlage.
11	Stichting Misbruikt!	p. 34, laatste alinea, laatste zin	Deze aangiften ... media beschreven.	De tekst begint met dat deze aangiften uit een overzicht van rechtszaken komt, terwijl hij eindigt met de zin dat deze aangiften alleen in de media beschreven staan, dit is inconsistent.	Deels	De tekst is aangepast ter verduidelijking.
12	Stichting Misbruikt!	p. 35, Hoofdstuk 6, alinea 4	Vanuit slachtoffers ... kenmerken) geformuleerd.	Dit is onjuist. Alle slachtoffers die uit het netwerk zijn, hebben aangegeven een meldpunt heel zinnig te achten, mits deze veilig is. Ze willen niet alleen een meldpunt maar ook een steunpunt waar ze hulp krijgen om hun leven richting te geven. De slachtoffers die nog in de netwerken zitten willen zéker graag een veilig meldpunt. Hen wordt door het netwerk verteld dat de meldpunten die er nu zijn, zoals b.v. het Centrum voor Seksueel Geweld, voor hen niet toegankelijk zijn door inmenging van politie en forensisch artsen. Zij willen dus niets liever dan zich melden, maar hebben geen enkele mogelijkheid. Ze kunnen helemaal nergens terecht. In gesprekken met slachtoffers komt het meldpunt regelmatig aan de orde, zoals ook tijdens de interviews.	Ja	De tekst is aangepast in lijn met de inzage-reactie.
13	Stichting Misbruikt!	p. 36, alinea 1	Met betrekking ... Sektesignaal relevant.	Het meldpunt voor georganiseerd sadistisch kindermisbruik vergelijken met het meldpunt sektesignaal is irrelevant. Het meldpunt Sektesignaal is niet opgeheven omdat er te weinig mensen zich meldden.	Nee	De toenmalige minister van Justitie en Veiligheid gaf in een brief aan de Tweede Kamer aan dat het aantal meldingen een rol speelde bij het opheffen van het meldpunt.

Nr.	Inzage-partij	Hoofdstuk en paragraaf	Te corrigeren tekst (eerste ... laatste woord)	Argumentatie/ onderbouwing van uw reactie	Overgenomen?	Toelichting Commissie
14	Stichting Misbruikt!	p. 10, alinea 3	Bij het ... kinderen gered.	Er zijn in Duitsland niet 429 maar 439 verdachten geïdentificeerd. Bron: www1.wdr.de "Ermittlungsgruppe Berg": 65 Kinder befreit und 439 mutmaßliche Täter identifiziert - Rheinland - Nachrichten – WDR	Nee	De bronnen spreken elkaar tegen. Het is voor de Commissie niet te verifiëren welke bron het exacte aantal weergeeft.
15	Stichting Misbruikt!	p. 1, Voorwoord, alinea 2	Omdat ik ... te aanvaarden.	Dr J. Hendriks heeft zich uitgelaten m.b.t. onderzoek over pedoseksuelen en gemanipuleerde kinderporno. Het maken en vervaardigen van kinderporno valt onder georganiseerd misbruik dus heeft Dhr. Hendriks zich uitgelaten over georganiseerd misbruik. Artikel over beschikbaar stellen kinderporno: https://www.parool.nl/nieuws/hogleraar-stel-gemanipuleerdekinderporno-beschikbaar~b3beef9/?referrer=https%3A%2F%2Fwww.google.com%2F	Nee	Het betreft geen georganiseerd sadistisch of ritueel misbruik.
16	Stichting Misbruikt!	p. 39, laatste alinea	Daardoor ontbreken ... type misbruik.	Er zijn wel degelijk daders veroordeeld voor dit type misbruik (Seksueel kindermisbruik met rituele kenmerken). https://www.theguardian.com/uk/2012/nov/28/witches-sex-abuse-allegations-children-court Deze twee daders uit Cornwall zijn veroordeeld voor kindermisbruik met rituele kenmerken. De daders uit de zaak in Griekenland ook, waaruit ook blijkt dat rituelen worden ingezet bij seksueel geweld. https://greekreporter.com/2016/12/20/greek-satanist-released-after-23-years-in-prison-for-murder/ https://www.theepochtimes.com/11-face-trial-in-scotland-over-satanic-child-abuse-allegations_4637876.html	Nee	Het gaat hier om de Nederlandse context.

Nr.	Inzage-partij	Hoofdstuk en paragraaf	Te corrigeren tekst (eerste ... laatste woord)	Argumentatie/ onderbouwing van uw reactie	Overgenomen?	Toelichting Commissie
				Deze zaak heeft recent gespeeld in Schotland.		
17	Stichting Misbruikt!	p. 43, alinea 2	Ook ervaren ... satanische aspecten.	Uit deze zin blijkt dat er geen zedenrechercheurs zijn die ervaring hebben met zaken rond georganiseerd sadistisch misbruik met rituele en/of satanische kenmerken. Dit is niet correct. Afgelopen maanden hebben wij vanuit de stichting zedenrechercheurs gesproken die wel ervaring hebben met zaken rond georganiseerd sadistisch misbruik met rituele kenmerken. Er is geen onderzoek bekend onder alle zedenrechercheurs in Nederland naar hun ervaring met georganiseerd sadistisch misbruik met rituele en/of satanische kenmerken. We moeten ons dus beroepen op persoonlijke gesprekken met zedenrechercheurs. Op 10 november jl. hebben wij een lezing gegeven waar zedenrechercheurs bij aanwezig waren die onze verhalen herkenden en met zowel satanische als rituele aspecten van georganiseerd misbruik in zaken te maken hebben gehad.	Ja	Op basis van de reactie is een voetnoot aan de tekst toegevoegd.
18	Stichting Misbruikt!	p. 45, op een na laatste alinea	Vanuit het perspectief...van het meldpunt bedreigd: het meldpunt Sektesignaal is niet opgeheven doordat er te weinig meldingen waren, beter nog, het liep storm. Deze mening kan dus	https://www.gld.nl/nieuws/2436663/kamerleden-willen-oplossing-voor-opgeheven-sekte-meldpunt Reden voor de opheffing is stopzetting van de subsidie. In 2019 belden nog meer dan honderd mensen met het meldpunt. bron: (https://www.huiselijkgeweld.nl/actueel/nieuws/2020/01/07/meldpunt-sektesignaal-is-gestopt)	Nee	Zie reactie 13.

Nr.	Inzage-partij	Hoofdstuk en paragraaf	Te corrigeren tekst (eerste ... laatste woord)	Argumentatie/ onderbouwing van uw reactie	Overgenomen?	Toelichting Commissie
			niet worden opgenomen als verklaring.			
19	Stichting Misbruikt!	p. 47, alinea 2	Ook binnen ... de toekomst.	Deze bewering is onjuist. Spotlight, KTGG, Stichting Lisa tegen georganiseerd kindermisbruik en Stichting Misbruikt! hebben met elkaar twee brieven m.b.t. de aanbevelingen geschreven, zowel voor de opsporing als voor het meldpunt. Wij zijn het helemaal eens, er zit geen enkel licht tussen onze standpunten. https://misbruikt.nl/over-ons/belangenbehartiging/ Op de website van Misbruikt! staan twee brieven welke alle belangenbehartigingsorganisaties gezamenlijk hebben geschreven, met onze gezamenlijke standpunten en aanbevelingen. Onze samenwerking is zeer harmonieus. We versterken elkaar, informeren en steunen elkaar. Een keer in de zes weken hebben we overleg en stemmen we af over ons werk aan de gezamenlijke doelen, verder hebben we vrijwel dagelijks contact met elkaar over de dagelijkse gang van zaken. Er is geen sprake van tegenstellingen in onze belangen of doelstellingen en ook niet in de samenwerking. Onze samenwerking is prettig en zeer gewenst.	Ja	De tekst is verwijderd.
20	Stichting Misbruikt!	p. 50, 1e alinea	Vaak betreft ... misbruik plaatsvindt.	Hier staat dat slachtoffers aangeven geïsoleerd te zijn in een sociaal netwerk waarbinnen het misbruik plaatsvindt. 'Sociaal' zou voor seksueel misbruik een woord kunnen zijn maar hier, bij georganiseerd sadistisch misbruik, is het een misplaatst woord. Ze worden misbruikt in een crimineel netwerk. Niet in een sociaal netwerk. In de definitie op Wikipedia van 'sociaal netwerk' staat dat 'zonder een sociaal netwerk isolement dreigt en overbelasting'. De ervaring van al onze slachtoffers is juist dat zij geïsoleerd en overbelast raken doordat ze in het netwerk zitten. Ze willen daar niet in zitten, ze willen daaruit. Maar ze	Deels	Suggestie over sociaal netwerk overgenomen. Omdat in de zin al staat dat het gaat om een netwerk waarbinnen misbruik plaatsvindt, wordt de toevoeging

Nr.	Inzage-partij	Hoofdstuk en paragraaf	Te corrigeren tekst (eerste ... laatste woord)	Argumentatie/ onderbouwing van uw reactie	Overgenomen?	Toelichting Commissie
				worden er niet uit losgelaten, ze worden geïsoleerd en zijn van het netwerk. Dat is een vernederend misdrijf en mensenhandel en dat heet crimineel.		'crimineel' niet noodzakelijk geacht.
21	Stichting Misbruikt!	p. 79 kader Stichting Misbruikt!		Er mist een afspraak: op 8 juli hebben M. Freriks en C. Dettmeijer-Vermeulen een gesprek gehad met Trudy Mooren en Anne-Marie Slotboom.	Ja	De toevoeging is overgenomen.
22	Stichting Misbruikt!	p. 85, alinea 1	De drie de commissie.	Het is niet correct dat er op verscheidene manieren input is geleverd, er is 1 gezamenlijke brief geschreven vanuit het KTGG, Stichting Lisa tegen georganiseerd geweld, Stichting Spotlight en Stichting Misbruikt!. En de input welke is geleverd in deze brief was niet vanuit drie maar vanuit vier belangenorganisaties. https://misbruikt.nl/over-ons/belangenbehartiging/ Zie de brieven van d.d. 18 september (opsporing) en 16 oktober (meldpunt) m.b.t. de aanbevelingen over de opsporing en over het meldpunt op de website van Misbruikt!	Deels	Suggestie over één gezamenlijke brief is niet overgenomen, omdat de Commissie op 3 oktober 2022 ook een brief heeft ontvangen van Stichting Spotlight. Correctie van vier in plaats van drie organisaties is overgenomen.

Bijlage B2 Tabel reactie Kenniscentrum Transgenerationeel Georganiseerd Geweld³²

Nr.	Inzagepartij	Hoofdstuk en paragraaf	Te corrigeren tekst (eerste ... laatste woord)	Argumentatie/onderbouwing van uw reactie	Overgenomen?	Toelichting Commissie
1	KTGG	Voorwoord	De diverse ... Commissie	De genoemde belangenorganisaties waren het wél met elkaar eens. Zij schreven zelfs gezamenlijk adviezen over opsporing en een meldpunt, en werken daarnaast op veel andere terreinen samen. Zij verschilden wel van mening met een groep GGZ-behandelaren – die overigens in het rapport niet worden genoemd.	Ja	De zin is geschrapt.
3	KTGG	Voorwoord	Kenniscentrum TGG ... ritueel misbruik.	Onjuist. Wij gaven veel informatie over tgg, dissociatie en trauma. De specifieke aandacht op ritueel in het rapport moet weg.	Deels	De tekst in de betreffende zin is aangepast. Ritueel is een aspect dat vaak wordt vermeld door slachtoffers.
5	KTGG	Idem	Na de ... van minderjarigen.	Nee, het ging over seksueel misbruik. Opnieuw tendentiek gebruik van de term ritueel	Nee	De Satanic Panic ging over ritueel misbruik.
6	KTGG	Idem	De werkgroep ... worden aangetoond.	Onvolledig: het kon in strafrechtelijke zin niet worden aangetoond	Nee	Het betreft geen feitelijke onjuistheid.
7	KTGG	Idem	Een van ... (Min v J, 1994).	Dit beraad is er nooit gekomen – wordt wel vermeld bij het kader KTGG, maar hoort hier ook thuis	Nee	De tekst is niet aangepast omdat deze informatie op een andere plaats in de tekst staat.

³² De tabel geeft niet de volledige reactie van de inzagepartij weer. Omdat een deel van de reactie vragen, opmerkingen en discussiepunten betrof, is dit niet opgenomen in het rapport. Om die reden is de nummering van de tabel niet doorlopend. De volledige tabel is te vinden op de webpagina van de Commissie.

Nr.	Inzage-partij	Hoofdstuk en paragraaf	Te corrigeren tekst (eerste ... laatste woord)	Argumentatie/onderbouwing van uw reactie	Overgenomen?	Toelichting Commissie
8	KTGG	Idem	De belangstelling ... vorige eeuw.	Onjuist. In Australië werkt Michael Salter, in de VS is de ISSTD actief, ook in Spanje wordt actief in het hier-en-nu gewerkt.	Nee	Het betreft geen onjuistheid, er staat vooral .
11	KTGG	Idem	Het voorgaande ... sadistisch misbruik. En: Om die reden ... sadistisch misbruik.	Ritueel misbruik is NIET een VORM van sadistisch misbruik, maar het kan daarvan een ONDERDEEL zijn. Het is dus geen VERBIJZONDERING. Het bestaat niet als iets dat op zichzelf staat.	Nee	De Commissie deelt deze mening niet.
14	KTGG	Hoofdstuk 1, Doel en onderzoeksvragen	Het doel ... werking daarvan.	Bij de aanbevelingen staat 'hulpverlening' als eerste genoemd. Dit komt echter niet voor in de taakomschrijving die eerder is aangehaald; evenmin staat het in de onderliggende motie.	Nee	De Commissie achtte het van belang hier wel adviezen over te geven.
15	KTGG	Hoofdstuk 2, Gevolgde onderzoeksprocedure	Kader KTGG	De afkorting is KTGG, niet TGG.	Ja	De correctie is overgenomen.
16	KTGG	Idem	Idem	Het bestuur bestaat niet uit vrijwilligers die 'allen met ritueel misbruik in aanraking kwamen'. Ritueel moet hier en overal in dit kader worden vervangen door georganiseerd sadistisch geweld. Bij de activiteiten moet worden toegevoegd het uitgeven van een Nieuwsbrief. Ook ontbreekt dat het KTGG pogingen doet het bewustzijn van dit fenomeen te vergroten bij de politiek, de ggz in het algemeen en bij zorgverzekeraars.	Ja	De suggesties zijn overgenomen.

Nr.	Inzage-partij	Hoofdstuk en paragraaf	Te corrigeren tekst (eerste ... laatste woord)	Argumentatie/onderbouwing van uw reactie	Overgenomen?	Toelichting Commissie
22	KTGG	Idem	Het eindrapport ... gegeven adviezen	Hier ontbreekt inzage in taken van de leescommissie.	Deels	De zin is aangepast en er wordt verwezen naar Bijlage A9 waarin meer informatie is opgenomen.
24	KTGG	Idem	De documenten ... vernietigd worden	Hier ontbreekt wat er gebeurt met de aanvullingen die wij als bijlage bij het eindrapport kunnen leveren.	Nee	Hierover zijn geen nadere afspraken gemaakt en deze worden daarom niet apart genoemd.
25	KTGG	Hoofdstuk 2, Opbouw eindrapport	Gehele alinea	Opnieuw 'ritueel misbruik'. Een onjuiste verenging. Hier dient te staan 'georganiseerd sadistisch misbruik'.	Deels	Waar dit van toepassing is, is de term 'ritueel misbruik' gewijzigd in 'georganiseerd sadistisch misbruik'.
28	KTGG	Idem, p. 25	Gehele alinea: in een groot deel...	Volgens ons gaven overlevers wel degelijk details.	Deels	Waar dit van toepassing is, is de tekst aangepast op basis van de reactie.
29	KTGG	idem	In veel ... verbanden genoemd.	De woorden 'veel' en 'vaak' dienen geschrapt als geen percentages worden genoemd. Daarzonder geeft het een indruk die mogelijk onjuist is, en zeker niet controleerbaar.	Nee	Gezien de kleine steekproef zou aanpassing leiden tot schijnexactheid. De

Nr.	Inzagepartij	Hoofdstuk en paragraaf	Te corrigeren tekst (eerste ... laatste woord)	Argumentatie/onderbouwing van uw reactie	Overgenomen?	Toelichting Commissie
						tekst is daarom niet aangepast.
30	KTGG	Idem	Slachtoffers voelen ... chantagemiddel.	Er is een afwisseling van wijze van benoemen wat slachtoffers vertellen: som staat er iets als 'worden gebruikt', of 'geven aan', maar een tweetal keren staat er 'zouden'. Daarmee worden twijfels gewekt, terwijl het hier gaat over welke informatie de slachtoffers gaven. Daarom past ook de zin 'Door hen in verwarring ... feitelijk gebeurd is.' Deze conclusie van de commissie ius hier niet op zijn plaats, en is bovendien niet door lezers controleerbaar.	Nee	De Commissie geeft weer wat slachtoffers melden en daarvoor worden verschillende woorden gebruikt: het zijn geen controleerbare feiten.
32	KTGG	Idem, p. 26	Dit zou ... kinderen betreft.	Ook hier geeft de commissie al een alternatieve verklaring, die op dit moment nog niet opportuun is, en die bovendien een denkrichting aangeeft die twijfel aan de geloofwaardigheid versterkt. Daarbij blijft onvermeld dat de beweringen van slachtoffers ook juist of in ieder geval deels juist kunnen zijn.	Deels	De formulering is aangepast.
43	KTGG	Idem, p. 29	Idem, met name Het is ... te lokken	De commissie verzuimt te vermelden dat vrijwel al dit onderzoek laboratoriumonderzoek betreft bij volwassen (en niet chronisch getraumatiseerde) proefpersonen; dat maakt het zeer discutabel als ervan wordt aangenomen dat dit dus ook de gang van zaken is bij een jong kind dat chronisch wordt getraumatiseerd. Door deze fout in het concept wordt, samen met het onjuiste dat wordt aangegeven bij 42, een beeld geschetst dat niet met de realiteit van slachtoffers van georganiseerd sadistisch misbruik (begonnen voor het 4 ^e levensjaar) overeenkomt. Een nogal ernstige feitelijke onjuistheid	Deels	De tekst is iets aangepast.
48	KTGG	Hoofdstuk 4, Belemmerende	Eenmaal in ... door slachtoffers.	Een merkwaardige vaststelling, die ook nog wel een foutief zou kunnen zijn. Het is de taak van de hulpverlener na te gaan wat er speelt, dus ook of er sprake is van vroegkinderlijke traumatisering. Dit in de schoenen van slachtoffers schuiven kan niet.	Ja	De correctie is overgenomen.

Nr.	Inzage-partij	Hoofdstuk en paragraaf	Te corrigeren tekst (eerste ... laatste woord)	Argumentatie/onderbouwing van uw reactie	Overgenomen?	Toelichting Commissie
		factoren, p. 31				
49	KTGG	Idem	Dit kan ... stoornis.	Niet 'dit kan', maar 'dit is'. En het is niet alleen een belemmering voor het stellen van de juiste diagnose, maar – logischerwijs – ook voor het geven van de juiste behandeling. Dat is het belangrijkste. Daarmee wordt niet slechts geld verkwest, maar vooral schade toegebracht aan toch al beschadigde mensen, en wordt hun motivatie later weer hulp te zoeken verminderd. Zo vroeg mogelijk de juiste diagnose en dus de juiste behandeling spaart tijd, veel geld en vooral veel extra ellende. En het helpt om hulpverleners gemotiveerd te houden.	Nee	De tekst is niet aangepast omdat een juiste diagnose geen garantie is voor een juiste behandeling.
51	KTGG	Idem	Belemmerende factoren ... de behandeling	Wij vragen ons af of geen enkele therapeut genoemd heeft de geïsoleerde positie die zij ervaren bij het werken met deze doelgroep, binnen de groep collega's. Of het ontbreken van steun vanuit het management, het gebrek aan kennis en aan opleidings- en super-/intervisie mogelijkheden. NB deelrapport 3.	Deels	Een deel van de aangehaalde punten kwam ook aan bod in de interviews. De tekst is daarop aangepast.
54	KTGG	Idem	De opbouw ... problematiek.	Dit begrijpen wij niet; waarom zou een klein aantal cliënten betekenen dat geen kennis opgebouwd kan worden? Essentiëler is dat in de opleidingen tot psychiater/psycholoog en andere ggz-medewerkers nauwelijks tot geen aandacht is voor deze problematiek. Voor zover ons bekend is de enige gerichte opleiding beschikbaar bij de Trauma Academy in Amsterdam. En er zijn soms kleine, vaak lokale, activiteiten. Het KTGG tracht hierin te bemiddelen.	Deels	Bedoeld wordt 'ervaring'. De tekst is hierop aangepast.
57	KTGG	Hoofdstuk 4, Bevorderen de factoren, p. 32	Slachtoffers menen ... geloofd worden.	Het gaat niet zozeer om geloofd worden, maar om serieus genomen worden. Een belangrijk verschil, dus 'geloofd' is een onjuiste weergave van de feiten.	Deels	De tekst is aangepast in lijn met de reactie.

Nr.	Inzagepartij	Hoofdstuk en paragraaf	Te corrigeren tekst (eerste ... laatste woord)	Argumentatie/onderbouwing van uw reactie	Overgenomen?	Toelichting Commissie
59	KTGG	Idem	Het doen ... aldus therapeuten	Hierbij moet uitdrukkelijk vermeld worden dat het beschrijven van hun trauma's in een door hen als onveilige, beangstigende situatie van een aangifte bij de politie het psychisch welzijn kan doen verslechteren. Betrouwbare begeleiding in dit proces is dus essentieel.	Ja	De tekst is aangepast in lijn met de reactie.
62	KTGG	Idem	Met betrekking ... voorwaarde gesteld.	Ernstig is dat hier geen melding wordt gemaakt van het advies dat Misbruikt! in samenwerking met Spotlight en KTGG heeft verstrekt aan de commissie, waarin een ander standpunt wordt ingenomen, beargumenteerd. Ook dit advies moet worden vermeld.	Deels	De brief met het advies wordt als bijlage bij het rapport opgenomen.
64	KTGG	Hoofdstuk 7, p. 37	Geheel	Dit hoofdstuk is vrijwel geheel een herhaling van hetgeen in hoofdstuk 6 staat beschreven. Alle daar gemelde onjuistheden dienen hier ook gecorrigeerd te worden.	Ja	Herhalingen zijn zoveel mogelijk geschrapt.
69	KTGG	Idem	Een aspect ... een slachtoffer.	Hierbij moet toegevoegd worden dat dit met name destabiliserend kan werken als het vertellen moet gebeuren in een onbekende en als onveilig ervaren omgeving, zoals die bestaat tijdens een aangifte, voor het slachtoffer.	Ja	De tekst is aangepast in lijn met de reactie.
73	KTGG	Idem	Het bestaan ... psychologische literatuur.	Deze kennis zou onbekend zijn in de psychologische literatuur. Onzin. We verwijzen bijvoorbeeld naar Colin Ross (bijvoorbeeld Colin A. Ross (2006). The CIA Doctors: Human Rights Violations By American Psychiatrists. Richardson, TX: Manitou Communications) en Alison Miller (Healing the Unimaginable en Jezelf worden), waar diverse literatuurverwijzingen te vinden zijn.	Nee	De aangehaalde literatuur heeft geen betrekking op experimentele onderzoeken, maar bestaat uit beschrijvende verhalen.
81	KTGG	Hoofdstuk 7, 9, p. 45	Het zal ... kan voorkomen.	Wereldvreemd en een ontkenning van de realiteit waar slachtoffers mee te maken hebben. Die realiteit is: zij krijgen daadwerkelijk repercussies, en niet zo'n beetje. De realiteit is dat politie, justitie en ook hulpverlening falen in het bieden van veiligheid. En geweld vanuit netwerken 'kan' niet voorkomen, maar is aan de orde van de dag.	Ja	Deze zin is geschrapt.

Nr.	Inzage-partij	Hoofdstuk en paragraaf	Te corrigeren tekst (eerste ... laatste woord)	Argumentatie/onderbouwing van uw reactie	Overgenomen?	Toelichting Commissie
				Als de commissie dit niet herschrijft hertraumatiseert zij de slachtoffers en overlevers.		
82	KTGG	Idem	Dit vertrouwen ... te beïnvloeden.	Wetenschappelijk onderbouwd?	Ja	De tekst is aangepast.
85	KTGG	Idem	In Nederland ... te ontwikkelen.	De argumentatie voor de voorkeur van de commissie voor een algemeen meldpunt ontbreekt en berust daardoor voorlopig op drijfzand. Daarbij valt op dat de commissie, wederom zonder het te beargumenteren, afwijkt van wat zij hoorden over de situatie in Duitsland, waarvan zij zelf zegt dat we daarvan veel zouden kunnen leren. Voor zover ons bekend ervaring juist de voordelen van een specifiek meldpunt. Opvallend is ook dat de commissie in het geheel geen melding maakt van het gezamenlijke advies van Misbruikt!, Spotlight en KTGG over een meldpunt. Zonder dit te beargumenteren.	Deels	Dit betreft grotendeels een discussie. In Duitsland is sprake van een algemeen meldpunt. Het gezamenlijke advies is opgenomen als bijlage.
90	KTGG	Idem	Ook binnen ... de toekomst.	Apert onjuist en tendentius. Tussen Misbruikt!, Spotlight, KTGG (en ook St. Lisa) bestaan er géén verschillen over onderlinge samenwerking en de positie in de toekomst. Deze bestaan wel tussen deze organisaties en een groep GGZ-behandelaren; dit wordt echter door de commissie niet vermeld, ofwel ten onrechte in de gewraakte zin opgenomen. Dit moet herschreven worden. De genoemde organisaties werken nauw samen, met name ook op terreinen die met de commissie niets van doen hebben.	Ja	De tekst is geschrapt.
96	KTGG	Idem	De verschillende ... rol speelden.	Eerder heeft de commissie geschreven dat er wel meldingen waren van georganiseerd sadistisch misbruik. Waarom wordt dat hier niet vermeld, en wordt opnieuw de aandacht op ritueel gevestigd?	Nee	De Commissie heeft informatie ingewonnen over zaken met rituele aspecten, dat was het uitgangspunt

Nr.	Inzagepartij	Hoofdstuk en paragraaf	Te corrigeren tekst (eerste ... laatste woord)	Argumentatie/onderbouwing van uw reactie	Overgenomen?	Toelichting Commissie
						van dit deelonderzoek.
97	KTGG	Idem, p. 47 en 48	De deskundigen ... zijn tegengekomen. Al met ... bestaan ervan.	Er zijn deskundigen die dat beeldmateriaal wel tegenkomen. Hoe kan het dat de commissie deze personen niet heeft kunnen vinden? Die ondersteuning is er wel. Ook in Duitsland. Een aantal simpele zoektermen in Google zou de commissie al een paar stappen verder hebben gebracht.	Nee	Ook in Duitsland is geen beeldmateriaal gevonden. In het deelrapport 'Beeldmateriaal van seksueel misbruik van minderjarigen' staat in detail beschreven wat er qua beeldmateriaal is gevonden.
114	KTGG	Aanbevelingen voor aangifte en opsporing, p. 51 en 52	Gehele paragraaf	Nergens maakt de commissie melding van het uitvoerige en onderbouwde advies dat Misbruikt!, Spotlight, Lisa en KTGG de commissie heeft doen toekomen over opsporing. Waar is de argumentatie waarom dat advies in een la ligt? Dit zien wij als een ernstige omissie, die hersteld dient te worden. Het advies is uitvoeriger, gedetailleerder en beter onderbouwd dan wat de commissie presenteert.	Deels	Het advies is opgenomen als bijlage.
120	KTGG	Aanbevelingen, Vorm van meldpunt, p. 54	7.	De voorkeur wordt niet onderbouwd. Ook is niet duidelijk waarom het Duitse model – waarover de commissie zich zo positief uitlaat – niet wordt gevolgd. Ook hier maakt de commissie geen melding van het onderbouwde advies dat zij kreeg van Misbruikt!, Spotlight en KTGG, wederom zonder argumentatie waarom zij van dat (door de commissie gevraagde) advies afwijkt. Zie ook 85 en 86.	Deels	Het advies is opgenomen als bijlage.

Bijlage B3 Tabel reactie belangenorganisatie Spotlight³³

Nr.	Inzagepartij	Hoofdstuk en paragraaf	Te corrigeren tekst (eerste ... laatste woord)	Argumentatie/ onderbouwing van uw reactie	Overgenomen?	Toelichting Commissie
2	Spotlight	Alinea 2	Omdat ik ... te aanvaarden.	Feitelijk onjuist, kinderporno is een veel voorkomend onderdeel van sadistisch geweld. https://www.parool.nl/nieuws/hoogleraar-stel-gemanipuleerde-kinderporno-beschikbaar~b3beef9/?referrer=https%3A%2F%2Fwww.google.com%2F https://www.bnnvara.nl/joop/artikelen/hoogleraar-pleit-voor-experiment-met-legale-kinderporno	Nee	Het betreft geen georganiseerd sadistisch of ritueel misbruik.
3	Spotlight	Alinea 5	De diverse ... de Commissie.	De in deze alinea genoemde belangenorganisaties zijn nooit verdeeld geweest. Is feitelijk onjuist.	Ja	Deze zin is geschrapt.
4	Spotlight	Alinea 5	Uiteindelijk ... Commissie.	Insinueert dat alle organisaties die in dit rapport worden genoemd hebben meegewerkt. Feitelijk onjuist: A. Zie pagina 16. "Er zijn belangenbehartigers van de slachtoffers benaderd, die gekozen hebben niet met de Commissie samen te werken" B. Argos: De Commissie heeft geen toegang gekregen tot de data die door Argos is verzameld en heeft daardoor geen kennis over het exacte aantal slachtoffers en de aard van het misbruik. C. Verder hebben de 20 GGZ Therapeuten hun vertrouwen in de Commissie Hendriks opgezegd, nadat de Motie 234 niet werd aangenomen.	Ja	De tekst is aangepast zodat duidelijk is dat het om de eerder in de tekst genoemde organisaties gaat.

³³ De tabel geeft niet de volledige reactie van de inzagepartij weer. Omdat een deel van de reactie vragen, opmerkingen en discussiepunten betrof, is dit niet opgenomen in het rapport. Om die reden is de nummering van de tabel niet doorlopend. De volledige tabel is te vinden op de webpagina van de Commissie.

Nr.	Inzage-partij	Hoofdstuk en paragraaf	Te corrigeren tekst (eerste ... laatste woord)	Argumentatie/ onderbouwing van uw reactie	Overgenomen?	Toelichting Commissie
6	Spotlight	Alinea 2	Verifiëren van ... aan politie.	Feitelijk onjuist: dat is de Officier van Justitie. https://www.om.nl/documenten/vragen-en-antwoorden/wat-is-de-taak-van-de-officier-van-justitie	Deels	De tekst is aangepast in lijn met de reactie.
7	Spotlight	Alinea 2	Psychische klachten ... meer bemoeilijkt.	Suggestief zie: NEDERLANDS JURISTENBLAD – 4-5-2018 – AFL. 18, p 1266 t/m 1273. De invloed van trauma op de accuraatheid van verklaringen Mirjam Hupperetz, Nicole Nierop, Mirjam ter Beek, Paul van den Eshof & Martijn van Beek: Suggestief, ook consistent verklaren kan negatief worden uitgelegd: “maar consistentie blijkt geen goede voorspeller voor accuraatheid te zijn.” p. 1272 terwijl juist trauma de herinnering aan de centrale gebeurtenis versterkt: “In strafzaken zijn we in de meeste gevallen juist in de schokkende gebeurtenis geïnteresseerd, waarbij deze geheugenproblemen niet aan de orde zijn. In tegenstelling tot wat vaak wordt gezegd, kunnen mensen met PTSS duidelijk verklaren over schokkende gebeurtenissen.” Lisa, de overlever, die mede genoemd wordt als uitgangspunt voor dit onderzoek, pagina 6 Rapport Commissie Hendriks, en teamlid is van Spotlight heeft PTSS en geen DIS. Deze cases wordt in onze argumentatie een paar keer aangehaald.	Ja	De tekst is aangepast.
8	Spotlight	Hoofdstuk 1, kader Argos	Naast Argos ... te kennen.	Bij de belangenorganisaties Stichting Spotlight toevoegen.	Ja	De aanvulling is overgenomen.
9	Spotlight	Hoofdstuk 1, Aanleiding, alinea 3	Veel aangiften ... boven gekomen.	Er is nooit bewijs voor deze stelling gevonden. Dit staat ook niet zo geformuleerd in het rapport van de werkgroep ritueel misbruik uit 1994. Het fenomeen van aangepaste herinneringen bestaat, maar wordt in het rapport van commissie Hendriks zwaar veralgemeniseerd.	Ja	De zin is verwijderd.

Nr.	Inzage-partij	Hoofdstuk en paragraaf	Te corrigeren tekst (eerste ... laatste woord)	Argumentatie/ onderbouwing van uw reactie	Overgenomen?	Toelichting Commissie
12	Spotlight		De belangstelling ... vorige eeuw.	Dit is onjuist aangezien in de afgelopen jaren in Duitsland, Zwitserland en Australië aandacht is geweest in de media over dit onderwerp.	Nee	De reactie is niet overgenomen omdat in de tekst al vermeld wordt dat het zich vooral tot deze periode beperkte.
15	Spotlight	Definitie van sadistisch, alinea 6	Het geweld ... omgekeerde kruisen.	Julie hebben mij geïnterviewd waarin ik gewelddadige gedragingen genoemd heb die niet ritueel waren zoals martelingen en spelen met de dood. Ik ben niet ritueel misbruikt en wel sadistisch en wordt hier uit de definitie van sadisme weggelaten alsof die niet gerapporteerd zijn. (bevestigd door een tweede overlever)	Nee	De reactie is niet overgenomen omdat de tekst gaat over de algemene bevindingen in de interviews.
18	Spotlight	Hoofdstuk 2	Tekstvak Spotlight	'de' en 'identiteits' weghalen voor correcte benaming van de vereniging (DIS) klopt niet want het betreft alle dissociatieve stoornissen en niet alleen DIS. MPS is achterhaald en dus is het ongewenst deze oude term te gebruiken. De eerste brief aan Grapperhaus is ondertekend door 3 leden, maar er zijn er meer bij betrokken geweest, die niet vermeld konden of wilden worden. "De werkgroep zegt de belangen [...]... te behartigen." Dit is suggestief verwoord alsof we dat misschien niet daadwerkelijk doen. Moet zijn: "De werkgroep behartigt de belangen". .. 'Zij geven aan een achterban van. . .' Het wordt hier gesuggereerd. De commissie heeft met meerderen hiervan gesproken. 'De werkgroep heeft een achterban van"	Deels	De correcties voor de beschrijvingen van Caleidoscoop en Spotlight zijn overgenomen.

Nr.	Inzage-partij	Hoofdstuk en paragraaf	Te corrigeren tekst (eerste ... laatste woord)	Argumentatie/ onderbouwing van uw reactie	Overgenomen?	Toelichting Commissie
				We doen een voorstel voor herformulering van het hele tekstvak. Waarin we ons werksysteem hebben toegevoegd. Belangrijk dat Spotlight nodig is omdat een groot aantal teamleden zelf te onveilig zijn om hun stem te kunnen laten horen <i>Herformulering tekstvak Stichting Spotlight:</i> Stichting Spotlight is aanvankelijk in 2020 ontstaan als een werkgroep van Caleidoscoop, landelijke vereniging voor mensen met een dissociatieve stoornis. Deze werkgroep heeft 25 september 2020 de brief met ervaringsverhalenbundel aan Minister Grapperhaus gestuurd. Onder de naam Spotlight is ze in 2021 onder Stichting Misbruikt! en vanaf april 2022 zelfstandig als Stichting doorgedaan. Stichting Spotlight bestaat uit enkele belangenbehartigers en momenteel een team van ruim 40 mensen die de belangen van slachtoffers van georganiseerd sadistisch misbruik vertegenwoordigen. Dit doen ze door gezamenlijk hun stem uit te brengen omdat dit voor velen individueel onmogelijk is vanwege actuele dreiging uit georganiseerde criminele netwerken.		
19	Spotlight	Hoofdstuk 2, Aanpak, Interviews	Interviews hebben ... en therapeuten.	Slachtofferinterviews zijn pas laat in het proces bevestigd, omdat de commissie ervoor koos om eerst allerlei instanties te spreken, waardoor het lang geduurd heeft voordat de commissie een beetje doorkreeg waar dit onderwerp over gaat. Interviews hadden in de oriëntatiefase moeten plaatsvinden. Slachtoffers zijn te laat geïnterviewd (begin hiervan was 23 februari 2022)	Ja	De tekst is aangepast op basis van de reactie. Het ging hier niet om de volgorde van activiteiten.
20	Spotlight	Hoofdstuk 2, alinea 1	Alleen zij ... zijn opgeslagen.	Mij is verteld dat ook in de toekomst niemand anders erin mag zonder dat zij erbij aanwezig zijn.	Deels	Bij de tekst over de afronding van het onderzoek is toegevoegd dat geen andere personen toegang hebben dan de

Nr.	Inzage-partij	Hoofdstuk en paragraaf	Te corrigeren tekst (eerste ... laatste woord)	Argumentatie/ onderbouwing van uw reactie	Overgenomen?	Toelichting Commissie
						eerder genoemde Commissieleden.
21	Spotlight	Alinea 4	Literatuuronderzoek	Literatuuronderzoek onvolledig dus niet feitelijk aangezien er vrijwel geen bronvermelding is en de periode 2004-2022 lijkt te ontbreken.	Nee	Deze literatuur is in het onderzoek betrokken en komt ook aan bod in het eindrapport.
25	Spotlight	Alinea 4	Daarna wordt ... vernietigd worden.	Moet zijn: Daarna worden ze vernietigd zonder inzage. Mensen waren bereid mee te werken onder goede geheimhoudingsvoorwaarden. Er staat informatie in waardoor geïnterviewden gevaar kunnen lopen, ook op langere termijn aangezien netwerken in de huidige maatschappij nog niet opgerold worden en blijven bestaan.	Nee	De zin bevat de gemaakte afspraken met de geïnterviewde slachtoffers en is daarom niet aangepast. Geïnterviewden kunnen altijd contact opnemen met de Commissie om hun gegevens te laten verwijderen, ook na afloop van het onderzoek. Dit is opgenomen in de informatiebrief voor slachtoffers in Bijlage A6.

Nr.	Inzagepartij	Hoofdstuk en paragraaf	Te corrigeren tekst (eerste ... laatste woord)	Argumentatie/ onderbouwing van uw reactie	Overgenomen?	Toelichting Commissie
26	Spotlight	Laatste alinea	Slachtoffers geloven ... betrokken zijn.	Ipv geloven: melden Geloven geeft een oordeel weer dat het niet zo is terwijl hier puur de ervaringen van slachtoffers weergegeven worden	Ja	De tekst is aangepast in lijn met de reactie.
27	Spotlight	Alinea 1	Regelmatig wordt ... netwerk zijn.	Beweren geeft een oordeel weer dat het (waarschijnlijk) niet zo is terwijl hier puur de ervaringen van slachtoffers weergegeven worden. Dit punt komt vaak terug in het hele rapport. Hier hebben we bronnen en toelichting erover bij elkaar gezet Geen bewering maar feitelijk, zie o.a. Noorse Pedonetwerk: De politie in Noorwegen heeft een groot pedonetwerk opgerold. Het netwerk zou uit 51 mensen bestaan, onder wie twee politici en advocaten.De daders komen uit alle lagen van de bevolking, legde de politie gisteren uit op een persconferentie. Veel verdachten blijken hoog opgeleid. Ook advocaten en twee politici maken er deel van uit. Eén van de verdachten is een politieman, hij zou geen centrale rol hebben gespeeld. https://www.ad.nl/buitenland/politie-rolt-gigantisch-noors-pedonetwerk-op~a082b54e https://nos.nl/artikel/2144369-noorwegen-geschokt-over-pedonetwerk https://www.telegraaf.nl/nieuws/1291001/noorse-politici-in-omvangrijk-pedonetwerk Zie zaak van Vincent Leenders (2021), hooggeplaatst bij Justitie (hoofdofficier van justitie), die veroordeeld is voor kindermisbruik. Jeffrey Epstein, Maxwell, netwerken met veroordelingen in Duitsland, Noorwegen en Australië, met leden in veel landen, ook in Nederland.	Deels	De tekst is aangepast in lijn met de reactie. De genoemde voorbeelden zijn niet te veralgemeniseren naar de Nederlandse situatie.
29	Spotlight	Alinea 1	Dit zou ... van rollenspellen.	Hier wordt een ongefundeerde verklaring gegeven om het bestaan ervan te ontkrachten. In sommige gevallen weten we dat directe daders een functie	Deels	De formulering is aangepast.

Nr.	Inzagepartij	Hoofdstuk en paragraaf	Te corrigeren tekst (eerste ... laatste woord)	Argumentatie/ onderbouwing van uw reactie	Overgenomen?	Toelichting Commissie
				bij politie of justitie hadden. Beide opties zijn waar, dus zowel het suggereren in rollenspellen als de daadwerkelijke betrokkenheid van daders bij instanties. Uit het Duitse onderzoek komt naar voren dat daders uit alle lagen van de bevolking komen. Ze werken dus ook op allerlei functies, waaronder politie en justitie. Zie ook Noorse zedenzaak hierboven (opmerking 27). Eén van de verdachten was politiemans. Beide opties dienen hier genoemd te worden, of deze opmerking weggelaten.		
30	Spotlight	Alinea 2	Slechts in ... motief genoemd.	Onze ervaring is dat in bijna alle gevallen sprake was van de productie van kinderporno, daar zit financieel gewin in. Is dit expliciet gevraagd in de interviews? In de Duitse definitie van ritueel geweld zit kinderporno bij.	Ja	De tekst is aangepast.
32	Spotlight	Hoofdstuk 3, alinea 1 AB zie 26 hierboven	Bij retorische ... een misbruiknetwerk .	Dit is een aanname en sluit feitelijk op voorhand uit dat dit ook waar kan zijn. Hoewel het suggereren zeer zeker toegepast wordt binnen de netwerken, is het gebruiken van dit specifieke voorbeeld schadelijk en bevooroordeeld. De commissie doet hier uit eigen beweging een forse aanname. Er staat in dit rapport wel heel vaak het woord suggestie of suggereren. Beter zou het zijn dat het opengelaten werd of dat beide opties vermeld worden. Ja, het kan misschien daadwerkelijk zo zijn. En ja, het zou eventueel ook suggestie kunnen zijn. Dit omdat het allebei voorkomt.	Deels	De tekst is enigszins aangepast.
33	Spotlight	Alinea 2	Voor <u>extreme</u> ... wetenschappelijk bewijs.	“Is echter geen wetenschappelijk bewijs” vervangen door “Kan vanwege ethische redenen niet wetenschappelijk getoetst worden”.	Ja	De tekst is aangepast.

Nr.	Inzagepartij	Hoofdstuk en paragraaf	Te corrigeren tekst (eerste ... laatste woord)	Argumentatie/ onderbouwing van uw reactie	Overgenomen?	Toelichting Commissie
34	Spotlight	Hoofdstuk 3, alinea 2	Binnen een ... uitgevoerd wordt.	Hier wederom een ongefundeerde verklaring. Opnieuw een vooringenomen standpunt en de keuze om het op voorhand in te vullen. Geen wetenschappelijk bewijs betekent niet automatisch dat het dan ineens wel suggestie is.	Ja	De tekst is aangepast.
37	Spotlight		Het bestaan ... echter controversieel.	Hier worden persoonlijkheden met delen verward. Ook kan gebruikt: delen van de persoonlijkheid of persoonlijkheidsdelen.	Ja	De tekst is aangepast in lijn met de reactie.
42	Spotlight	Alinea 2	Voor slachtoffers ... (hebben) bestaan.	Dit is te algemeen gesteld. Graag schrappen. Mij zijn enkele van mijn opnames door een dader getoond als pressiemiddel. Ik weet van enkele anderen dat ze ook opnames gezien hebben of zelfs in eigen bezit hebben. Heeft dat niemand bij de commissie gemeld?	Ja	De tekst is aangepast zodat duidelijk is dat dit niet altijd het geval is.
43	Spotlight	Alinea 2	De Commissie ... misbruik tegengekomen. Wel zien ... (jonge) kinderen.	In een vooronderzoek voor de Commissie Hendriks is benaderbaar beeldmateriaal gevonden (met kruisen) door gespecialiseerd bedrijf. De commissie vond het onderzoek te duur. Door geen verder onderzoek te laten doen kan nu niet een feitelijke conclusie getrokken worden.	Nee	Er is niet gezegd dat er relevant beeldmateriaal is gevonden.
45	Spotlight	Hoofdstuk 6, Meldpunten	Vanuit slachtoffers ... divers.	Onjuist, Spotlight heeft samen met KTG en Misbruikt! duidelijke aanbevelingen gedaan. Graag deze gehele brief in de bijlage.	Ja	De brief is toegevoegd als bijlage.
46	Spotlight	Hoofdstuk 6, alinea 1, p. 36	Met betrekking ... is opgeheven.	Feitelijk onjuist. Aantal meldingen stegen juist. Meerderheid Tweede Kamer wil meldpunt sektes terug https://eenvandaag.avrotros.nl › item › meerderheid-tw... 10 mrt. 2020 — Na 8 jaar werd op 1 januari het Meldpunt Sektesignaal opgeheven. [...] Door het opheffen van het meldpunt is de belangrijkste instantie die [...]	Nee	De toenmalige minister van Justitie en Veiligheid heeft in een brief aan de Tweede Kamer aangegeven dat het aantal meldingen een rol

Nr.	Inzagepartij	Hoofdstuk en paragraaf	Te corrigeren tekst (eerste ... laatste woord)	Argumentatie/ onderbouwing van uw reactie	Overgenomen?	Toelichting Commissie
				Opheffing Sektesignaal zet slachtoffers van sektes in de kou. En dat terwijl het aantal meldingen juist steeg NIEUWS van der Breggen donderdag 24 september 2020 Nederlands Nieuwsblad Doordat Sektesignaal begin dit jaar is opgeheven, weten slachtoffers en hun familieleden niet meer waar zij terecht kunnen. Tegelijk is ook de expertise van het meldpunt verloren gegaan. Reden is stopzetting subsidie, niet kleine aantallen. https://www.huiselijkgeweld.nl/actueel/nieuws/2020/01/07/meldpunt-sektesignaal-is-gestopt Meldpunt Sektesignaal is gestopt Nieuwsbericht 07-01-2020 11:17 Sektesignaal, meldpunt en vertrouwensplek bij misstanden binnen gesloten groepen, is op 1 januari van dit jaar opgeheven. Reden voor de opheffing is stopzetting van de subsidie. In 2019 belden nog meer dan honderd mensen met het meldpunt.		speelde bij het opheffen.
47	Spotlight	zin 3	Ervaringen met geweld en seksueel misbruik	Deze zin suggereert dat seksueel misbruik geen geweld is Advies: Ervaringen met fysiek en seksueel geweld.	Ja	De suggestie voor aanpassing is overgenomen.
48	Spotlight	Hoofdstuk 7, alinea 1	Georganiseerd sadistisch ... langere periode.	Dit klopt niet en wordt als een gegeven gepresenteerd. Er zijn namelijk ook slachtoffers (waarvan er in ieder geval één geïnterviewd is door de commissie) van wie de familie niet betrokken was bij het netwerk. Waar elders in het rapport vermeld wordt dat vaak of vrijwel altijd de familie erin betrokken was, wordt het hier als een gegeven neergezet. Dat is niet alleen	Deels	Op basis van de eerste suggestie is de tekst aangepast. De suggestie over de

Nr.	Inzage-partij	Hoofdstuk en paragraaf	Te corrigeren tekst (eerste ... laatste woord)	Argumentatie/ onderbouwing van uw reactie	Overgenomen?	Toelichting Commissie
				onjuist, maar ook schadelijk voor zowel slachtoffers en de naaste familie die nooit betrokken is geweest. Daarbij is het belangrijk om te vermelden dat er ook kinderen a.h.w. van buiten in deze netwerken getrokken worden, ook al komt dat minder vaak voor, zodat er een zuiver en evenwichtig beeld ontstaat. Het zou daarom goed zijn dat dit ook elders in het rapport genuanceerder vermeld zou worden.		betrokkenheid van andere kinderen is niet overgenomen, omdat het hier gaat om de familiecontext.
49	Spotlight	Hoofdstuk 7, alinea 1	Therapeuten verwijzen ... het misbruik.	Dit is inderdaad correct. Desalniettemin wordt hiermee indirect beweerd dat er geen ouders uit bepaalde beroepsgroepen deel uit zouden kunnen maken van netwerken. Dit lijkt mij dan ook eenzijdig geformuleerd, omdat diezelfde therapeuten ook heel goed weten dat het wel degelijk voorkomt. Het is én-én. Dus de andere kant hoort hier ook belicht te worden.	Ja	De tekst is aangepast.
52	Spotlight	Laatste alinea	Opvallend is ... of opruiing.	Onjuist, omdat van ons niemand hiervoor veroordeeld is, mag dit niet suggestief gebruikt worden. Enkel van ons hebben in interviews gezegd dat ouders ons proberen te veroordelen op kleinere vergrijpen. Dit patroon is niet genoemd in de interview-uitwerking. Misschien wel in het deelrapport maar deze mogen we niet inzien.	Ja	De zin heeft betrekking op zaken die in de media naar voren kwamen. Om dit te verduidelijken is het woord 'publiekelijk' toegevoegd.
54	Spotlight	Vijfde alinea	De beschuldigende ... hanteerbaar maakt	Er is geen wetenschappelijk bewijs dat dit een coping mechanisme is.	Deels	De tekst is aangepast.
57	Spotlight	Hoofdstuk 7, 3, alinea 3	Omtrent DIS ... etiologie ervan.	Meerdere persoonlijkheden is een verouderde onjuiste benaming.	Ja	De tekst is aangepast in lijn met de reactie.
58	Spotlight	Hoofdstuk 7, 3, alinea 3	In het structurele . . Wetenschappelijk	Dat herinneringen eerder reconstructies zijn dan exacte recapitulaties van gebeurtenissen geldt voor alle herinneringen. Het woord 'echter' suggereert een tegenstrijdigheid met de voorgaande zin. 'Intacte herinneringen' wordt	Deels	De reactie is grotendeels overgenomen. Het

Nr.	Inzagepartij	Hoofdstuk en paragraaf	Te corrigeren tekst (eerste ... laatste woord)	Argumentatie/ onderbouwing van uw reactie	Overgenomen?	Toelichting Commissie
			ke studies ... feitelijk kloppen.	in deze zin verkeerd geïnterpreteerd, intact refereert naar normaal werkende herinneringen. De context is heel anders bedoeld en niet op deze manier vergelijkbaar. Voorstel: 'Intact', 'echter' en 'dus' schrappen.		gebruik van het woord 'dus' is correct en is daarom behouden.
61	Spotlight	Alinea 2	: als iemand ... bij melden	Dit voorbeeld van suggestie keert regelmatig terug in dit rapport zie opmerkingen 26, 27,29, 32, 49. Dit terwijl de andere argumentatie, namelijk dat er daders zijn binnen politie en justitie, niet onderzocht is en meegenomen bij dit onderzoek. Dit is geen onpartijdig onafhankelijk onderzoek Hier wordt 'suggestie' gebruikt waardoor lezers verkeerde overtuigingen aangepraat wordt. Een dergelijke werkwijze wordt niet toegepast in een therapieruimte.	Ja	De tekst is aangepast.
73	Spotlight	Alinea 1	Het zal ... te verwachten	Rare zin, graag aanpassen. Alsof je slachtoffers moet overtuigen van iets dat niet klopt. Hele alinea op een correcte manier herschrijven, zie eerdere opmerkingen	Ja	De zin is geschrapt.
85	Spotlight	Aanbevelingen	Enerzijds komt ... het misbruiknetwerk .	Suggestief. Graag genuanceerder weergeven, zoals bv dat slachtoffers geloven dat sommige politieagenten en leidinggevenden deel uitmaken van het misbruiknetwerk. Er zijn namelijk ook heel veel goede politieagenten en OM-medewerkers. Dat laatste heb ik ook expliciet genoemd tijdens het interview.	Ja	Tekst is aangepast in lijn met suggestie.
88	Spotlight	Bijlage A7	Stichting Lisa	Onvolledig. Moet zijn: Stichting Lisa tegen georganiseerd kindermisbruik. mw. mr. M.L. van Muiswinkel, directeur-bestuurder (Naam stichting, extra voorletter en functie aanpassen)	Ja	De tekst is aangepast in lijn met reactie m.u.v. de tweede voorletter. Alleen eerste voorletters zijn opgenomen.
89	Spotlight	Bijlage A9	Door advies in een eigen samenvatting	Graag het feitelijk juiste document aanleveren https://misbruikt.nl/wp-content/uploads/2022/10/Advies-Opsporing-aan-de-Cie-Hendriks-september-2022.pdf	Ja	De brief wordt toegevoegd als bijlage.

Nr.	Inzage- partij	Hoofdstuk en paragraaf	Te corrigeren tekst (eerste ... laatste woord)	Argumentatie/ onderbouwing van uw reactie	Overgenomen?	Toelichting Commissie
			weer te geven ontbreken belangrijke aanbevelingen en lijkt het alsof we ze niet gedaan hebben.			